

DE SLAG BIJ NOISSEVILLE,

OP 31 AUGUSTUS 1870.

(Voorbeeld eener poging tot tactische doorbreking, tevens bewerkt met het oog op dorpsgevechten.)

(Met één overzichtskaart en drie schetsen.)

(Vervolg en slot van N°. 10, bladz. 661.)

Zoodra de tijding van het ontruimen van Noisseville te Servigny aangekomen was, werd de linker vleugelbatterij der Duitsche artillerie-linie (3de lichte) ten zuidoosten van Servigny teruggenomen en aan haar, alsmede aan de haar kort daarop volgende 2de rijdende batterij, de opdracht verstrekt Noisseville te beschieten, den vijand het deboucheeren daaruit te beletten en de achter het dorp staande reserves onder vuur te nemen. Noisseville werd spoedig door deze beide batterijen in brand geschoten, zoodat het slechts met zwakke krachten bezet kon blijven.

Kort daarop (ongeveer ten 7 uur n. m.) moesten ook de overige batterijen, welke, zoowel in front als in de flank, hevig door de Fransche infanterie bestookt werden, teruggaan. Zij voerden deze beweging in échelons en in stap uit. De 3de lichte en 4de zware batterij, resp. ten zuidoosten en ten noordwesten van Servigny opgesteld, beschermden van uit deze opnamestellingen den terugtocht. Toch moesten, tengevolge van het opdringen der vijandelijke infanterie, nog verscheidene tusschenstellingen ingenomen worden.

Alsnu namen de 3de rijdende, 1ste lichte en 2de zware ten noorden van Poix, de 3de en 4de zware tusschen Poix en Servigny stelling, terwijl de 1ste zware, alsmede de 2de en 4de lichte voorloopig ten oosten van Servigny gedekt werden opgesteld (zie nevenstaande schets).

Nadat Noisseville genomen was, gelukte het ook aan het 4de Fransche korps tegenover de linie Poix-Servigny terrein te winnen. De aanval van dit korps werd voorafgegaan door

dien van de brigade Potier, welke, zooals wij op bladz. 656 geschetst hebben, door het dal der Vallières-beek avanceerende, door het half-bataljon Braun werd tegengehouden tot op het oogenblik, dat deze afdeeling, bij den aftocht der Duitsche batterijen, ten zuidoosten van Servigny werd teruggenomen, evenals de inmiddels uit de reserve (2de brigade; zie bladz. 652) aangetrokken 1ste en 4de compagnie, infanterie-regiment N°. 43. Het krachtig vuur, door de bezetting van Servigny (1) op de stormende, Fransche colonnes afgegeven, deed dezen aanval tegen de zuidzijde van het dorp mislukken, waarop de brigade Potier zich in het dal terugtrok.

Dadelijk na het afwijzen van dezen aanval stormde echter het 4de korps, dat zich inmiddels ontwikkeld had en zijn voorwaartsche beweging door een hevig artillerievuur had doen voorbereiden, voorwaarts.

De 1ste brigade (1ste en 6de linie-regiment en jagerbataljon N°. 20) richtte zich tegen de westzijde van Servigny, de 2de brigade (57ste en 73ste linie-regiment), alsmede de divisie Grenier, die over Villers l'Orme voortgerukt was en noordelijk van den weg naar St. Barbe aanviel, wendden zich tegen Poix en de ten noorden daarvan gelegen loopgraven; de divisie Lorencez volgde de beweging.

Bij de 1ste brigade ging een dichte tirailleurlinie, door sterke colonnes gevolgd, tot op 500 M. van het dorp voorwaarts en gaf toen een hevig snelvuur af; de onmiddellijk daarop gevolgde aanloop tegen den westelijken uitgang werd echter door de 5de compagnie (d) afgewezen. Daar intusschen de bezetting van het kerkhof, tengevolge van het aan beide zijden daarvan voorwaarts dringen der Franschen, bijzonder gevaar liep, ging deze terug en bezette, aansluitende aan den 5den Zg. (a), de loopgraaf aan den noordwestelijken dorpsrand. Wel nestelde de vijand zich nu in het kerkhof (dat dadelijk door $\frac{11.}{41.}$ (k) onder vuur genomen werd), doch het gelukte de bezetting alle van daaruit ondernomen aanvallen tegen het dorp af te wijzen.

Inmiddels was de brigade Potier opnieuw tot den aanval tegen de zuidzijde van Servigny overgegaan en richtte dien hoofdzakelijk tegen de zuidwestelijke punt van het dorp; reeds op 150 M. van den rand genaderd, deed echter het door den verdediger afgegeven snelvuur den vijand afdeinzen. Hieraan namen mede een werkzaam aandeel: het half-bataljon Braun, dat salvovuur op de naderende colonnes afgaf, alsmede de 1ste Hlbzg. van den 4den Schzg., welke het meest oostelijk gelegen deel van de loopgraaf (f) bezet hield en niet schroomde door rechts uit te zwenken den tegenstander met zijn vuur te omvatten. Nadat de aanval hier alzoo ten tweede male was afgewezen, trok het half-bataljon Braun op Servigny terug en vereenigde zich later aan den oostelijken uitgang van het dorp met $\frac{5. \text{ en } 7.}{3.}$.

(1) Deze had tot nu toe geen aandeel aan den strijd kunnen nemen; wel was zij, even als de achter het dorp staande reserves, van af het begin van den geschutstrijd aan een hevig artillerievuur blootgesteld geweest, zoodat Servigny reeds op eenige plaatsen in brand geschoten was.

De aanval op Poix was niet in zijn geheel uitgevoerd kunnen worden, want nog vóór de stormende Fransche troepen het dorp bereikt hadden, volgde een tegenaanval der Duitschers. Toen zich namelijk voortdurend nieuwe, vijandelijke massa's tegen de Duitsche verdedigingsstellingen ontwikkelden en deze laatste bovendien door het zware geschut van het fort St. Julien met granaat- en granaatkartetsvuur overstelpt werden, zoodat de hoofdaanval ieder oogenblik verwacht kon worden, achtte de commandant der 1ste infanterie-divisie het geboden, de zwakke bezetting der uitgestrekte stelling te doen ondersteunen. Hiertoe werd de 1ste linie der in reserve opgestelde 2de brigade (zie bladz. 652), onder bevel van den Kolonel v. LEGAT, aangewezen.

Op den rechtervleugel avanceerden ten 7 $\frac{1}{2}$ uur n. m. de beide jager-compagnieën langs den zuidelijken rand van Poix, links daarvan de 9de en 10de compagnie $\frac{F.}{3.}$, waarbij spoedig de 11de en 12de compagnie, die aanvankelijk in tweede linie volgen moesten, aangetrokken werden en waarbij zich uit eigen beweging de 5de en 7de compagnie, grenadier-regiment N°. 3 (zie bladz. 716), langs den noordrand van Servigny voorwaarts gaande, aansloten. $\frac{F.}{43.}$ moest ten zuiden van Servigny terrein trachten te winnen.

Met tirailleurs vóór het front en met slaande trommen rukten deze afdeelingen voorwaarts en slaagden er aanvankelijk in, de Fransche troepen terug te werpen. Toen echter zoowel langs den weg naar St. Barbe, als van Nouilly versche, vijandelijke colonnes kwamen opdagen, liet de Kolonel v. LEGAT zijn rechtervleugel, 4de compagnie jagers (1) en $\frac{F.}{3.}$ rechts zwenken, terwijl

op zijn linkervleugel $\frac{5. \text{ en } 7.}{3.}$ (half-bataljon Arnim) dezelfde beweging naar de linkerkant uitvoerden. De rechtervleugel, waarbij zich van het 41ste regiment nog de 5de en 6de Zg. der 7de compagnie en de Schzg. der 8ste compagnie (die achter Poix in reserve stonden; zie bladz. 592) aansloten, stiet op de tegen Poix oprukkende colonnes en wierp deze eenige honderden meters terug. Het half-bataljon Arnim nam de richting op het kerkhof, dat reeds door $\frac{11.}{41.}$ (zie bladz. 593) na een kort vuurgevecht genomen was.

$\frac{F.}{43.}$ had, door de duisternis misleid, een verkeerde richting ingeslagen, waardoor, in plaats dat het geheele bataljon ten zuiden van Servigny avandeerde, de 9de en 12de compagnie ten noorden van het dorp voorwaarts rukten en de 10de en 11de de richting op het dorp zelf namen, welks bezetting de Overste v. ROSENBERG, die zich bij de beide laatstgenoemde

(1) De 3de compagnie jagers bleef aan den westelijken rand van Poix.

compagnieën bevond, met 3 Zügen versterkte, terwijl de rest van het half-bataljon achter de tweede barricade opgesteld werd.

Zoowel uit den dorpsrand als uit de ten noorden daarvan gelegen loopgraven werd nu, mede tengevolge der duisternis, een hevig vuur in de richting van het kerkhof afgegeven, dat reeds door $\frac{11.}{41.}$ bezet was, doch dat de verdedigers van Servigny nog in handen des vijands waanden. Tengevolge van dit vuur moest $\frac{11.}{41.}$ het kerkhof ontruimen en in noordelijke richting teruggaan. Van uit hare nieuwe opstelling wees zij herhaaldelijk Fransche colonnes, die tot op 50 M. naderden, door salvo- en snelvuur af en sloot zich later bij het half-bataljon Arnim aan, dat, zoodra men in Servigny van het plaats gehad hebbend misverstand onderricht was, ter hoogte van het kerkhof stelling genomen had om den terugtrekkenden vijand met vuur te vervolgen.

Toen nu na eenigen tijd geen hernieuwde aanval des vijands volgde, verzamelde de Kolonel VON LEGAT zijne troepen en leidde deze tot aan den verbindingsweg tusschen Poix en Servigny terug. Gelijktijdig met hem kwamen daar ook deelen van $\frac{II.}{Krpr.}$ (bezetting van Servigny) aan, welk bataljon plotseling door Fransche troepen uit zijne stellingen verdreven was.

Gebruik makende van de duisternis (het was reeds ongeveer 9 uur 's avonds) was namelijk de divisie Aymard, welke zich tusschen de divisieën de Cissey en Metman ingeschoven had, met afdeelingen van deze laatste divisie, zonder één schot te lossen het dorp in alle stilte genaderd. Voorafgegaan door tirailleurs, drongen de Fransche colonnes met de bajonet het dorp binnen, welks bezetting (op dat oogenblik bestaande uit 3 compagnieën van het regiment Kroonprins en 3 Zügen van het half-bataljon Rosenberg; zie bladz. 717) hen tot op het laatste oogenblik voor Duitsche troepen aanzag. Wel werd in het zuidwestelijk deel van den dorpsrand nog met goeden uitslag tegen een tweemaal herhaalden aanval des vijands stand gehouden, doch de dappere verdedigers van dit gedeelte der stelling zagen zich tot den terugtocht genoodzaakt, toen de vijand, die zich van den westelijken uitgang had meester gemaakt, zich ook in de achterwaarts gelegen huizen had vastgezet. Nu weken ook de verdedigers van den zuidelijken rand, alsmede die van het noordelijk deel der stelling, terug en moest tegelijkertijd de tweede barricade ontruimd worden. Alleen $\frac{10.}{41.}$, die den tuin i bezet had en tot dusverre onopgemerkt was gebleven, vermocht in het dorp stand te houden.

Inmiddels was $\frac{F.}{43.}$ op last van den regimentscommandant teruggetrokken. De Kolonel VON BUSSE toch, die, tengevolge van de gevechtspauze, welke den hernieuwden aanval der Franschen voorafging, den strijd voor geëindigd hield, had zijn regiment ten oosten van Servigny verzameld en was

met $2\frac{1}{2}$ (1) bataljon naar het bivak tusschen Vrémy en St. Barbe afgemarcheerd.

Oogenblikkelijk nadat Servigny in handen der Franschen gevallen was, werden pogingen aangewend, om het te hernemen. Het eerst geschiedde dit door $\frac{9.}{41.}$, onder bevel van den Majoor v. OLSZEWSKI, commandant van

het fuselier-bataljon, waartoe deze compagnie behoorde. Met een Halbzg. vóór het front opgelost, ging deze compagnie, eveneens zonder een enkel schot te lossen, langs de dorpstraat voorwaarts, totdat zij ter hoogte van de kerk in het licht van een brandend huis tredend, door de Franschen waargenomen en zoowel in front, als uit de aangelegen huizen met vuur ontvangen werd. Toen een om het dorp gezonden patrouille meldde, dat ook de westelijke uitgang sterk bezet was, zag de Majoor v. OLSZEWSKI, die zijn compagnie inmiddels achter de kerk gedekt had opgesteld, van het doorzetten van den aanval af.

De commandant der 1ste infanterie-brigade, die van het vorenstaande kennis gekregen had, beval oogenblikkelijk, dat $\frac{6. \text{ en } 8.}{3.}$ langs de noordzijde van Servigny, $\frac{5.}{1.}$ langs de dorpstraat en $\frac{7. \text{ en } 8.}{4.}$ langs de zuidzijde zouden avanceeren. Ook aan deze compagnieën werd gelast zonder vuren te naderen en zich met de bajonet op den tegenstander te werpen.

$\frac{5.}{1.}$, waarbij zich ter hoogte van de kerk $\frac{9.}{41.}$ had aangesloten, drong, ondanks het hevig vijandelijk vuur, langs de dorpstraat door, verdreef den verdediger zoowel van achter de tweede als van achter de eerste barricade en bezette den westelijken rand.

$\frac{7. \text{ en } 8.}{1.}$, die in dicht aaneengesloten compagnies-colonnes langs de zuidzijde voortrukten, werden bij hun aanval krachtig gesteund door het vuur van $\frac{10.}{41.}$, die zich tot op dit oogenblik voor den vijand verborgen gehouden had. Tengevolge van hun gezamenlijk optreden week de vijand ook hier terug.

$\frac{6. \text{ en } 8.}{3.}$ ontmoetten geen tegenstand, de 6de compagnie bezette de tirailleurloopgraaf a, de 8ste werd gesloten achter deze compagnie opgesteld.

Ook uit de richting van Poix werd de tegenaanval door 2 compagnieën (6de en 11de) van het 41ste regiment gesteund; daar haar hulp intusschen

(1) De 1ste en 4de compagnie, die, bij het voorwaarts rukken der troepen onder bevel van den Kolonel von LEGAT, met de 2de en 3de ter bescherming van de artillerie naar den linkervleugel afgezonden waren, bleven tot middernacht in hare stelling in het dal tusschen Servigny en Noisseville. De 2de en 3de compagnie waren ten 8 uur v. m. gelijktijdig met de artillerie teruggegaan en hadden zich weder bij haar regiment gevoegd.

niet meer vereischt werd om den vijand te verdrijven, trok $\frac{6.}{41.}$ naar Poix terug, terwijl de 11de compagnie het kerkhof wederom bezette.

De in Servigny vereenigde troepen ($\frac{F.}{41.}$, $\frac{II.}{1.}$, alsmede $\frac{II.}{3.}$) werden onder de bevelen van den oudsten, aanwezigen hoofdofficier, den Majoor v. OLSZEWSKI, gesteld en bleven gedurende den geheelen nacht gevechtsvaardig. Ten 11 ure n. m. kwamen op bevel van den commandant der 1ste infanterie-divisie nog het 1ste bataljon van het West-Pruisische en het 2de bataljon van het Neder-Silezische landweer-regiment, welke bij Faily (zie hieronder bladz. 722) overbodig geacht werden, ten oosten van Servigny aan en betrokken daar een bivak. Gedurende den nacht werden de in Servigny opgestelde troepen wel herhaaldelijk door Fransche afdeelingen verontrust, doch een ernstige aanval werd niet meer door den vijand ondernomen.

Eerst omstreeks 6 uur 's namiddags ontwikkelde zich op den linkervleugel van het Rijnleger het 6de Fransche korps ten zuidwesten van Vany en Chieulles (kort te voren door eenige vrijwilliger-compagnieën bezet) met de divisie Tixier op den rechtervleugel en de divisie La Font de Villiers op den linkervleugel in eerste linie, terwijl de divisie Le Vassor-Sorval voorloopig in tweede linie aan den straatweg naar Kédange post vatte. Het korps had zich intusschen nog niet in beweging gesteld, toen de Maarschalk CANROBERT van den opperbevelhebber den last ontving, niet tegen het front der 3de reserve-divisie op te rukken, doch zich in de eerste plaats tegen Faily te wenden, omdat, zoo dit dorp eenmaal in handen der Franschen geraakte, de aanval op de stelling Poix-Servigny daardoor zeer vergemakkelijkt zou worden.

Deze wijziging in het oorspronkelijk aanvalsplan moet daaraan worden toegeschreven, dat het 4de korps, hetwelk aanvankelijk aangewezen was om over Villers l'Orme, Faily en Vrémy de stelling van St. Barbe rechts te omvatten, geheel verbruikt was tot den aanval op het front der stelling Poix-Servigny en daarbij zelfs Poix niet eens had kunnen bereiken.

Ingevolge de bovengenoemde order belastte de Maarschalk CANROBERT de divisie Tixier, welke tusschen Vany en Villers l'Orme stond, met den aanval op Faily en liet zijn beide overige divisieën in de stellingen, welke zij op dat oogenblik innamen.

De aanval werd, van uit het hout voorwaarts van Vany, ingeleid door een beweging tegen den linkervleugel van het 81ste regiment (3de reserve-divisie), waarbij het den Franschen gelukte de voorste linie op haar soutien terug te werpen en van uit de door haar ontruimde loopgraaf het vuur te openen op de bezetting van de loopgraaf *a*, voorwaarts van Faily.

Omstreeks $7\frac{1}{2}$ uur n. m. rukten nu uit de richting van Villers l'Orme

7 Fransche bataljons (1) tegen Faily op; 4 bataljons avanceerden door het dal van Faily tegen het dorp en de stelling op de hoogten ten noorden daarvan gelegen, 3 bataljons door de wijnbergen, langs den zuidelijken wand van het dal, tegen de stelling der 12de compagnie (zie bladz. 591). Terwijl de veldwacht aan den weg naar Villers l'Orme op de achterstaande troepen terugweek, bespeurde de commandant der bezetting van de loopgraaf o plotseling ten zuidoosten van zijn stelling een vijandelijk bataljon, dat, uit het oosten komende, hem reeds tot op ± 120 M. genaderd was (2). Hij bezette met zijn Halbzg., welke nog door de helft van den 8sten Zg. versterkt werd, de droge sloot langs den straatweg naar Bouzonville en dwong door een juist afgegeven vuur het Fransche bataljon tot een overhaasten aftocht.

Spoedig moest intusschen weder alle aandacht op de in front tegen de 12de compagnie aanrukkende troepen gevestigd worden; wel werd een aanval van twee gesloten bataljons door snelvuur afgewezen, doch toen een derde bataljon den straatweg overschreed en den linkervleugel der compagnie omvatte, moest deze, na nog een oogenblik in den hollen weg stand gehouden te hebben, naar den oostelijken uitgang van het dorp terugwijken.

Te vergeefs had men hierbij op de hulp van $\frac{1}{41}$ gewacht, welke aanvankelijk aan den straatweg, op den rechternvleugel der artillerie-linie, opgesteld geweest was (zie bladz. 592), doch in zoo hevige mate van het vijandelijk granaatvuur te lijden had gehad, dat zij op bevel van den bataljonscommandant eerst in de richting van den zuidelijken uitgang van Faily teruggegaan was en zich later nog meer oostwaarts, ter hoogte van Poix, aan den straatweg had opgesteld. Dientengevolge kon de adjudant van den majoor v. KUROWSKI, bevelhebber in Faily, haar niet vinden, toen deze haar ter ondersteuning van de 12de compagnie wilde doen oprukken. Het teruggaan dezer compagnie dwong ook de 11de, die noordwaarts van haar opgesteld was, tot den terugtocht, waarbij zij, met behulp van een deel der 12de compagnie, dat weder verzameld was, de tweede barricade (3) en den zuidelijken en noordelijken rand van het dorp bezette en bezet hield, zelfs nadat de 9de en 10de compagnie genoodzaakt waren geworden hare stellingen te ontruimen en de laatste het kerkhof op de hoogte, de eerste de droge sloten langs den landweg ten noorden daarvan ter beveiliging van de rechterflank bezet hadden (4).

(1) Volgens de »Einzelkämpfe um Faily, enz.» zouden hier slechts 6 bataljons geweest zijn; het komt ons echter, in verband met het verder verloop van den strijd, waarschijnlijker voor, dat de geheele 1ste brigade der divisie Tixier (regimenten N°. 4, 10 en jagerbataljon N°. 9) hier opgetreden is. Ook GALLANDI spreekt van 7 bataljons.

(2) Waarschijnlijk had dit bataljon aan den aanval tegen Poix deelgenomen en was het bij zijn terugtocht naar Faily afgedwaald; het behoorde in dit geval tot de divisie de Cisse.

(3) De opening in deze barricade, die aanvankelijk slechts bestemd was tot gedekte opstelling van het soutien, werd in het aangezicht van den vijand gedicht.

(4) Later verlieten deze compagnieën, op het onjuiste bericht dat Faily in handen der Fransen gevallen was, deze opstelling en kozen een nieuwe stelling in het dal, ter hoogte van den noord-oostelijken uitgang van het dorp.

Nadat de vijand zoowel noord- als zuidwaarts van het dorp tot nabij den oostelijken uitgang was doorgedrongen, ondernam hij met tusschenpoozen van circa een kwartier, begunstigd door de inmiddels ingevallen duisternis, verschillende aanvallen op de tweede barricade, welke intusschen telkens door een op zeer korten afstand afgegeven snelvuur afgewezen werden. Juist hadden de dappere verdedigers van Faily den zesden aanval op de barricade afgeslagen, toen eindelijk ten 10 ure n. m. de lang verbeide hulp opdaagde.

Zooals wij reeds op bladz. 652 aangaven, waren de beide brigades, Ruville en Gilsa, der 3de landweer-divisie, tusschen 6 $\frac{1}{2}$ en 7 uur n. m. op de hoogte tusschen Vrémy en St. Barbe aangekomen en op bevel van den commandant der 1ste divisie aan den straatweg naar Metz, ter hoogte van het ontmoetingspunt met den weg van Vrémy, opgesteld. Toen nu aan den commandant der 1ste divisie door den hem toegevoegden officier van den generalen staf bericht werd, dat deze ter hoogte van Poix van eenige manschappen van $\frac{12}{1}$ vernomen had, dat Faily door de Franschen genomen was, en bovendien

geen andere meldingen uit die plaats ontvangen waren, zond de Generaal v. BENTHEIM, meenende dat dit onjuiste bericht waarheid bevatte, het 2de en 3de bataljon van het West-Pruisische landweer-regiment $\frac{6}{18}$ over Vrémy naar Faily, met opdracht het dorp met de bajonet te hernemen.

Nadat deze bataljons te Faily aangekomen waren, deed de vijand nog eenmaal een poging de barricade te nemen, doch trok, toen ook deze mislukte, terug.

Nadat de beide landweer-bataljons de bezetting van Faily versterkt hadden, kwamen nog twee andere bataljons der landweer-divisie (2de en 3de van het Neder-Silezische regiment N^o. $\frac{1}{8}$) in Faily aan. Toen namelijk de Generaal v. BENTHEIM ten 9 uur n. m. nog geen bericht van de reeds door hem afgezonden bataljons ontvangen had, gaf hij aan den Generaal v. SENDEN, commandant der 1ste brigade van de landweer-divisie, last, ook met de beide overige bataljons zijner brigade (1) naar Faily op te rukken. Van deze laatste bataljons werden 2 compagnieën van het 3de op den rechtervleugel achter het kerkhof in reserve opgesteld en de beide andere naar Poix gezonden (2), terwijl het 2de bataljon weder aftrok en ten oosten van Servigny den nacht in een bivak doorbracht.

Op den uitersten rechtervleugel (Rupigny-Malroy) kwam het den 31sten niet tot een ernstig gevecht.

(1) Het 1ste bataljon van het regiment $\frac{18}{46}$ was met de dekking der korps-artillerie belast geweest en betrok na afloop van den geschutstrijd een bivak ten oosten van Servigny.

(2) Deze compagnieën werden later in de richting van Servigny gezonden om aan de herovering van dat dorp deel te nemen, doch kwamen te laat ter plaatse om nog een werkzaam aandeel aan den strijd te nemen.

Toen de 6de landweer-brigade den marsch naar St. Barbe aanving, kwam de haar toegedeelde 2de reserve-batterij ten oosten van Rupigny in stelling, om aan den grooten artilleriestrijd deel te nemen en de stelling van de 1ste infanterie-divisie te flankeren. Kortom tijd nadat deze batterij op last van den Generaal v. KUMMER door de 1ste en 3de reserve-batterij versterkt was geworden, zette de 2de haar marsch met de 6de landweer-brigade voort en bleven de beide andere onder bedekking van een landweer-compagnie en het 1ste eskadron van het 1ste reserve-dragonder-regiment in hare stelling, van waaruit zij, nadat de vijandelijke artillerie-linie tot zwijgen gebracht was, het vuur openden op eenige batterijen, die nabij het bosch van Grimont stonden.

Toen de 25ste divisie de stellingen der 3de landweer-divisie kwam innemen (zie bladz. 652), werd de 50ste brigade ter hoogte van het bosch van Failly opgesteld en bezette met het 3de regiment den zuidwestelijken rand daarvan. De overige deelen der 25ste divisie werden in de stellingen der landweer-divisie geplaatst, met de cavalerie-brigade op den rechter- en drie batterijen op den linkervleugel, de 1ste zware en de 2de lichte in de emplacements ten westen van den weg naar Kédange; 2 eskadrons van het 2de ruiter-regiment werden naar Rupigny gezonden om de bedekking der beide, daar in het vuur staande batterijen te versterken.

Des avonds ten 8 uur werd Rupigny door een ter hoogte van Chieulles opgereden batterij beschoten, doch een aanval op dat dorp door het 2de bataljon van het 81ste regiment afgeslagen.

Gedurende den nacht van 31 Augustus op 1 September namen de Fransche en Duitsche troepen de onderstaande stellingen in:

a. *Fransche troepen.*

(Van den rechter- naar den linkervleugel.)

Divisie de Castagny (3de korps) ten oosten van het fort Queuleu met voorttroepen bij La Grange-aux-Bois.

Brigade Lapasset in en om Colombey, Aubigny en Coincy.

Cavalerie-divisie Valabrègue tusschen Colombey en Borny.

Cavalerie-divisie Clérembault ten zuiden van Bellecroix.

Divisie Fauvart-Bastoul (2de korps) aan weerszijden van den weg naar Saarbrücken, met den rechternvleugel te St. Agnan en den linker- te Flanville.

Divisie Vergé (2de korps) in reserve bij Bellecroix, het 32ste regiment in Noisseville.

Divisie Montaudon (3de korps): brigade Clinchant in Noisseville, brigade Mangin in en om Montoy.

Divisiën Metman en Aymard (3de korps) tegenover Servigny.

Divisie de Cisse (4de korps) als voren.

Divisie Grenier (4de korps) tegenover Poix en Faily.
Divisie Lorencez (4de korps) achter de beide voorgaande in reserve.
Cavalerie-divisie (4de korps) (1) westwaarts van Villers l'Orme.
Divisie Tixier (6de korps) tegenover Faily.
Divisie La Font de Villiers (6de korps) tusschen Vany en Chieulles.
Divisie Le Vassor-Sorval (6de korps) tusschen Chieulles en den weg naar Kédange.
Cavalerie-divisie Du Barrail, westwaarts van de voorgaande tot aan de Moezel.
Voltigeur-divisie (Garde-korps) ten noordoosten v. Mey, achter het 4de korps.
Grenadier-divisie (Garde-korps) vóór het park van Grimont.
Cavalerie- en artillerie-reserve westwaarts van Mey.

b. *Duitsche troepen op den rechter Moezeloever.*

(Van den rechter- naar den linkervleugel.)

3de reserve-divisie.

19de regiment tusschen Malroy en den weg naar Kédange.

81ste regiment van dezen weg tot en met Charly, met het 2de bataljon te Rupigny; 5 reserve-batterijen ten noorden van Malroy.

IXde legerkorps.

25ste divisie: 50ste brigade aan de westzijde van het bosch van Faily, de rest der divisie ten zuiden van Antilly.

Iste legerkorps en 3de landweer-divisie.

In en om Faily: $\frac{F.}{1.}$, $\frac{II.}{6./18.}$ en $\frac{III.}{18./46.}$, 9. en 10.

In Poix: $\frac{I. \text{ en } II.}{41.}$, de 1ste compagnie tusschen het dorp en den weg naar Bouzonville.

Ten oosten van Poix: $\frac{11. \text{ en } 12.}{18./46.}$ en het 2de eskadron, 1ste regiment dragonders.

In en om Servigny: $\frac{II.}{1.}$, $\frac{F.}{41.}$, $\frac{II.}{3.}$ en $\frac{I. \text{ en } II.}{18./46.}$.

Ten noordoosten van Noisseville: $\frac{I.}{1.}$.

Tusschen St. Barbe en Vrémy: het gros der 1ste divisie, de korpsartillerie van het Iste korps, de 6de landweer-brigade en de beide reserve-cavalerie-regimenten; in Vrémy de 1ste en 2de compagnie van het 1ste jagerbataljon.

Bij Petit-Marais: het gros der 3de brigade; 2 compagnieën ter hoogte van Château-Gras; 2 tegenover Flanville.

Ten zuiden van Petit-Marais: de 3de cavalerie-divisie en 3 eskadrons, 1ste regiment dragonders.

(1) Zie noot 2 op bladz. 556.

Voorposten in de lijn Marsilly, Ars-Laquenexy, Mercy-le-Haut: het 45ste regiment (4de brigade).

Bivak bij Laquenexy: het 5de regiment (4de brigade) en 2 batterijen.

Courcelles: het gros der 28ste brigade en 1 eskadron huzaren.

Ten oosten van Maison Isolée: het 10de regiment dragonders.

Bij Frontigny: $\frac{F.}{4.}$, met een batterij der 28ste brigade en $\frac{12.}{77.}$

Tusschen Peltre en de Seille: de in stelling gebleven 7 voorposten-compagnieën der 28ste brigade.

Aan weerszijden der Seille: de 2, in stelling gebleven, voorposten-eskadrons der 3de cavalerie-divisie, welke de verbinding met het VIIde legerkorps onderhielden.

Zoo was het dus, naar wij uit bovenstaande beschrijving gezien hebben, op den 31sten Augustus aan het Fransche Rijnleger slechts gelukt, zich wigvormig tusschen de stellingen der 1ste en 2de infanterie-divisie in te schuiven en de lijn Noisseville, Montoy, Flanville, St. Agnan, Coincy, Aubigny, Colombey te bezetten.

In de richting van St. Barbe, het object van den uitval, was echter geen enkel voordeel behaald, terwijl het op het vak Malroy-Charly, dat den directen weg naar Thionville afsloot, niet eens tot een ernstig gevecht gekomen was.

Toen nu op den 1sten September de den vorigen dag behaalde voordeelen weder verloren gingen, was het Rijnleger wel gedwongen opnieuw onder bescherming der vestingwerken van Metz terug te gaan.

De verliezen der Franschen bedroegen op 31 Augustus en 1 September gezamenlijk 3542 man, die der Duitschers 2976. Deze laatsten verloren aan dooden en vermisten:

Te Faily 6 officieren, 39 onderofficieren en minderen.

Te Servigny 15 » 391 » » »

Te Noisseville 11 » 307 » » »

De Deutsche gevechtsvoering, op den 31sten Augustus, kenschetste zich voornamelijk door het in practijk brengen van drie beginselen:

- 1°. het in massa optreden der artillerie;
- 2°. het hardnekkig weerstand bieden der infanterie in hare verdedigende positiën; en
- 3°. het doelmatig uitvoeren van krachtige tegenaanvallen.

Werkelijk in alle opzichten boven de Fransche artillerie verheven, gelukte het aan de vereenigde Deutsche batterijen binnen zeer korten tijd het geschutvuur van den aanvaller tot zwijgen te brengen en hem daardoor van een

machtigen steun bij den aanval op de verschillende terreinvoorwerpen te berooven. Daarop haar vuur op de infanterie richtende, vermocht zij de, volgens zeer weinig gezonde, tactische beginselen in den strijd geleide Fransche bataljons (zie hieronder) gedurende geruimen tijd in bedwang te houden en hun aanvalskracht reeds aanmerkelijk te verzwakken, vóór nog de eigenlijk gezegde aanval begonnen was.

Evenzoo bewezen de krachtige, van Duitsche zijde uitgevoerde tegen-aanvallen uitstekende diensten, voornamelijk omdat het gemis aan initiatief en samenwerking der Fransche onderbevelhebbers het gelukken daarvan evenzeer in de hand werkte, als het juist *gevoelen* van den waren toestand en het dienovereenkomstig handelen — verbonden met een niet genoeg te prijzen drang tot samenwerken — den Duitschers bij het uitvoeren dezer stooten behulpzaam was.

In daartoe gunstige oogenblikken ondernomen — wanneer de tegenpartij zich nog niet met voldoende krachten in een nieuwe stelling heeft vastgezet of bij zijn opmarsch onvoldoende zorg aan de beveiliging van vleugels en flanken besteed heeft — kunnen deze offensieve bewegingen uit het defensief tot goeden uitslag leiden. Men mag daarbij intusschen nimmer verzuimen, voor het behouden eener intacte reserve zorg te dragen, om op alle onvoorziene gevallen voorbereid te zijn, terwijl bovendien zulk een aanval steeds met een duidelijk omschreven doel ondernomen moet worden en men er zich nooit toe moet laten verleiden, bij aanvankelijk succes dat doel voorbij te streven en zich daardoor aan een gevoeligen terugslag bloot te stellen. Waar men, bijv. bij den aanval op Montoy door een deel der 3de brigade, dezen regel uit het oog verloor, werd die onvoorzichtigheid dan ook duur betaald.

Toch werden door de Duitsche troepenleiding misslagen begaan, welke vermelding noodig is, omdat daaruit wijze lessen getrokken kunnen worden door ieder, die eenmaal in de noodzakelijkheid komen kan terreinvoorwerpen, als de boven beschrevene, te moeten verdedigen. Dat het Duitsche leger, hetwelk bij zijne oefeningen het oog steeds op een eventueel *offensief* optreden gevestigd hield, in het defensief handelen minder ervaren was, klinkt niet vreemd en dat dit zelfs in Duitschland als een leemte beschouwd wordt, blijkt wel uit het feit, dat de Duitsche generale staf zelf erkent: »So erfreulich diese Erscheinung (het bijna uitsluitend offensief optreden in den oorlog 1870/71) auch ist, so darf doch nicht übersehen werden, dass hierdurch in gewissem Sinne eine Lücke hinsichtlich der taktischen Lehren entstand, welche jener denkwürdige Krieg uns bietet.»

De misslagen, waarop wij zooeven doelden, blijken allereerst uit den aanleg der verdedigingswerken. Daargelaten nog, of men hierbij de voorkeur aan tirailleur-loopgraven dan wel aan versterkte huizengroepen moet schenken (waarop wij zoo aanstonds terugkomen), kan het niet ontkend worden, dat

liniën, als de boven geschetste, alleen dan een langdurigen weerstand kunnen bieden, wanneer bij den aanleg daarvan de terreinvoorwerpen ongeveer als de bastions en het daartusschen gelegen terrein als de courtines van een vestingfront beschouwd en dienovereenkomstig versterkt worden. Dan alleen kan er van een behoorlijke flankering der werken onderling sprake zijn en dan ook alleen maakt men zoowel het vermeesteren van het terreinvoorwerp zelf, als het doordringen in het aangelegen terrein voor den aanvaller uiterst bezwaarlijk. Geschiedt dit niet, dan brengt de val van het eene gewoonlijk dien van het andere met zich.

Slaat men nu een blik op de kaart en herleest men nogmaals de boven gegeven beschrijving der stelling, dan zal men gereedelijk toegeven, dat in dit opzicht het gewenschte niet overal bereikt werd.

Een andere omstandigheid, waarop bijv. de verdediging van Noisseville onze aandacht vestigt, is de vrees voor omvatting en het dientengevolge teruggaan der bezetting van een terreinvoorwerp, wanneer de vijand in het aangelegen terrein doordringt. Zeer terecht stelt de Duitsche generale staf hier den regel: »Ohne bestimmten Befehl darf kein Truppentheil eine solche Stellung räumen. *Der anvertraute Posten muss wie eine Festung angesehen und ohne Rücksicht auf das, was sich rings umher ereignet, bis aufs Aeusserste gehalten werden.*» Zóó vatte dan ook de 11de compagnie van het regiment Kroonprins haar taak in Faily op en de uitkomst is daar, om te bewijzen met welken goeden uitslag zulks geschiedde.

Op verschillende plaatsen, o. a. te Servigny, deed zich het geval voor, dat, niettegenstaande de aanval der Franschen eerst op een ver gevorderd uur van den dag begonnen was, de bezetting haar geheelen patronenvoorraad verschoten had en in de aanvulling daarvan door meer achterwaarts staande troepen voorzien moest worden. Vooral in gevallen als deze, waar het vaak kan voorkomen, dat de bezetting gedurende geruimen tijd geheel op eigen krachten moet kunnen bouwen, is het hoog noodig haar rijkelijk van patronen te voorzien, waartegen, mits de aandacht er slechts op gevestigd zij, geen enkel bezwaar bestaan kan.

Wanneer men de dorpsgevechten van Faily, Servigny en Noisseville met elkander vergelijkt, treft ons nog iets anders. Zooals uit de beschrijving volgt, was in de beide laatste terreinvoorwerpen een tweede verdedigingslijn voorbereid, in Faily daarentegen lag achter de eerste barricade wel nog een tweede, doch deze was niet ter verdediging, doch uitsluitend tot dekking van het soutien ingericht. En eigenaardig is het, dat toch alleen in Faily achter die tweede verdedigingslijn geruimen tijd werd stand gehouden, terwijl de poging daartoe in Servigny mislukte en in Noisseville niet eens beproefd werd. De oorzaak van dit feit moet men zoeken in de omstandigheid, dat noch in Servigny, noch in Noisseville het bezetten van die tweede verdedigingsstelling aan bepaalde, daartoe van te voren aangewezen en ook daartoe uitsluitend bestemde afdeelingen was opdragen. »*Eine abschnittsweise Vertheidigung*

ist nur möglich, wenn die einzelnen Abschnitte von vornherein genügend stark besetzt sind."

Let men op de verschillende troepenafdeelingen, welke in den nacht van den 31sten Augustus op den 1sten September in Faily en Servigny gevonden werden, dan kan men zich eenigszins een voorstelling maken van de vermenging van troepen, welke gedurende het gevecht had plaats gevonden. Het zal wel niet noodig zijn de vele wrijvingen te beschrijven, welke tengevolge hiervan noodwendig ontstaan moesten, doch wel komt het ons gewenscht voor er op te wijzen, dat een dergelijke vermenging niet te vermijden was, van af het oogenblik dat men de troepen had opgesteld, zooals dit in de drie genoemde dorpen het geval was. Het regiment Kroonprins, toch, gaf de bezetting voor het geheele vak Faily-Brouwerij, zoodat de uitgestrektheid, waarover de regimentscommandant het bevel voerde, even groot was als die, waarover de commandant der 1ste infanterie-divisie te bevelen had. De compagnieën van het tweede regiment der 1ste brigade stonden van den weg Metz-Vrémy tot het dal tusschen Servigny en Noisseville, terwijl zich dáár bovendien nog deelen der 2de brigade bevonden. Op die wijze was van eenheid in het commando natuurlijk geen sprake, maar bovendien deed zich het geval voor, dat, terwijl zich op enkele punten een groot aantal hoogere aanvoerders bevonden, deze op andere plaatsen geheel ontbraken. Gelukkig het leger, waarbij in zulk een geval van de lagere officieren getuigd kan worden, zooals hier geschieden kon: »Bei dem geringen Einfluss, welchen die höheren Führer im Einzelnen auf den Gang des Gefechts auszuüben vermochten, musste um so mehr die Bedeutung umsichtiger und thatkräftiger Unterführer hervortreten. Bis zum jüngsten Offizier herab kam überwiegend die anerzogene Entschlossenheit und Umsicht, sowie die Fähigkeit zu raschen und selbstständigen Entschlüssen zur Geltung." Zulke eigenschappen in een officierskorps aan te kweeken, moet het streven van alle hoogere aanvoerders zijn — een streven, waarvan zij in den oorlog de goede vruchten zelve zullen plukken.

Het gemis aan eenheid in commando, waarop wij zooeven wezen, werd niet weinig vermeerderd door het veelvuldig gebruik, dat van half-bataljons, als tactische lichamen, gemaakt werd; het natuurlijk gevolg hiervan was, dat de bataljonscommandant reeds van den aanvang af van het volgens één plan leiden zijner vier compagnieën moest afzien.

Een ander nadeelig gevolg van het vermengen der verschillende troepenafdeelingen was het geheel verloren gaan der verbinding met de hoogere aanvoerders, vermoedelijk omdat niemand recht wist, wie de verschillende berichten verzenden moest. Zoo vernam bijv. de commandant van het 1ste legerkorps eerst in den morgen van den 1sten September de ontruiming van Noisseville, welke den voorgaanden dag ten 6 uur n. m. had plaats gehad.

Een en ander wijst op het groote voordeel, dat er in gelegen is, een uitgestrekte verdedigingsstelling in juist begrensde onderdeelen te splitsen, die

elk een bepaalden commandant en een vaste bezetting hebben, welke laatste zelf in het uitzetten der voorposten in haar vak voorziet.

Spreekt nu het afwijzen van den aanval van het Fransche Rijnleger door de Duitsche troepen in de stellingen der 1ste divisie bijzonder ten gunste van de waarde, welke men in toekomstige oorlogen in het defensief aan terreinvoorwerpen zal moeten toekennen, of pleit dit feit alleen ten nadeele van den gebezigten aanvalsvorm?

De *Kriegsgesch. Einzelschriften* schijnen het eerste aan te nemen. Daar leest men althans: »Es sind diese drei Gefechte auch deshalb gewählt worden, weil sie die Bedeutung solcher Stützpunkte für das Gesamt-Ergebniss der Schlacht zeigen,» en verder: »Bei einem Rückblick auf die Dörfer Faily, Servigny und Noisseville tritt vor Allem die Wichtigkeit hervor, welche einzelne Posten für die Behauptung einer Stellung besitzen. Jene Dörfer bildeten die Brennpunkte der Schlacht, deren Ausgang von ihrem Besitz abhing» (1).

En niet alleen wordt aan het ter verdediging inrichten van deze dorpen groote waarde gehecht, maar bovendien wordt er meer dan eens op gewezen, dat de kracht dier terreinvoorwerpen bepaaldelijk *in de versterkte gebouwen* gezocht moet worden. Om dit beweren te staven, laten wij hier eenige aanhalingen uit bovengenoemd werk volgen: »Aus der Vertheidigung von Faily lässt sich ersehen, in welchem Verhältniss innerhalb einer Vertheidigungsstellung die Schützengräben zu den durch Oertlichkeiten gebildeten tactischen Stützpunkte stehen müssen. Letztere als Punkte von grösserer Widerstandsfähigkeit, mit einer gegen Flanken- und Rückenfeuer gesicherten Besatzung, laufen nicht Gefahr dem ersten Anprall des feindlichen Angriffs zu erliegen.

Den glänzenden Erfolg ihres Ausharrens verdankt die 11. Compagnie aber auch dem Umstande, dass sie durch die zu beiden Seiten ihrer Stellung liegenden Gebäude vor der Einwirkung der feindlichen Waffen von der Seite her geschützt war. Die Vortheile einer solchen Stellung gegenüber einem der Länge nach eingesehenen Schützengraben treten gerade hier auf das Deutlichste hervor. Das Umfasstwerden hat für eine in festen Gebäuden eingenistete oder durch solche wenigstens nach den Seiten hin gedeckte Truppe viel weniger Bedeutung als für eine im offenen und vollständig eingesehenen Schützengraben stehende Abtheilung.» (Faily.)

»Man darf annehmen, dass der Kampf einen günstigeren Verlauf genommen hätte, wenn die vordere Barrikade an die nördliche Häuserreihe angelehnt, so wie die Lücke auf der Südseite geschlossen gewesen wäre, und die Vertheidiger nicht in den Schützengräben, sondern in den Gebäuden des westlichen Dorftheils selbst gestanden hätten.» (Servigny.)

En eindelijk:

»Insbesondere muss die natürliche Stärke eines solchen Postens auf das

(1) Wij cursiveeren.

Gründlichste ausgenutzt und die Vertheidigung mehr in die festen Gebäude, als in offene Schützengraben gelegt werden."

Wij vreezen, dat de pen van den bekwamen schrijver hier min of meer door de herinnering aan de gelukkige uitkomst beheerscht is geworden. Men vergeet toch bij de beschouwing dezer dorpsgevechten nimmer, dat zich hier het zeldzame geval voordeed, dat de artillerie des aanvallers, althans in het vak Faily-Servigny, reeds zeer spoedig door die van den verdediger tot zwijgen gebracht werd. Hieraan moet, naar wij meenen, voor een groot gedeelte het mislukken van den aanval worden toegeschreven. Is het althans niet eigenaardig, dat Noisseville genomen werd, terwijl juist tegenover deze plaats de Fransche artillerie in haar optreden niet door de Duitsche gehinderd werd? Was niet het feit, dat Noisseville in den morgen van den 1sten September hernomen werd, grootendeels daaraan te wijten, dat de Franschen in het op vele plaatsen door de Duitsche artillerie in brand geschoten dorp slechts een zeer zwakke bezetting hadden kunnen leggen? Vermag dan de hedendaagsche artillerie het bezet houden van versterkte huizengroepen niet onmogelijk te maken?

Wij meenen dan ook, dat men de boven door ons gestelde vraag in den laatstbedoelden zin moet beantwoorden. Aanleiding daartoe vinden wij in verschillende omstandigheden. Allereerst in de onvolkomenheden, welke de gevechtsvoering der Franschen, zooals wij die boven schetsten, aankleefden; dan in de minderheid der Fransche artillerie; verder in het gemis aan zelfstandigheid der Fransche onderbevelhebbers, dat hun belette het juiste oogenblik tot handelen te kiezen en van de fouten der tegenpartij gebruik te maken — het gevolg van een verkeerde oefeningswijze in vreedstijd, *waarbij steeds de vorm boven den geest gesteld werd* — en eindelijk in de te groote aandacht, welke bij den aanval aan het terreinvoorwerp zelf gewijd en de te geringe beteekenis, welke aan het daarnear gelegen terrein gehecht werd (1).

(1) Om dit laatste punt nog door een ander voorbeeld op te helderen, laten wij hieronder een beschrijving volgen van de rol, welke het bosch ten noordoosten van Mey in den slag van Colombey-Nouilly gespeeld heeft.

Het bosch van Mey heeft geheel overeenkomstig zijn ligging en de bijzondere gesteldheid van het terrein een zeer eigenaardige, duidelijk waarneembare, tactische beteekenis gekregen. Door zijn hooge ligging is het uit het oosten reeds op grooten afstand zichtbaar, zoodat het dan ook van den aanvang af de opmerkzaamheid der aanvallende Duitsche troepen in hooge mate tot zich trok. Toch konden uit den rand van het bosch het, op betrekkelijk korten afstand vóór het front gelegen dal der Vallières-beek en de daarheen aflopende, grootendeels met wijnstok beplante hellingen niet onder vuur genomen worden, daar men uit den oostelijken rand slechts over een paar honderd meters vrij uitzicht had. Dientengevolge wordt de *eigenlijke gevechtsstelling* op de hoogten van Mey door den lokalen terreinvorm reeds in algemeene trekken aangegeven; zij moet voorwaarts liggen, dáár, waar het dal der Vallières-beek en de hellingen daarvan geheel bestreken kunnen worden. Dan verkrijgt het bosch van Mey weer het karakter van een reduit en moet dus zijn tactische beteekenis in het gevecht van nabij, als de hoofdstelling niet langer te houden is, tot haar recht komen. Op dezelfde wijze lag op den 18den Augustus 1870 het sterke Amanvillers op korten afstand achter de Fransche hoofdstelling.

Deze eigenaardige functie als steunpunt in het gevecht van nabij trad dan ook in den loop van den strijd duidelijk op den voorgrond. Drie Fransche jagercompagnieën waren voor de bezetting

Betrekkelijk het eerste punt moeten wij er hier nog op wijzen, dat de aanvallen der Franschen onder alle omstandigheden naar hetzelfde model werden uitgevoerd. Zoo volgde bijv. hunne, in gesloten bataljonscolonnes geformeerde, eerste linie steeds op een *bepaalden* afstand achter de tirailleurlinie, wat ten gevolge had, dat men vaak dáár tot een toepassing der zoogenaamde »verkorte aanvalswijze» gebracht werd, waar deze allerminst op hare plaats was en juist een zorgvuldige voorbereiding van den aanval gebiedend noodzakelijk was. Dat die moeilijk te bewegen, Fransche bataljonscolonnes gewoonlijk in het nadeel waren tegenover de zeer bewegelijke en zich steeds naar het terrein voegende, Duitsche compagniescolonnes zal wel geen betoog behoeven, evenmin als dat zij der Duitsche artillerie welkome doelen aanboden.

Omtrent de vechtwijze der Fransche infanterie teekent VON ARNIM in het 6de Heft zijner *Taktische Studien* nog het volgende aan: »Nach der französischen Taktik waren die Voltigeur-Kompagnien (eine per Bataillon) und die Jäger fast ausschliesslich zum zerstreuten Gefecht bestimmt, während die anderen Kompagnien, in der Regel mit der Grenadier-Kompagnie an der Tête, in Kolonne oder auch in Linie formirt, den Hauptkampf durch Gesamt-Feuer und darauf folgenden Vorstoss zu führen pflegten. Eine weitere Zerlegung des Bataillons in Kompagnien zum Gefecht hat wohl nur in einzelnen Fällen Statt gefunden.»

Tot onze versterkte dorpen terugkeerende, kunnen wij onze meening daaromtrent niet beter uitdrukken, dan door hier weer te geven, wat de ongenoemde Schrijver van *Die Kriegführung der Zukunft* dienaangaande zegt: »De beteekenis der dorpen in den slag is sedert het begin dezer eeuw steeds

van het bosch aangewezen. De, zich als vanzelf voordoende behoefte om vuur in het Vallières-dal te kunnen brengen, schijnt tot een compromis geleid te hebben: een deel der troepen werd, voor zooveel het terrein dit gebod, vóór het bosch uit geschoven, het andere gedeelte hield dit terreinvoorwerp bezet. Daardoor was echter de weerstand der vooruitgeschoven afdeelingen gering en gelukte het den Duitschen troepen zeer spoedig vasten voet op de hoogten van Mey te verkrijgen. Op dit oogenblik kwam intusschen de tactische beteekenis van het bosch als reduit tot haar recht. De voorwaartsche beweging der Duitsche afdeelingen kwam daarvóór tot staan, het ingrijpen van versterkingen bij beide partijen scheen het gevecht nu eens ten voordeele van de eene, dan weder van de andere te zullen beslissen. In een dezer perioden liet echter de bezetting van het bosch zich er toe verleiden tot het offensief over te gaan en zelfs tot vóór de eigenlijke gevechtsstelling voorwaarts te dringen, waardoor het gevecht naar de wijnbergen op de hellingen van het dal verplaatst werd.

Doch andermaal drong het gewoel van den strijd de Fransche liniën terug en opnieuw speelde het bosch zijn rol als steunpunt in het gevecht van nabij. Doch daarbij deed men wederom de oude ervaring op, dat de steunpunten der verdediging grootendeels indirect, door den loop der zaken in het aangelegen terrein, genomen worden. De aan beide zijden van het bosch opgestelde troepen werden tot wijken gebracht, waardoor dit terreinvoorwerp omvat en niet langer gehouden kon worden. De terugtocht der reeds zeer geschokte bezetting werd ernstig bedreigd en het bosch daarna in den eersten aanloop genomen.

Tactische steunpunten, van zoo geringe uitgestrektheid, verkrijgen alleen waarde door hun verhouding tot het geheel, doordien zij één geheel met de gevechtsstelling uitmaken. Wordt de samenhang daarmede op de eene of andere wijze verbroken, dan worden zij ook bij hardnekkige verdediging ten slotte toch zonder groote verliezen genomen, zelfs indien — zooals hier het geval was — een krachtige voorbereiding van den aanval door artillerievuur niet heeft plaats gehad.

Internationale Revue, Maart 1888.

grooter geworden, daar zij zoowel op den verdediger als op den aanvaller een even groote aantrekkingskracht oefenden. Het instinctmatig zoeken naar dekking tegen de steeds moorddadiger wordende uitwerking der artillerie heeft den eerste er toe bewogen, ze te bezetten en hardnekkig te verdedigen; de aanvaller daarentegen wilde, door zich in het bezit daarvan te stellen, zijn tegenstander van diens vaste steunpunten berooven en voerde daarom steeds nieuwe scharen daartegen aan, die — hoe vaak! — verbloedden, vóór zij zich daarvan hadden kunnen meester maken.

Wie denkt hierbij niet aan Aspern, Esslingen, Gross-Görschen en de vier naburige dorpen, aan Möckern (16 Oct. 1813), St. Privat en Bazeilles! Bij Aspern kan men er NAPOLEON bezwaarlijk een verwijt van maken, daar de onmiddellijk vóór zijn Donau-brug gelegen, vijandelijke stelling hem zoowel het ontwikkelen zijner troepen als het manoeuvreren daarmede onmogelijk maakte en hem er wel toe noodzaakte, hier den stier wel bij de horens te vatten. De andere aangevoerde gevallen doen ons intusschen bij aandachtige beschouwing gemakkelijk zien, dat men minder menschenlevens opgeofferd en vroeger het beoogde doel bereikt zou hebben, indien men wel het bedoelde dorp door artillerie in massa onder vuur had doen nemen, doch de infanterie niet tegen het dorp zelf, doch tegen de daarnaast gelegen hoogten had doen optreden. Met het bezit daarvan, zou het dorp zelf tegelijkertijd in handen van den aanvaller gekomen zijn. Voornamelijk springt de juistheid van deze bewering in het oog bij de gevechten om Möckern en Bazeilles.

Tegenwoordig, zoowel als in de toekomst, doet zich de waarde dezer terreinvoorwerpen voor beide strijdende partijen nog ongunstiger voor dan voorheen. De *verdediger*, die een dorp in zijn stelling opgenomen heeft, moet begrijpen, dat dit ongetwijfeld het hoofddoel eener concentrisch werkende artillerie-massa zal worden en dat hij dientengevolge de daarin opgestelde troepen aan de grootst mogelijke verliezen blootstelt. Die verliezen zijn zoowel tengevolge van het groote doel, dat men den vijand biedt, als ook tengevolge der scherven, enz. veel grooter, dan die, welke de in loopgraven geplaatste infanterie te lijden zal hebben. De ondervinding dezer nadeelen heeft er immers reeds toe geleid de tirailleurs zich vóór het dorp te doen ingraven, dit laatste zelf onbezet te laten en de reserves gedekt daarachter op te stellen. Deze gedachte logisch verder ontwikkelende, zal men er ongetwijfeld toe komen, de dorpen niet alleen niet meer op te zoeken, doch ze zelfs te vermijden, en, dáár waar dit niet mogelijk is, ze als een *noodzakelijk* kwaad te beschouwen.

De *aanvaller* zal zich nauwgezet moeten afvragen, of de directe aanval bepaald noodzakelijk is, dan wel óf niet de veel gemakkelijker uit te voeren nevenaantal (1) tot hetzelfde doel kan leiden. Hoe meer de dorpen, hoeven, enz. den aanvaller, als het ware, ondanks hemzelve aantrekken, des te meer

(1) Niet te verwarren met den eigenlijk gezegden nevenaantal, die ter ondersteuning van den hoofdaanval verricht wordt.

moet de aanvoering, die zich van haar doel en haar middelen bewust is, hiertegen reageeren, zoo vaak haar einddoel hunne bezetting niet vereischt.

Maar zelfs tegenover de hecht gebouwde Fransche en Duitsche dorpen moet men er in de toekomst naar streven, de verbitterde dorpsgevechten te vermijden, om den strijd achter aarddekkingen of zelfs in het open veld op te zoeken."

W. P.

Naschrift.

Met het bewerken van den slag van Noisseville stelden wij ons ten doel een bijdrage te leveren tot de reeks van *tactische* voorbeelden, welke in het derde nummer van den jaargang 1888 van dit tijdschrift werd aangekondigd.

Dáár, waar Nederlandsche voorbeelden op tactisch gebied ontbreken, tengevolge van het feit, dat wij sinds meer dan 50 jaren geen oorlog in Europa voerden, meenden wij, dat het nuttig was uit de krijgsgeschiedenis van andere Europeesche staten te putten, om op het gebied der *moderne* tactiek voorbeelden ter bespreking op te zoeken. Mogen de door ons uitgesproken meeningen ook al niet altijd onverdeelde instemming verwerven, zoo kunnen opstellen als deze toch zeker tot onderzoeken en vergelijken aanleiding geven en daardoor alleen reeds den daaraan besteedden arbeid niet geheel onvruchtbaar doen zijn.

Het is natuurlijk buiten kijf, dat men bij de beschrijving van veldslagen uit de oorlogen, tusschen grootere mogendheden gevoerd, gewoonlijk sterkteverhoudingen bespreekt, welke te onzent wel nimmer zullen worden aangetroffen. Doch is dit bezwaar wel zoo groot? Wij kunnen dit alsnog niet toegeven:

- 1°. omdat men bij een behandeling tot in détails al zeer licht komt tot het bespreken van het gevecht van kleinere afdeelingen, waardoor men dus de bij ons gebruikelijke sterkteverhoudingen meer nabijkomt; en
- 2°. omdat uit de handelingen van troepenafdeelingen, veel grooter dan die, welke wij misschien ooit vereenigd zullen zien, toch waarheden zijn af te leiden, welker toepassing ook ons ten bate kan komen.

W. P.

De Indische brigade en de Indische oorlogsbegroting voor 1890.

De VIIde afdeling der ontwerp-begroting van Nederlandsch-Indië voor 1890, de Indische oorlogsbegroting, bevat geen groot aantal punten, waarvan de bespreking bepaald belangrijk zoude zijn te noemen.

Maar hoewel het aantal klein is, geven toch enkele onderdeelen veel stof tot nadenken en wettigen zij, naar onze meening, ten volle eene publieke bespreking, vooral waar het geldt het loslaten van beginselen, in vroegere begrotingen neergelegd, of het doorvoeren van nieuwe denkbeelden.

Voor zulk een bespreking, waartoe de Redactie van *De Militaire Spectator* welwillend de gelegenheid gaf, wagen wij het dan ook, voor eenige oogenblikken de aandacht van den Lezer te vragen.

In de eerste plaats dan treft ons in het Iste Hoofdstuk, Uitgaven in Nederland, de onderafdeeling 45:

Uit- en terugzending van militairen, de kosten van werving daaronder begrepen, mitsgaders betalingen te hunnen behoeve na terugkeer in Nederland.

Deze onderafdeeling heeft, blijkens den uitgewerkten en toelichtenden staat, in vergelijking met de begroting voor 1889, verschillende verminderingen en vermeerderingen ondergaan, van welke vooral de aandacht trekken:

Onderdeel a. Traktementen, toelagen, soldijen en verdere kosten van het koloniaal werfdepot te Harderwijk, o. a. verhoogd met f 3415, wegens toelagen aan het kader, voor het vervullen van buitengewone diensten; en

Onderdeel b. Voor de oprichting en instandhouding van een korps, bestemd om de wegens tijdelijke ongeschiktheid uit Indië terugkeerende militairen op te nemen en om hier te lande te dienen als kern voor de uitzending van suppletie-troepen f 100.000.

De Memorie van Toelichting brengt deze beide punten eenigszins met elkander in verband en zegt daaromtrent:

In plaats van den op de vorige begroting voorkomenden *memoriepost* voor de *eventueele* oprichting van een korps, bestemd om de wegens tijdelijke

ongeschiktheid uit Indië terugkeerende militairen op te nemen en om hier te lande te dienen als kern voor de uitzending van suppletie-troepen, is ditmaal f 100.000 uitgetrokken voor de »oprichting en instandhouding» van zoodanig korps.

Het overleg, te dier zake met den Minister van Oorlog gevoerd, heeft namelijk geleid tot de overtuiging, dat in 1890 kan worden overgegaan tot de oprichting van den staf en gaandeweg van eenige compagnieën van het bedoelde korps, waarvoor, met eene uitgaaf van hoogstens f 30.000, door verbetering van bestaande kazernegebouwen te Nijmegen en te Zutphen, de aanvankelijk benoodigde huisvesting is gereed te maken. Het voornemen bestaat om den staf en de valide compagnieën in eerstgenoemde plaats onder dak te brengen en één — hoogstens twee — reconvalescenten-compagnieën te Zutphen, van waaruit gemakkelijk, voor een deel der militairen, gebruik zal zijn te maken van het herstellingsoord op de legerplaats te Milligen. Blijkt het korps levensvatbaarheid te hebben, dan ligt het in de bedoeling, de valide compagnieën ten getale van acht te formeeren, waarvan er steeds drie dienst zullen moeten doen in West-Indië (2 in Suriname en 1 op Curaçao) en vijf hier te lande in reserve blijven, om te dienen bij opkomend oorlogsgevaar in Nederland, en voorts tot versterking van het leger in Oost-Indië in dier voege, dat, zoodra Java ontbloot wordt van één of meer veldbataljons, telkens een gelijk aantal compagnieën van het korps derwaarts gezonden worden, ten einde aldaar te dienen bij de oprichting van een tijdelijk reserveveldbataljon, samen te stellen uit de bedoelde (Europeesche) compagnie en drie inmiddels in Indië te vormen *Amboineesche* of *inlandsche* compagnieën.

De ondergeteekende vleit zich, dat allengs ook de taak der vorming en uitzending van detachementen suppletie-troepen, die gelijk thans de *gewone* verliezen van het Indische leger moeten aanvullen, zal kunnen worden overgebracht bij den commandant van het op te richten korps. Voorloopig kan daaraan echter nog niet worden gedacht en moet dus het koloniaal werfdepot nog gehandhaafd worden, om voor de geregelde aanvulling van het Indische leger te blijven zorgen. Het is zelfs noodig om — vooral gedurende de eerste oprichting van het korps — het kader van het werfdepot steeds te kunnen recruteeren uit de beste elementen van het leger hier te lande, de positie van dat kader in het oog vallend te verbeteren, wat den ondergeteekende er toe leidt, voor de bezoldiging van dat kader ditmaal f 3415,75 meer uit te trekken, namelijk met het doel de toelagen, door het meerbedoelde kader genoten, te verhoogen als volgt: voor den adjudant-onderofficier en den schrijver van 4 tot 25 cent daags, voor de overige onderofficieren van 4 tot 20 cent daags en voor de korporaals van 2 tot 10 cent daags. Tevens zal ook aan de korporaals-*scherpschutters* de verhooging van 5 cent daags zijn uit te keeren, die zij bij de overige korpsen van het leger hier te lande genieten.

Wat nu de verhooging der toelagen, door het kader van het koloniaal werfdepot genoten, betreft, kunnen wij geen bezwaren inbrengen tegen het motief, door den Minister aangevoerd, nl. dat het noodig is, dat kader steeds te kunnen recruteeren uit de beste elementen van het leger hier te lande. Duidelijk is het echter niet, althans de Memorie van Toelichting

verspreidt daarover geen voldoende licht, waarom de noodzakelijkheid daarvan vooral gevoeld zoude worden gedurende de eerste oprichting van het korps, bestemd om de wegens tijdelijke ongeschiktheid uit Indië terugkeerende militairen op te nemen en om hier te lande te dienen als kern voor de uitzending van suppletie-troepen, en waarom het dus juist thans noodig is, de positie van het kader van het werfdepot in het oog vallend te verbeteren, nu de Minister zich vleit, dat allengs de taak van dat werfdepot zal kunnen worden overgebracht bij het nieuw op te richten korps, met andere woorden, nu men hoopt het werfdepot te eeniger tijd te kunnen opheffen.

Ons komt het voor, dat die beide zaken geen verband met elkander houden en dat het dus verkieslijk zoude zijn, de quaestie van de verhooging der toelagen te behandelen geheel onafhankelijk van de vraag, of het op te richten korps al of niet tot stand zal komen. In het algemeen is het wenschelijk, zoo min mogelijk uitbreiding te geven aan de bevoorrechting van personen, in een of anderen bijzonderen werkkring geplaatst, boven hun ranggenooten, die den gewonen, maar toch zoo gewichtigen troependienst verrichten. Hoe meer dergelijke bevoorrechting plaats vindt, des te meer wordt het gewichtige van den gewonen troependienst op den achtergrond geschoven, des te hooger stijgen de uitgaven en des te moeilijker wordt het, later tot inkrimping dier voorrechten over te gaan, al blijkt het dat zij onbillijk zijn of onnoodig zijn geworden. Tot staving van het laatste moge als een enkel voorbeeld uit de vele, die het Indische leger kan opleveren, strekken de irrationeele regeling van de toekenning van indemniteiten voor fourages aan officieren, grootendeels non-combattanten; ofschoon de noodzakelijkheid eener betere en met de werkelijkheid althans eenigszins rekening houdende regeling algemeen wordt ingezien, stuit die verbetering steeds af op de moeilijkheden, verbonden aan de inkrimping van eenmaal toegekende voorrechten, waarvan overigens de billijkheid thans met recht wordt ontkend. De noodzakelijkheid van de uitbreiding der bevoorrechting van personen, die diensten van bijzonderen aard te verrichten hebben, dient dan ook telkens op goede gronden te worden aangetoond. Daarom zouden wij in het onderhavige geval de vraag willen beantwoord zien: is de aanvulling van het kader van het werfdepot met goede elementen van het leger hier te lande thans onvoldoende verzekerd en is het dus bepaald noodig de positie van dat kader aanmerkelijk te verbeteren, om de noodzakelijk geachte elementen uit het Nederlandsche leger voor dat depot te kunnen bestemmen? Zoo ja, dan is de door den Minister voorgestelde maatregel gewenscht.

Van meer gewicht, ja van zeer ingrijpend belang, zoowel voor het Nederlandsche als voor het Indische leger, is de quaestie van het reeds meermalen omschreven nieuw op te richten korps, waarvoor wij te vergeefs eene korte benaming ter aanduiding zijner veelzijdige bestemming zoeken. Feitelijk, hoezeer ook thans door den Minister in een eenigszins nieuw kleed

gehuld, zal het niets anders zijn dan de reeds sedert 16 jaren bekende *Indische brigade*, die zooveel tot oordeelen bevoegde pennen in beweging heeft gebracht en zooveel krachtige bestrijders onder de officieren van het Indisch leger heeft gevonden. Hoezeer die benaming van *Indische brigade* juister de bestemming aangaf, toen de oprichting van zoodanig korps in 1873 voor het eerst door den toenmaligen Minister van Koloniën werd voorgesteld en spoedig daarna door de Wet van 17 Juni van dat jaar — *Nederlandsch Staatsblad*, N°. 89 — in beginsel werd vastgesteld; hoezeer de aan dat korps te geven bestemming in den loop van tijd door hen, die daarover hunne meening uitspraken, verschillend werd geformuleerd en de Heer BOREL dan ook in zijn Open brief aan MONITOR — *Indisch Militair Tijdschrift* 1879, N°. 7, bladz. 52 — meende, de voorkeur te moeten geven aan de benaming *Nederlandsch-Indische brigade*, zij het ons vergund, in den vervolgde korthedshalve den naam te blijven bezigen, waaronder het bewuste, thans weder door den Minister ter sprake gebrachte korps zoo algemeen en gedurende zoo langen tijd bekend was.

De lezer gelieve verder in het oog te houden, dat wij *als Indisch officier* onze meening wenschen uit te spreken en dat wij derhalve, hoe groot ook het belang zij, dat het Nederlandsche leger bij deze zaak hebbe, haar in de eerste plaats uit ons eigen standpunt, dat is in verband met de belangen van het Indische leger, zullen hebben te beschouwen en de beoordeeling uit het standpunt van den officier van het Nederlandsche leger veilig aan meer bevoegden kunnen overlaten en dit dan ook gaarne zullen doen. Niet dat wij door het bovenstaande willen geacht worden, van meening te zijn, dat de officier van het Nederlandsche en zijn kameraad van het Indische leger noodwendig verschillende opiniën ten deze zouden hebben. Integendeel, wij allen streven naar hetzelfde doel, onze belangen komen in het eind samen en vereenigen zich in het gemeenschappelijk belang van het vaderland en zijn koloniën. Maar daar, waar de belangen van het vaderland en van zijn koloniën elkander raken zonder dezelfde te zijn, waar de meer rechtstreeksche belangen van Nederland zelfs in strijd kunnen zijn met die van Nederlandsch-Indië, daar moeten wij trachten, een open oog te houden voor de behoeften van het land, tot welks leger wij behooren, en dienen wij de beoordeeling van hetgeen meer rechtstreeks ten bate van Nederland en van het Nederlandsche leger zoude strekken over te laten aan hen, die met zooveel meer kennis daarover kunnen oordeelen; daar moeten wij ons zelfs geheel onbevoegd verklaren, omdat wij de tot oordeelen vereischte kennis missen.

Het kan verder in dit opstel ons doel niet zijn, de quaestie der Indische brigade geheel volledig te beschouwen; na al hetgeen daarover reeds gesproken en geschreven is, zouden wij daardoor in groote wijdloopigheid en vervelende herhaling van argumenten vervallen. De lezer, die in dit onderwerp belang stelt, is zeker niet onbekend met de behandeling in de Staten-Generaal in 1873 en 1874; met het rapport der commissie, belast met het doen van

voorstellen omtrent de organisatie van het korps, tot welks oprichting bij de Wet van 17 Juni 1873 was besloten; met het Koninklijk Besluit, in het begin van 1874 genomen, bevattende de samenstelling der Indische brigade; met het pleidooi van MONITOR in zijn »Indische militaire belangen» tegen de oprichting; met de artikelen van den Heer BOREL in het dagblad *Het Vaderland* van 1, 2 en 4 Maart 1878 en in *De Militaire Spectator* van dat jaar, bladz. 462 en 714; met de beschouwingen over die artikelen in denzelfden jaargang van dat tijdschrift door R. op bladz. 567 en door ROBERT op bladz. 778; met de lezing van den Heer BOREL in de Vereeniging ter beoefening der krijgswetenschap op 5 Februari 1879 en zijn artikel in het *Indisch Militair Tijdschrift* van 1879, N°. 7, bladz. 52; met het opstel van den Heer VAN STADEN TEN BRINK in laatstgenoemd tijdschrift, jaargang 1880, N°. 7, bladz. 1; met het artikel van den Heer E. K. A. DE NEVE in *De Indische Gids*, jaargang 1882, bladz. 105 en 305; met de behandeling in de Staten-Generaal in 1888 en de beschouwing ter zake in het *Indisch Militair Tijdschrift* van 1889, N°. 2. In al die stukken en artikelen worden talrijke en uitvoerige beschouwingen omtrent het nuttige of schadelijke van de oprichting eener Indische brigade aangetroffen, terwijl nog andere tijdschrift- en dagbladartikelen o. a. over organisatie van onderdeelen handelen. De literatuur over dit onderwerp is dus uitgebreid en zij is belangrijk, ook om de krachtige wijze, waarop voor- en tegenstanders hunne overtuiging verdedigen. Laat ons hier al dadelijk bijvoegen, dat de Indische officieren, die in dezen strijd met bijzondere klem optraden, bijna allen *zeer* besliste tegenstanders van eene Indische brigade in Nederland zijn en dat zij de groote meerderheid uitmaken van hen, die hunne stem deden hooren in publieke geschriften.

Overgaande tot onze eigen geloofsbelijdenis, moeten wij verklaren, eveneens te behooren tot de partij der besliste tegenstanders van zoodanig korps, ook al wordt het in eenigszins gewijzigden vorm en met eene ten deele veranderde bestemming voorgesteld, zooals thans door den Minister van Koloniën is geschied. Wij zullen trachten, de gronden voor die overtuiging in het kort te ontwikkelen, daarbij verwijzende vooral naar de bovenbedoelde uitvoerige artikelen van MONITOR en van den Heer E. K. A. DE NEVE, voor zooverre betreft het historisch overzicht der zaak en de statistieke gegevens, waarop hun krachtige argumenten ter bestrijding gegrond zijn.

Reeds wezen wij met een enkel woord er op, dat de bestemming, aan de Indische brigade te geven, in den loop van tijd aanmerkelijk gewijzigd is. Aanvankelijk, toen onder den indruk van het gevoelig échec, door de 1ste expeditie tegen het rijk van Atjeh geleden, met overhaasting de oprichting eener Indische brigade voorgesteld en aangenomen werd — Mei 1873 —, zoude dit korps moeten zijn: *geschikt en gereed, om, wanneer noodig, naar de koloniën en overzeesche bezittingen gezonden te worden tot aanvulling of tijdelijke versterking der strijdkrachten aldaar*. Slechts met een enkel woord kwam bij de discussiën ter sprake, dat het in Nederland gevestigde korps ook hier bij

dreigend oorlogsgevaar, zooals gedurende de mobilisatie van het Nederlandsche leger in 1870 bestond, van groot nut zoude zijn.

De Heer BOREL, die zich later als een zoo ijverig voorstander deed kennen, omschreef de door hem gewenschte driedelige bestemming in *De Militaire Spectator* van 1878 als volgt:

1°. *Den oorlog met Atjeh te beëindigen, waartoe van het reeds zoo geteisterde Indische leger moeilijk nieuwe inspanning en offers geëischt kunnen worden.*

2°. *Dat leger in de gelegenheid te stellen weder geheel op zijn verhaal te komen en ongestoord zijne zorgen aan inwendige verbeteringen te kunnen besteden.*

3°. *Later onze levende strijdkrachten in Indië aanzienlijk te vermeerderen door den overgang of detachering van een groot aantal officieren, onderofficieren en manschappen, afkomstig van de Nederlandsche brigade.*

Men zal toegeven, dat deze driedelige bestemming al zeer weinig gelijkt op hetgeen de Minister en de Volksvertegenwoordiging in 1873 wilden. Toen beoogde men eene instelling, die op den duur een reserve voor het Oost- en het West-Indische leger zoude vormen; de Heer BOREL verlangt in 1878 iets geheel anders, nl. het uitzenden van een expeditionair korps voor ééns.

Bij de lezing in de Vereeniging ter beoefening der krijgswetenschap, op 5 Februari 1879, wilde dezelfde Schrijver weder een eenigszins gewijzigd doel bereiken, waarin de verschillende bestemmingen, door de Regeering in 1873 en door den Heer BOREL in 1878 verlangd, als het ware werden samengesmolten, nl.:

1°. *eene krachtige reserve in het leven te roepen, die te allen tijde gereed staat, desverleischt, naar Indië te worden gezonden, en ook bestemd is tot de verdediging van ons vaderland;*

2°. *het Indische leger te voorzien van het onmisbare element, waaraan thans de grootste behoefte bestaat, namelijk Nederlandsche vrijwilligers;*

3°. *de Regeering in de gelegenheid te stellen een einde te maken aan den Atjeh-oorlog, wanneer zij tot doortastende maatregelen mocht willen overgaan, en daartoe een groot aantal goed geoefende Europeesche troepen beschikbaar wenschte te hebben.*

Bij de discussiën, aan het slot der voordracht van den Heer BOREL gehouden, wees de Heer ROOSEBOOM op krachtige wijze op de groote voordeelen in het belang der verdediging van Nederland, welke uit de Indische brigade zouden kunnen getrokken worden, en noemde hij dit zelfs eene hoofdreden, om dat korps hier te lande gevestigd te houden.

Nadat intusschen de in Mei 1873 zoo overhaast op de Indische begrooting gebrachte memoriepost tot oprichting van het bewuste korps gedurende ettelijke jaren in denzelfden vorm was teruggekeerd, zonder dat er een enkele stap verder werd gedaan, en hierdoor dus overtuigend gebleken was, dat de wetgevende macht de uitvoering van het eenmaal, zij het ook onder den indruk van ontsteltenis, aangenomen beginsel of onmogelijk of onnoodig of beide achte, verdween die post tot geruststelling van velen in Indië.

eindelijk geheel. Niet voor goed echter! Want plotseling verscheen hij opnieuw op de eerste begroting van den tegenwoordigen Minister van van Koloniën, nl. die voor het jaar 1889, en hoewel de toen voorgestelde maatregel op eenigszins andere wijze omschreven en buiten verband met de vroegere Indische brigade gelaten werd, betreffen deze zaken slechts den *vorm* en niet het *wezen*. De Memorie van Toelichting zeide:

Een memoriepost is uitgetrokken voor de eventueele oprichting van een korps, bestemd om de wegens tijdelijke ongeschiktheid uit Indië terugkeerende militairen op te nemen en om hier te lande te dienen als kern voor de uitzending van suppletie-troepen.

Het komt den ondergeteekende voor, dat het hoog tijd wordt om afdoende maatregelen te nemen, ten einde tot een beter stelsel te geraken tot aanvulling van het Europeesche element van het Indische leger. Hetgeen tot dusver geschiedt, namelijk door hooge handgelden de menschen verlokken tot dienstneming, voert — hoezeer de Regeering ook al het mogelijke doet om tegen misbruiken te waken — tot tal van onzuivere toestanden, die ten gevolge hebben, dat bij het goedgezinde deel der Nederlandsche burgerij een kwalijk te overwinnen afkeer is waar te nemen van het koloniaal werfdepot te Harderwijk en van alles, wat tot bevordering der koloniale werving wordt gedaan. Ook op de werving van vreemdelingen oefenen die hooge handgelden een niet gewenschten invloed uit, daar zij aanleiding geven tot allerlei pogingen van met minder edele bedoelingen werkzame lieden, om zich als tusschenpersoon bij de werving op te dringen aan hen, die dienst willen nemen; pogingen, die van Regeeringswege niet kunnen worden belet en er toe leiden, dat de man genoodzaakt is om een groot deel van het handgeld af te staan aan die eigenlijk geheel onnoodige tusschenpersonen, waardoor dan ten slotte de koloniale werving ook buitenslands in discredit geraakt.

Op dit oogenblik de handgelden te verlagen, zonder verder ingrijpende veranderingen in het wervingstelsel te brengen, zou inmiddels de geregelde aanvulling van het Indische leger in gevaar kunnen brengen.

Deze overwegingen hebben er den ondergeteekende toe geleid — terwijl hij door overleg met den Minister van Oorlog een nieuwen toestand tracht voor te bereiden — den onderwerpelijken memoriepost uit te trekken.

In de omschrijving is tweërlei verlangen neergelegd, naar welks verwezenlijking gestreefd wordt. Vooreerst de gelegenheid te openen om het groot aantal uit Indië terugkeerende militairen, wier dienstverband niet verstreken is, doch die door ziekte — men denke aan de beri-beri — genoodzaakt worden de *tropen* te verlaten, onder militaire tucht bijeen te houden en aldus beroepssoldaat te doen blijven en als zoodanig verder te oefenen. Maar bovendien in Nederland de werving te bevorderen, door aan de burgerij, die thans den Indischen soldaat niet juist van zijne beste zijden kan waarnemen, door eigen aanschouwing kennis te doen nemen van de zedelijke en stoffelijke voordeelen, die de opleiding tot en het zijn van beroepssoldaat voor den Indischen dienst bij een flink militair korps kan opleveren.

In deze toelichting is de *tweeledige bestemming* duidelijk aangegeven. Maar het was er verre van, dat het hierbij bleef. In de Memorie van Antwoord

toch gaf de Minister te kennen, dat het op te richten korps meer dan aanvankelijk het voornemen was, toen nog slechts van de oprichting eener Indische brigade werd gesproken, dienstbaar zal kunnen worden gemaakt ook aan de belangen der verdediging van den vaderlandschen bodem; en verder: dat het korps ongetwijfeld ook zal kunnen ten goede komen aan de verdediging der West-Indische Koloniën. De tweeledige bestemming is dus inderdaad eene vierledige.

En thans, bij de indiening van het ontwerp der begroting voor 1890, is die bestemming — het klinkt bijna ongelooflijk — vijfledig geworden! Aan het op te richten korps zal worden opgedragen, te voldoen aan vijf scherp onderscheiden eischen. Zij zijn volgens de Memorie van Toelichting (zie hiervoren, bladz. 734 en 735):

1°. opneming van wegens tijdelijke ongeschiktheid uit Indië terugkeerende militairen;

2°. vorming eener kern voor de uitzending van suppletietroepen en geleidelijke overneming van de taak, thans door het koloniaal werfdepot vervuld;

3°. voorziening der behoefte aan troepen in West-Indië, waar steeds drie compagnieën van het korps dienst zullen doen;

4°. vorming eener reserve, om te dienen bij opkomend oorlogsgevaar in Nederland;

5°. vorming eener reserve tot versterking van het leger in Oost-Indië, nl. om zoodra Java ontbloot wordt van één of meer veldbataljons, telkens een gelijk aantal compagnieën van die reserve derwaarts te zenden, ten einde aldaar te dienen bij de oprichting van een tijdelijk reserve-veldbataljon, samen te stellen uit de bedoelde (Europeesche) compagnie en drie inmiddels in Indië te vormen Amboineesche of inlandsche compagnieën.

»Men kan geen twee heeren te gelijk dienen,» maar hier worden er drie gediend, Nederland, Oost- en West-Indië! Wie zal het beste gediend worden? Oost-Indië, ten behoeve waarvan het denkbeeld aanvankelijk geopperd werd, dat nog steeds wordt voorgesteld als de voornaamste belanghebbende bij de zaak, dat er zeker nagenoeg geheel de kosten en lasten van te dragen zal hebben, maar dat op ruim 40 dagen afstand zal verwijderd blijven van het nieuwe korps? West-Indië, dat als 't ware bij toeval erbij gebaat zal worden, maar toch bij voortduring over de kleinste helft zal beschikken? Of Nederland, dat eveneens slechts op toevallige wijze in de baten zal deelen, omdat het korps dáár zal gevestigd blijven, maar dat dan toch bij dreigend gevaar de eenige partij is, die rechtstreeks en onmiddellijk over de diensten van het korps kan beschikken? Ons wil het toeschijnen, alsof het antwoord op al die vragen verre van geruststellend voor Oost-Indië zal luiden. Gaandeweg schijnt Oost-Indië in deze quaestie, van ééniq belanghebbende te zijn teruggebracht tot voornaamsten belanghebbende en van dit laatste tot de rol van een aandeelhouder, die het kapitaal zal hebben te leveren, maar ondanks schoonklinkende beloften in de baten weinig zal deelen.

Wij moesten de geleidelijke wijzigingen, die de bestemming der Indische brigade sedert 1873 onderging, eenigszins uitvoerig behandelen, om te kunnen aantoonen, dat de éénheid van opvatting, waardoor het oorspronkelijk voorstel van den Minister FRANSEN VAN DE PUTTE zich kenmerkte, thans is verloren gegaan en plaats gemaakt heeft voor eene veelzijdigheid, die niet getuigt van vaste beginselen.

Eene taak te vervullen, die zich in vijf scherp afgescheiden deelen laat splitsen, is aan geen enkel korps gegeven. Hoeveel te meer wordt de goede vervulling eener zoodanige taak onmogelijk gemaakt, wanneer die scherp onderscheiden deelen in verschillende opzichten strijdig met elkaar zijn! En dit zijn de verschillende bestemmingen van het op te richten korps in hooge mate, zooals wij zullen trachten te betoogen. Volgen wij daartoe de vijf, op de vorige bladzijde gespecificeerde punten geleidelijk, dan blijkt ons het volgende:

De samenvoeging van reconvalescenten (punt 1°) met nieuw aangeworven soldaten (2°) heeft bezwaren, zooals terecht reeds werd opgemerkt in het Voorloopig Verslag omtrent de begroting voor 1889. Of de jonge militairen hun lust in den dienst zullen voelen toenemen en of hun bemoeidigende en steeds goede voorbeelden zullen worden gesteld, door hen samen te voegen met oude kameraden, die met eene geknakte gezondheid en waarschijnlijk met eene groote mate van ontevredenheid uit Indië terugkeeren, is aan rechtmatigen twijfel onderhevig. De Minister ontkende het bestaan van soortgelijke bezwaren niet geheel en wilde ze bijv. opheffen door de oprichting van eenige afzonderlijke reconvalescenten-compagnieën, welk denkbeeld ook uitdrukking heeft gevonden in de Memorie van Toelichting op de begroting voor 1890. Maar wil deze maatregel doeltreffend zijn, dan dienen die reconvalescenten-compagnieën ook steeds afzonderlijk gelegerd te worden. Welk bezwaar bestaat er dan echter tegen, ze te vereenigen tot een afzonderlijk korps, een reconvalescenten-depot? Dit zoude aanmerkelijke voordeelen opleveren boven de vereeniging in eenzelfde korps met jonge manschappen, en wel omdat de geheele wijze van behandeling, de oefeningen, de verschillende dienstverrichtingen voor beide categoriën van personen alle overeenkomst zullen missen.

De samenvoeging van reconvalescenten (punt 1°) uit Oost-Indië en jonge soldaten (2°) voor den dienst aldaar bestemd, met troepen bestemd voor den dienst in West-Indië (3°), tot een enkel korps heeft onzes inziens geene reden van bestaan. Drie valide compagnieën zullen steeds in West-Indië zijn; haar aanvulling zal moeten worden verkregen uit de achtergebleven valide compagnieën. Minstens de helft van het valide deel van het korps is dus uitsluitend bestemd voor dienstverrichtingen in die koloniën. Die helft gaat andere dienstverbintenissen aan dan de voor Oost-Indië bestemde manschappen; het is waar, dat men de dienstverbintenis in den vervolge kan wijzigen, maar dan blijft het bovenstaande toch nog tal van jaren doorgaan voor de uit Oost-Indië terugkeerende zieken. Bovendien is het zoo goed als

zeker, dat de werving voor Oost-Indië ten eerste er onder zoude lijden, wanneer de aan te werven personen zich moesten verbinden voor den dienst zoowel in Oost- als in West-Indië, naar gelang de Minister van Koloniën zoude beslissen.

Men zal zich derhalve wel moeten houden aan twee soorten van dienstverbintenis, de eene voor hen, die naar Oost-, de andere voor dezulken, die naar West-Indië willen gaan.

Waar toe dient dan echter de vereeniging dezer beide geheel verschillende categoriën? De vorming van twee geheel afgescheiden korpsen zoude tot een veel zuiverder toestand leiden, want de Oost- en West-Indische legers zijn immers ook geheel gescheiden.

De vorming eener reserve, om te dienen bij opkomend oorlogsgevaar in Nederland (punt 4°), is bepaald in strijd met de aan dezelfde troepen aangewezen taak, om de gewone suppletie voor het Indisch leger te leveren (2°) en om te dienen tot eene onmiddellijk beschikbare reserve voor hetzelfde leger (5°). Gaarne stemmen wij toe, dat het bij opkomend gevaar voor oorlog van het grootste belang voor Nederland zal zijn, onmiddellijk te kunnen beschikken over een steeds mobiel korps vrijwilligers, dat al dadelijk, zelfs in vredetijd, die punten kan bezetten, waarvan het bezit *in de eerste oogenblikken* noodzakelijk is tot bescherming der mobilisatie van het Nederlandsche leger, tot het beletten van onaangename verrassingen van de zijde van onzen oostelijken nabuur, dan wel om te voorkomen, dat enkele kustversterkingen als 't ware weerloos tegenover vijandelijke oorlogsschepen zouden staan.

Maar deze quaestie houdt niet het minste verband met de levering van suppletie-troepen of de vorming eener onmiddellijk beschikbare reserve voor het Indische leger en zelfs is zij met beide punten bepaaldelijk in strijd. Steeds toch zal het zeer moeilijk uit te maken zijn, op welk oogenblik juist oorlogsgevaar voorhanden is: het kan geruimen tijd blijven dreigen en gedurende al dien tijd is het Indisch leger verstoken van zijne suppletie en vooral van zijne reserve, die al dadelijk niet meer beschikbaar is. Toch kan juist dan eene overvloedige suppletie en ook de geheele voorhanden reserve voor Indië onmisbaar zijn en dit geval is zelfs waarschijnlijk. Waren toch in 1870, toen voor Nederland oorlogsgevaar bestond, onze Oost-Indische koloniën niet eveneens bedreigd? Wie kan zelfs voorspellen, als een groote oorlog in Europa dreigt uit te breken of werkelijk uitgebroken is, hoe de toestand van het eene oogenblik op het andere kan veranderen? Wie heden neutraal is, wordt morgen oorlogvoerend, vooral indien de strijd gevoerd wordt door een groot deel der Europeesche mogendheden, zooals in de toekomst te vreezen is. Zijn Nederland en Indië dan niet beide doorlopend bedreigd? Het zoude gewaagd zijn, aan te nemen, dat dit onvermijdelijk het geval zal zijn, maar nog veel gevaarlijker is het, er op te rekenen, dat eene gelijktijdige bedreiging niet zal plaats vinden, en roekeloos zoude het

zijn, op dezen onhoudbaren grond organisatiën te baseeren. Men heeft hier gegeven één vergelijking met een groot aantal onbekenden; zal men dan toch trachten bepaalde waarden voor al die onbekenden te vinden? Heeft Engeland, om een enkel voorbeeld te kiezen, geen groot belang er bij, dat noch Frankrijk, noch Duitschland onze koloniën of een deel daarvan bezet, en is het dus niet denkbaar, dat het zelf tot dergelijke bezetting overgaat, om te beletten, dat anderen zich daar vestigen, wanneer wij niet bij machte zijn dit laatste te beletten? Indië is reeds dáárdoor bedreigd, wanneer een oorlog tusschen Frankrijk en Duitschland uitbreekt, ook al kiezen noch Engeland noch Nederland partij. Toch zal dan ook tevens ons vaderland waarschijnlijk bedreigd zijn en zelfs vermeedert het gevaar, dat wij tegen onzen wil in den strijd zouden gewikkeld worden, in dezelfde mate, waarin wij ons minder in staat toonen, de neutraliteit onzer koloniën te handhaven.

Onnoodig is het zeker, nog verder te betoogen, dat bij eene gelijktijdige bedreiging Indië te vergeefs zal uitzien naar de dan zoo hoog noodige reserve, die in het vaderland niet gemist kan worden.

Eene tweede tegenstrijdigheid is gelegen in belangrijke wijzigingen, die in de laatste jaren zoowel in Nederland als in Indië hebben plaats gegrepen. Het leger in Nederland zal weldra bewapend zijn met een snellader; de Indische infanterie bezit nog steeds een enkellader en gaarne sluiten wij ons aan bij den wensch van den Heer E. K. A. DE NEVE, dat men niet overga tot de transformatie van het Indisch geweer (zie het *Indisch Militair Tijdschrift* van 1889, N°. 7 en 8).

Verder heeft de Indische infanterie zich sedert 1887 losgemaakt van de slaafsche navolging der exercitie-reglementen van het leger in Nederland. *Geheel verschillend* als de vechtwijze der Indische infanterie van die in het vaderland noodzakelijk is, heeft men ook terecht ingezien, dat een bijna woordelijk nageschreven Nederlandsch exercitie-reglement voor het Indische leger onmogelijk bruikbaar kan zijn. Sedert 1887 bezitten wij dan ook een exercitie-reglement, dat met de voorschriften voor het gevecht en het houden van oefeningen een afgerond geheel vormt, waarin aan de eischen der tactiek voor de Indische infanterie de plaats is ingeruimd, die hun zoolang onthouden is, maar dat dan ook geheel andere beginselen huldigt dan het Nederlandsche reglement. Hoe is het nu zonder tegenstrijdigheid mogelijk, een korps te oefenen zoodanig, dat het bruikbaar is — en onmiddellijk bruikbaar, want dit is een onvermijdelijke eisch — als eene reserve om te worden gebruikt in Nederland en als gewone suppletie en reserve tevens voor Indië, nu in beide legers de bewapening en de tactische oefening geheel verschilt? Ongetwijfeld zal men immers het korps moeten voorzien van het Indisch geweer en oefenen volgens het Indische reglement; anders zoude de oefening bepaald schadelijk zijn, omdat het in Indië alles weder af te leeren zoude hebben. Bewapend met den enkellader *de Beaumont* zoude het, wel is waar, in Nederland nog aan te wenden zijn, maar al acht men het bezwaar

eener verschillende bewapening ook minder groot, dan blijft toch het veel gewichtiger bezwaar bestaan, dat de troep geoefend is in een reglement en volgens een stelsel, waarvan de tactische beginselen geheel verschillen van hetgeen men in Europa moet eischen. Bewapend en geoefend, als eene reserve voor het Indische leger bepaaldelijk behoort te zijn, is zij voor het voeren van den oorlog in Europa minder bruikbaar.

Hopende erin geslaagd te zijn, in het vorenstaande aan te toonen, dat tegenstrijdigheid van belangen en toestanden noodzakelijk tengevolge heeft, dat de vijf verschillende bestemmingen van het op te richten korps evenzeer met elkander in strijd zijn en dat het dus eene onmogelijkheid is, te verlangen dat het aan al die onderscheiden bestemmingen beantwoorde, zullen wij thans die vijf grootheden als onderling onafhankelijk aannemen en als zoodanig aan eene beschouwing onderwerpen.

Ad 1°. Wij zullen het niet wagen, voorspellingen te maken omtrent de practische resultaten, die door de oprichting van een reconvallescenten-depot voor Indische militairen in Nederland zullen bereikt worden. De uitkomsten zijn nog geheel onzeker en daarover valt à priori niet te oordeelen. Ongetwijfeld zal daardoor een zeker aantal militairen, die thans voor den dienst in Indië worden afgekeurd, in het leger behouden blijven. Of dat aantal echter zoo belangrijk zal zijn en het nut van den maatregel zoo groot, als de Minister blijkens zijne Memorie van Toelichting ten vorigen jare aannam, valt te betwijfelen. De dienstverbintenis voor Oost-Indië wordt gesloten voor een tijdvak van hoogstens 6 jaren; het is te hopen en te verwachten, dat in het algemeen geene terugzending naar Nederland wegens tijdelijke ongeschiktheid zal plaats vinden, vóór de betrokken personen althans een paar jaren in Indië gediend hebben; dan zullen zij hier te lande moeten herstellen, waarvoor in het algemeen toch wel minstens een jaar zal vereischt worden; telt men nu daarbij nog op den tijd noodig voor de heen- en terugreizen, dan blijft er al heel weinig over van de 6 jaren, waartoe zij zich verbonden hebben, en het is dus waarschijnlijk meer in schijn dan in werkelijkheid een voordeel, die personen voor het leger te behouden. Bij dienstverbintenissen, aangegaan voor korter dan 6 jaren, zal van repatriëeren wegens *tijdelijke* ongeschiktheid in het geheel geene sprake kunnen zijn. De officieren, die van het Nederlandsche bij het Indische leger gedetacheerd worden voor 5 jaren, doch die in dat tijdvak wegens ziekte uit Indië moeten worden teruggezonden, repatriëeren immers ook voor goed.

Het voordeel, dat men een zeker aantal personen voor den dienst behoudt, zal dus in ieder geval niet bijzonder groot zijn. Maar is dan wel de zeer belangrijke vermeerdering van uitgaven gewettigd, veroorzaakt eensdeels doordat men voor die reconvallescenten in een tijdsverloop van 6 jaren tweemaal de reis naar en tweemaal die uit Indië moet betalen, en anderdeels doordat men een nieuw korps zal hebben op te richten en de tijdelijk ongeschikten, zoolang hun *tabrijke* zeereizen en hun herstel in het vaderland

duren, zal moeten onderhouden, zonder dat het Indisch leger eenig nut van hen heeft?

Wij zouden hierbij nog kunnen voegen, dat er kans bestaat, dat voorwending van ziekte, met het doel tijdelijk te repatriëren — iets wat steeds zeer moeilijk met eenige zekerheid te onderkennen valt — op groote schaal zal voorkomen. Wij hopen echter door het bovenstaande reeds voldoende aangetoond te hebben, dat het lang niet zeker is, dat de oprichting van een reconvallescenten-depot in Nederland meer practische voordeelen dan financiële nadeelen zal opleveren.

Ad 2°. Ten opzichte van dit punt valt niet veel te zeggen: het is inderdaad niets anders dan de verplaatsing en wijziging der samenstelling van het koloniaal werfdepot. Dat hiermede een stap in goede richting zoude worden gedaan en verbeteringen *kunnen* gepaard gaan, valt niet te ontkennen.

Het is ons echter niet duidelijk, op welke gronden de Minister van den thans voorgestelden maatregel de groote verwachtingen koestert, waarvan de Memorie van Toelichting op de begroting voor 1889 gewaagt (zie bladz. 740).

Volgens dat stuk was het *hoog tijd, om afdoende maatregelen te nemen, ten einde tot een beter stelsel te geraken tot aanvulling van het Europeesche element van het Indische leger.* Waarin die *afdoende maatregelen* bestaan, blijkt echter niet uit de begroting voor 1890. De wijziging van standplaats, doordat Nijmegen en Zutphen voorloopig voor het nieuwe korps aangewezen zijn en Harderwijk geleidelijk als zoodanig zal kunnen vervallen, is alles waarover de Minister spreekt. Ook zoude, volgens de Memorie van Toelichting van 't vorige jaar, *de werving worden bevorderd, door de burgerij door eigen aanschouwing kennis te doen nemen van de zedelijke en stoffelijke voordeelen, die de opleiding tot en het zijn van beroepssoldaat voor den Indischen dienst bij een flink militair korps kan opleveren.* Als tot de appreciatie dier zedelijke en stoffelijke voordeelen door Neerland's burgerij moet worden bijgedragen door de aanschouwing der naar lichaam en ziel geknakte militairen, die wegens tijdelijke ongeschiktheid uit Indië terugkeeren, dan stelle men zich niet te veel ervan voor.

Ad 3°. Reeds werd aangestipt, dat tot voorziening der behoefte aan troepen in West-Indië, waar steeds *drie* valide compagnieën zullen gelegerd zijn, bovendien nog eene zekere reserve tot aanvulling, bijv. eene depot-compagnie, zal vereischt worden. De Memorie van Toelichting spreekt hierover evenwel niet. Het valt echter niet te ontkennen, dat dus ongeveer de helft van het valide deel van het korps doorlopend ten dienste der West-Indische koloniën zal gebezigd worden.

Feitelijk komt het voorstel van den Minister op het volgende neer: behoud van een zelfstandig legertje in de West-Indische koloniën, met oprichting van een depot daarvoor in Nederland. Aan dit depot is dus eene zelfstandige taak opgedragen en het ware dan ook onzes inziens beter, het tot een

afzonderlijk korps te vormen en niet samen te smelten met troepen, die geheel andere bestemmingen hebben.

Ad 4^e. Omtrent dit punt zij het ons vergund, de beoordeeling over te laten aan meer bevoegden. De Heer ROOSEBOOM toonde o. a. het groote nut van een zoodanig mobiel korps aan, bij de discussiën naar aanleiding der voordracht van den Heer BOREL in de Vereeniging ter beoefening der krijgswetenschap op 5 Februari 1879, en de Heer ELAND sloot zich daarbij aan en betoogde zelfs, dat de Indische brigade *in de eerste plaats* diende te worden gebezigd tot verdediging des vaderlands en dat men er voor moest waken, dat het korps op het eerste alarmeerende bericht niet dadelijk geheel of gedeeltelijk naar de koloniën werd gezonden. Ook dit jaar kwam de Heer ELAND daarop weder terug in het artikel »De brochures van den Heer TINDAL'' (*De Militaire Spectator*, N°. 4), waar met klem wordt betoogd, hoe nuttig en noodig in de eerste oogenblikken, nadat de order tot mobilisatie van het Nederlandsche leger is gegeven, het beschikbaar zijn van een zeker aantal compagnieën op oorlogsterkte en geheel samengesteld uit vrijwilligers zoude blijken te zijn, zij het dan dat deze troepen worden verkregen door oprichting eener Indische brigade of door het vormen van elk ander korps vrijwilligers van voldoende sterkte.

Wij twijfelen in geen enkel opzicht aan de juistheid der meening van deze deskundigen, voor zoover betreft het bijzonder groot belang, dat Nederland bij het bezit van een korps vrijwilligers van voldoende sterkte heeft, doch voegen er alleen den oprechten wensch bij, dat het niet tot dat bezit gerake door de oprichting en instandhouding eener reserve voor het Indische leger in Nederland.

Dat de overtuiging der Heeren ELAND en ROOSEBOOM op de plannen van den Minister invloed heeft uitgeoefend, mag worden afgeleid uit de voorgenomen dislocatie van het nieuw op te richten korps. Nijmegen en Zutphen zijn beide plaatsen, die door het Nederlandsche korps vrijwilligers reeds in vredetijd zouden dienen bezet te worden; als zoodanig werden zij o. a. beide door den Heer ROOSEBOOM genoemd.

Ad 5^e. Onder de reserve voor het leger in Oost-Indië, hier bedoeld, hebben wij te verstaan de valide compagnieën van het op te richten korps, na aftrek der drie compagnieën, die voortdurend in West-Indië dienen, en van de voor die kolonie noodige aanvullingstroepen. Men kan dus aannemen, dat die reserve zal bestaan uit vier compagnieën ongeveer. De afzonderlijke reconvalescenten-compagnieën toch mogen niet worden medegerekend, daar zij slechts zijn samengesteld uit personen, die tijdelijk voor den Indischen dienst ongeschikt zijn. Bovenstaande opmerking is niet overbodig te achten, wil men geen te groote verwachtingen opwekken van de resultaten van 's Ministers ontwerp. Er blijkt toch al dadelijk uit, dat slechts de helft der valide compagnieën en dus *verreweg de kleinste helft* van het geheele korps beschikbaar blijft als reserve voor het Indische leger.

Wat beteekent nu eene zoodanige reserve van slechts ongeveer vier compagnieën? Steeds was er vroeger sprake van eene onmiddellijk beschikbare reserve van 2000, 3000, 4000 man; thans is die sterkte ingekrompen tot eenige honderden en dus het belang, dat het Indische leger bij eene zoodanige versterking in tijden van nood zoude hebben, in dezelfde mate verminderd.

Wel is waar wil de Minister deze reserve, geheel of ten deele naar Indië gezonden, aldaar slechts doen strekken tot het vormen van één of meerdere Europeesche compagnieën, die dan elk met drie op te richten Amboineesche of inlandsche compagnieën zullen worden vereenigd tot een reserve-veldbataljon. In het geheel zouden dus een viertal dergelijke bataljons kunnen worden geformeerd, als ja, als de mannetjes er waren. 't Klinkt heel mooi op het papier, maar in de werkelijkheid heeft men daaraan helaas niets en wordt — 't is wel jammer voor de schoonklinkende woorden — een haas vereischt, om hazepeper te maken. En dat de mannetjes er niet zijn en ook nimmer zullen zijn, eischt geen uitvoerig betoog. Kan men zoo maar in eens voor ieder op te richten reserve-bataljon een 330-tal Amboineezen of inlanders aanwerven, het aantal, dat reeds noodig zou zijn bij de tegenwoordige organisatie, maar nog aanmerkelijk grooter zal worden, wanneer de nagenoeg algemeen gewenschte uitbreiding der formatie van onze *veel* te zwakke compagnieën zal hebben plaats gevonden? Reeds nu zouden dus voor vier bataljons ruim 1300 Amboineezen en inlanders vereischt worden, *die er nog geen van allen zijn* op het oogenblik, dat de noodzakelijkheid der versterking van 't Indische leger is gebleken. En als zij er dan eenmaal zijn, waartoe een zeker aantal maanden, waarschijnlijk wel een half jaar, zal noodig wezen, dan zijn zij nog geheel ongeoeffend en dus heeft men er dan nog niets aan bij een reserve-*veld*bataljon, gedurende den langen tijd, die gevorderd wordt om van inlandsche recruten bruikbare soldaten te vormen! Als men er op mag rekenen, dat het voor vier dier bataljons vereischte aantal *geoeffende* inlandsche soldaten compleet is in anderhalf jaar, nadat tot de buitengewone aanwerving wordt overgegaan, dan zal men zich nog gelukkig mogen achten. En dan het vereischte Europeesche en inlandsche kader? Uit de bestaande korpsen kan dit niet getrokken worden; ware dit mogelijk, dan zoude het gelijk staan met de omstandigheid — die echter niet bestaat — dat men in Indië eene reserve van dat kader steeds voorhanden had.

En eindelijk de officieren voor die inlandsche compagnieën? Per bataljon zouden nog noodig zijn, voor een oogenblik aannemende, dat de uit Nederland gezonden Europeesche compagnie volledig geëncadreerd is:

Voor den staf: 1 hoofdofficier en
 1 luitenant-adjudant.

Voor 3 compagnieën: 3 kapiteins en
 9 luitenants.

Totaal 14 officieren,
dus 56 voor vier bataljons.

Kortom, voor de uitvoerbaarheid van 's Ministers denkbeeld tot oprichting van een of meer *veldbataljons*, samen te stellen ieder uit één Europeesche compagnie, welke uit Nederland wordt gezonden, en drie Amboineesche of inlandsche compagnieën, welke in Indië zullen worden geformeerd, is, behalve de Indische brigade, nog noodig eene voortdurend in Indië aanwezige en voldoende sterke reserve aan officieren, Europeesch en inlandsch kader en geoefende inlandsche soldaten.

Zoolang die reserve in Indië niet bestaat, is het plan van den Minister onuitvoerbaar; zóó lang zal dus alles, ondanks de Indische brigade, blijven bij het oude: d. w. z., dat in tijden van dringenden nood zal worden overgegaan tot versterking van het leger o. a. door buitengewone uitbreiding der inlandsche werving. Ziedaar de muis, door den berg gebaard! De reserve-*veldbataljons*, die op Java de naar het oorlogsterrein vertrekkende bataljons *onmiddellijk* zouden moeten vervangen, zullen dus feitelijk ieder bestaan uit: één Europeesche compagnie, die op Java aankomt, *anderhalve maand* nadat de Minister conform beschikt heeft op het voorstel van den Gouverneur-Generaal tot uitzending, en drie Amboineesche of inlandsche compagnieën, die op 't oogenblik, waarop zij er moesten zijn, nog geen enkel officier, geen man kader en geen enkel geoefend of ongeoeffend soldaat tellen, maar die wellicht na *anderhalf jaar* zullen zijn geformeerd. Wij kunnen hier de vraag herhalen: »Wat beteekent nu eene zoodanige reserve?» en het antwoord veilig aan den lezer overlaten.

Dat overigens de Minister de vroeger gehuldigde denkbeelden heeft losgelaten, om :

- 1°. geheel georganiseerde Europeesche korpsen, waarbij het inlandsch element niet of op onvoldoende wijze vertegenwoordigd werd, naar Indië uit te zenden, en
- 2°. die korpsen onmiddellijk, dus zonder dat zij het onmisbare acclimatatieproces hebben doorstaan en vóór zij de minste kennis van volk, levenswijze, terrein, vechtwijze, enz. opgedaan hebben, te velde te brengen, dit kan niet anders dan instemming vinden.

Maar men vergeet niet, dat hierdoor tevens de genadeslag is toegebracht aan een der krachtigste argumenten van de voorstanders der Indische brigade. Dat argument toch luidde, dat de werving van Nederlanders voor het Indische leger zeer zoude worden bevorderd, wanneer zij in de gelegenheid werden gesteld dienst te nemen bij een in Nederland gevestigd korps, bestemd om geheel georganiseerd in tijd van nood naar Indië te worden gezonden, ten einde aldaar onmiddellijk te velde te trekken, zoodat zij, die bij dat korps in dienst traden, niet zouden hebben te vreezen, bij aankomst in Indië over verschillende garnizoenen te worden verdeeld en aldaar verplicht te zijn tot het verrichten van den weinig opwekkenden dienst in die garnizoenen in tijd van vrede. Dit echter zal hun juist ten deel vallen volgens het ontwerp

van den Minister en hierdoor vervalt dus de bewering, dat de Indische brigade zooveel Nederlandsche vrijwilligers zal trekken.

Na de organisatie der reserve-veldbataljons besproken te hebben, nog een enkel woord over hun aantal. De Minister wil ze formeeren, *zoodra Java ontbloot wordt van één of meer veldbataljons*. Zoolang de Atjeh-oorlog duurt, is Java ontbloot geweest van veldbataljons, wier aantal verschildte naar gelang der omstandigheden, tijdelijk zelfs negen heeft bedragen, doch eerst sedert 1885 is teruggebracht tot *drie*, plus *drie-kwart* bataljon van Sumatra's Westkust. Het laat zich niet aanzien, dat verdere vermindering mogelijk zal zijn, wellicht nog gedurende een groot aantal jaren. Gedurende al dien tijd zoude dus nagenoeg de geheele reserve in Indië moeten zijn. Ook dit wijst op eene leemte in het ontwerp van den Minister.

Eindelijk overgaande tot de belangrijke quaestie, of eene reserve voor het Indische leger in Nederland kan en mag gelegerd worden, sluiten wij ons volmondig aan bij hen, die dit reeds vroeger eene ramp voor Indië hebben genoemd. Wij hebben reeds betoogd, dat op de afzending dier reserve nimmer gerekend zal kunnen worden, zoodra oorlogsgevaar voor Nederland dreigt. De noodwendig vereischte zekerheid, dat men in geval van dringenden nood *steeds* over die reserve kan beschikken, wordt dus gemist. Zonder die zekerheid heeft echter de naam *reserve* geene beteekenis.

Maar zelfs al acht men voor Nederland geen oorlogsgevaar aanwezig, dan nog mist men die zekerheid. Zal men steeds er op mogen rekenen, dat de weg naar Indië open en veilig is? Zoodra onze koloniën door eene buitenslandsche mogendheid bedreigd worden, is hij dat zeker in geen deele.

Is het bijv. niet mogelijk, dat in de toekomst China ons eischen stelt met betrekking tot de staatsrechtelijke positie van het zoo groot aantal Chineezers, in Indië gevestigd, eischen die wij niet kunnen of niet willen inwilligen? Wie gadeslaat, hoe China in dit opzicht begint invloed naar buiten — ook naar onze koloniën — uit te oefenen, zal die vraag niet ontkennend beantwoorden. Nederland zelf is dan niet in het minst bedreigd, maar de weg naar Indië kan dan toch door de Chineesche vloot, die thans reeds in het bezit is van uitstekend materieel, gemakkelijk worden afgesloten.

En wat de samenstelling der reserve in Nederland aangaat, hebben wij nog ernstiger bedenkingen. De valide compagnieën toch zullen worden samengesteld uit nieuw aangeworvenen en uit herstelde manschappen der reconvalescenten-compagnieën. Beide categoriën van personen moeten echter *geen oogenblik langer dan bepaald noodzakelijk is* in Nederland worden aangehouden. Immers, niets dan nadeel zoude het opleveren, de nieuw aangeworvenen gedurende zekeren tijd in Nederland te houden en te oefenen — n. b. in de *Indische* vechtwijze op *Nederlandsche* terreinen —, om hen eerst *daarna* naar Indië te zenden, waar hun noodwendig de tijd moet worden gelaten om te acclimateeren, wil men de verliezen niet aanzienlijk zien vermeerderen. Op deze wijze handelende, *verdubbelt* men immers den tijd, gedurende welken de

jonge soldaat voor dienst te velde onbruikbaar is, terwijl bij het tot nog toe gevolgde stelsel de in Indië aankomende recruut tot geoeffend soldaat wordt gevormd, in *denzelfden* tijd, dien hij noodig heeft om te acclimateren. Even duidelijk, misschien zelfs nog duidelijker, komt dit nadeel uit, als men de herstelde zieken, die waarschijnlijk nog slechts korten tijd in Indië te dienen hebben, zooals op bladz. 745 is aangetoond, nog in Nederland wilde aanhouden. Dan wordt het zeker de moeite en kosten niet meer waard, hen nog naar Indië te zenden, om hun bijna verstreken verband uit te dienen.

Uit den aard der zaak — wil men het Indische leger niet feitelijk verzwakken — zouden de nieuw aangeworvenen en de herstelde zieken, zoolang zij in Nederland aangehouden worden, niet mogen medetellen in de sterkte van het Indische leger. De Memorie van Toelichting kan ons echter leeren, wat wij in dit opzicht te verwachten hebben. Reeds nu zegt de Minister:

De kosten der suppletie-troepen zijn met f 159.000 verminderd, doordien het aantal uit te zenden manschappen, dat voor 1889 op 2000 werd begroot, voor 1890 op 1800 wordt geraamd. De ondergeteekende wenscht zich echter de vrijheid voor te behouden om een deel van de aangeworven manschappen, zoo mogelijk, in te deelen bij het bovenbedoelde korps, wat wellicht zonder nadeel voor de aanvulling van het Indische leger zal kunnen geschieden, in verband met de omstandigheid, dat op 1 Januari 1889 ruim 1100 man Europeanen overcompleet waren in Indië.

Zonder nadeel voor de aanvulling van het Indische leger, als men een deel der noodig geachte aanvulling in Nederland achterhoudt? Wij verklaren, dit niet te kunnen begrijpen. Blijkt hier niet reeds duidelijk, dat de oprichting in Nederland eener reserve voor het Indische leger, eene *ramp* voor dit leger zal zijn? Reeds nu wil de Minister het een deel der vereischte aanvulling onthouden! Want dat er op 1 Januari 1889 1100 Europeanen overcompleet waren, kan toch werkelijk niet in ernst gelden als argument voor het achterhouden der noodig geachte suppletie; het is overbekend — en het Koloniaal Verslag over 1888 bevat welsprekende gegevens in dit opzicht — wat dat overcompleet op papier te beteekenen heeft tegenover de zoo talrijke, tijdelijk voor den actieven dienst ongeschikte manschappen: »men denke aan de *beri-beri*» kunnen wij den Minister nazeggen. Bovendien blijkt uit den uitgewerkten en toelichtenden staat, dat dit overcompleet reeds éénmaal in rekening is gebracht bij de vermindering der jaarlijksche suppletie van 2000 op 1800 man, en het mag dus niet voor de tweede maal oorzaak zijn eener vermindering der naar Indië te zenden aanvulling.

En welke manschappen wil de Minister indeelen bij het op te richten korps, Nederlanders of vreemdelingen? De laatste categorie moet volgens bevoegde personen *geheel* worden buitengesloten; de Heer ROOSEBOOM o. a. wees reeds vroeger hierop en inderdaad zoude het roekeloos zijn, zelfs maar enkele vreemdelingen in te deelen bij een korps, dat bij oorlogsgevaar of in

de eerste dagen der mobilisatie een zoo gewichtigen werkkring, een werkkring van vertrouwen als 't ware, zal hebben te vervullen. Derhalve zullen het uitsluitend Nederlanders zijn, terwijl de vreemdelingen dadelijk naar Indië zullen vertrekken en daar dus hun verband geheel uittienen. Dientengevolge zal het percent vreemdelingen in het Indische leger *steeds* hooger zijn, dan wanneer er geene reserve in Nederland bestond; alweder eene ramp dus, want zoo mag men toch het willens en wetens opdrijven van het percent vreemdelingen wel noemen! Dat percent is nog steeds niet ver beneden 40 en het laat zich, bij de resultaten tegenwoordig door de werving verkregen, niet aanzien, dat het vooreerst noemenswaard zal verminderen.

¶ Wezen wij hierboven op een tweetal tastbare nadeelen, die het Indische leger reeds dadelijk door het bezit eener reserve in Nederland zal onder vinden, wie waarborgt ons voor de toekomst, dat niet tal van in Indië noodzakelijk geachte maatregelen in het belang van het leger zullen afstuiten op de redeneering: »de reserve in Nederland is toch nog altijd daar, om in tijd van nood bij te springen; de door legerbestuur en Indische regeering voorgestelde verbeteringen zijn dus niet bepaald urgent!» Hij, die weet, hoe dikwijls het zinledige *niet bepaald urgent zijn* kan dienst doen als argument tot afwijzing der voorstellen van bevoegde en verantwoordelijke autoriteiten, stemt voorzeker met ons in, als wij uitroepen: »liever geene reserve voor het Indische leger dan eene reserve in Nederland, die dat leger noodwendig zal verzwakken.»

¶ Nog een paar woorden voegen wij hieraan toe, al zijn zij wellicht voor het meerendeel onzer lezers overbodig. Men streeft bij de werving van Europeanen bij voortduring naar het verkrijgen van een *maximum* aantal *goede* elementen; dit zal men wel altijd moeten blijven doen en het is niet denkbaar, dat in de toekomst ooit *goede* elementen zouden moeten worden afgewezen, omdat het Indische leger daarvan al te ruim is voorzien. Steeds echter blijft het verkregen aantal bepaald *goede* elementen beneden hetgeen noodig is en is men dus verplicht, *minder gewenschte* elementen, waaronder de vreemdelingen moeten gerangschikt worden, aan te nemen, om tot het vereischte aantal te komen. De resultaten der werving blijven dus bij voortduring beneden het desideratum. Als men dus een deel van wat de werving oplevert, en nog wel uitsluitend Nederlanders, in den vervolge in Nederland aanhoudt, dan kan dit slechts leiden tot *verzwakking* van het leger in Indië, en wel:

1. of tot *vermindering der sterkte* met gelijktijdige *verhooging van het percent vreemdelingen*, indien men een gelijk aantal personen blijft aanwerven;

2. of tot *belangrijke vermindering van het gehalte*, wanneer men dezelfde sterkte in Indië wil houden en dus een grooter aantal personen aanwerft, m. a. w. een grooter percent minder gewenschte elementen aanneemt.

¶ Wij meenen door deze redeneering duidelijk te hebben geresumeerd, waarom wij veel liever geene reserve dan een reserve in Nederland zouden hebben.

Daar het ontwerp van den Minister het stilzwijgen bewaart over verschillende belangrijke punten, als: de vorming en aanvulling van het officiers- en mindere kader in Nederland, de wijze waarop het noodige aantal *valide* officieren, onderofficieren en korporaals zal worden verkregen bij uitzending van het korps naar Indië, de quaestie op welke wijze zal beslist worden, of in oogenblikken van gevaar de reserve in Nederland moet blijven of naar de koloniën zal vertrekken, waarbij twee rechtstreeks tegenstrijdige belangen in botsing zullen komen, enz., zoude het geen practisch nut hebben, daarover hier veronderstellingen of beschouwingen ten beste te geven.

Ons dan ook bepalende tot hetgeen onmiddellijk kon worden afgeleid uit de begrootingstukken, vatten wij onze bezwaren tegen de vorming van het bewuste korps in de volgende woorden samen:

1°. Het korps zal nimmer goed kunnen beantwoorden aan de *vijfledige* bestemming, waarbij *drie* verschillende belanghebbenden moeten worden gediend, omdat er tegenstrijdigheid bestaat tusschen die vijf bestemmingen en de belangen van Nederland, Oost- en West-Indië in bepaalde omstandigheden lijnrecht tegenover elkaar zullen staan.

2°. Het heeft bezwaren reconvalescenten uit Indië en nieuw aangeworvenen samen te voegen; vormt men geheel afzonderlijke compagnieën van beide categoriën en legerd men deze in verschillende garnizoenen, dan verdient de splitsing in twee zelfstandige korpsen de voorkeur.

3°. De vereeniging in één korps der suppletie en reserve voor Oost-Indië met de troepen, voor West-Indië bestemd, heeft geene reden van bestaan.

4°. Tusschen de taak, om eene reserve te vormen bij opkomend oorlogsgevaar in Nederland, en die om aanvullings- en reservetroepen te leveren voor Indië heerscht bepaalde tegenstrijdigheid; hierdoor wordt de onmisbare zekerheid, dat Indië in geval van nood over de vereischte suppletie en reserve zal kunnen beschikken, ten eenemale gemist, terwijl ook het verschil in bewapening en oefeningstelsel tusschen het Nederlandsche en het Indische leger oorzaak is, dat eenzelfde korps niet tot eene bruikbare reserve voor beide legers kan dienen.

5°. Door het oprichten van een reconvalescenten-depot in Nederland voor Indische militairen, tijdelijk ongeschikt voor den dienst in de tropen, wordt wel is waar een zeker aantal voor den dienst behouden, doch deze hebben nog slechts korten tijd in Indië te dienen; het is zeer de vraag, of dit geringe voordeel niet verreweg zal worden overtroffen door de zeer belangrijke vermeerdering van uitgaven.

6°. De geleidelijke overbrenging der taak van het koloniaal werfdepot bij het op te richten korps is geen afdoende maatregel om tot een beter stelsel van werving te geraken; het is aan rechtmatigen twijfel onderhevig, of de werving zal worden gebaat, doordat Neerland's burgerij in staat zal worden gesteld, de naar lichaam en ziel geknakte reconvalescenten te aanschouwen.

7°. Daar de troepen, voor West-Indië bestemd, eene geheel zelfstandige taak te vervullen hebben, zoude het de voorkeur verdienen, uit hen een geheel afzonderlijk korps te vormen.

8°. De reserve, die volgens 's Ministers voorstel voor het Indische leger zal kunnen worden bestemd, is veel te zwak en dus onbeduidend; die reserve zoude in den tegenwoordigen tijd en naar menschelijke berekening nog gedurende een groot aantal volgende jaren voortdurend in Indië moeten zijn, omdat Java doorlopend van veldbataljons ontbloot is; de vorming, in aansluiting met die Europeesche reserve, van de vereischte Amboineesche en inlandsche compagnieën eischt een zeer belangrijken tijd (wij stellen anderhalf jaar), terwijl ook de Europeesche compagnieën eerst in Indië kunnen aankomen, anderhalve maand nadat de noodzakelijkheid daarvan *algemeen* is erkend. Vooral met het oog op de vorming van een groot aantal nieuwe inlandsche compagnieën, is het denkbeeld van den Minister tot dadelijke oprichting van reserve-veldbataljons, ter vervanging van uit Java ten strijde trekkende korpsen, *bepaald onuitvoerbaar*.

9°. Eene reserve in Nederland zoude voor het Indische leger eene ramp zijn. Zij zal niet altijd beschikbaar wezen; de weg naar Indië kan gemakkelijk worden versperd; de tijd, gedurende welken de suppletie-troepen niet beschikbaar zijn voor den actieven dienst in Indië, zal verdubbelen, doordat de vorming tot veldsoldaat niet samenvalt met het tijdperk der acclimatatie; de vorming der reserve in Nederland moet noodwendig leiden tot vermindering òf van de sterkte òf van het gehalte in Indië òf tot beide, wellicht ook tot het verminderen der uitzichten op verbeteringen, voor het leger in Indië noodig geacht.

Bovenstaande bezwaren, waarvan de voornaamste reeds bij de behandeling der begrooting voor 1889 door den Heer REUTHER werden uitgesproken, doen ons den wensch uiten, dat, in het welbegrepen belang van het Indische leger, het ontwerp van den Minister niet tot werkelijkheid worde!

De ten vorigen jare in de Memorie van Antwoord beloofde reorganisatie van het Departement van Oorlog, waardoor de infanterie eindelijk aan haar hoofd een eigen chef geplaatst zoude zien, is thans in de begrooting voor 1890 opgenomen (onderafd. 88).

Het Indische leger, dat deze langgewenschte en zeer belangrijke verbetering met groote ingenomenheid begroet heeft, is ook zonder twijfel in het bijzonder den Heer ROOSEBOOM dankbaar voor de krachtige wijze, waarop deze afgevaardigde in 't vorige jaar, door de indiening eener afzonderlijke klemmende nota, voor dit belang in de bres is gesprongen.

De hoofdzaak is dus thans verkregen, en al laat de reorganisatie van het departement onzes inziens nog wel iets te wenschen over, gaandeweg zullen wellicht de nog noodige verbeteringen worden tot stand gebracht.

Zoo hadden wij gaarne gezien, dat de Iste afdeeling uitsluitend voor »personeel» bestemd ware geworden. Het grootste deel toch van den arbeid van het bureel »militaire zaken» loopt over algemeene legerbelangen en behoort bij den generalen staf te huis. De cavalerie ware ongetwijfeld gebaat met de oprichting eener afzonderlijke afdeeling van het departement als hoofdbureel van dit wapen, hetgeen zonder verhooging van uitgaven zoude kunnen geschieden, door den luitenant-kolonel, regimentscommandant, met zijn luitenant-adjutant te Batavia te plaatsen.

De formatie der IIde afdeeling komt ons te bekrompen voor. De omvangrijkheid en vertrouwelijke aard van den arbeid, door den adjudant van den chef der infanterie te verrichten, maken het bepaald wenschelijk, dat voor die betrekking een kapitein, in stede van een luitenant, aangewezen worde.

Bij het hoofdbureel der infanterie zullen, behalve talrijke zaken van personeelen aard, ook alle tactische en technische belangen van het wapen moeten behandeld worden; hiervoor schijnen twee afzonderlijke bureelen, ieder onder een kapitein, en dus uitbreiding der formatie met één kapitein, noodig.

De onderafdeeling 96, onderdeel *b*, omvat de uitgaven voor het remonte-depot in de Preanger-regentschappen, welke *f* 9080 hooger zijn geraamd dan ten vorigen jare. Uit de toelichting blijkt, dat het, met het oog op de gunstige berichten omtrent het depot, wenschelijk geacht wordt aan het aantal paarden eenige uitbreiding te geven: 90 paarden, dus 40 meer dan ten vorigen jare werd begroot, zullen worden aangeschaft. Inderdaad is het een verblijdend verschijnsel, dat het pas opgerichte depot reeds nu zulke goede vruchten belooft af te werpen en wellicht, na de noodige uitbreiding verkregen te hebben, in de toekomst de goede remonteering zal verzekeren.

Blijkens de onderafdeeling 97 en de toelichtingen daarop, zal het korps genietroepen — nl. het detachement te Atjeh — eenigermate worden ingekrompen, waarmede zal gepaard gaan eene uitbreiding van den staf van het korps met 4 sergeanten en 8 korporaa's (telegrafisten), 1 korporaal-tamboer en 1 teekenaar.

Alles te zamen genomen, zal het korps worden verminderd met:

- 1 tweede-luitenant en
- 11 inlandsche geniesoldaten;
- en vermeerderd met:
- 2 sergeanten,
- 1 korporaal-tamboer en
- 7 korporaa's.

De sterkte van het korps blijft dus nagenoeg onveranderd. Wij hadden gehoopt, op deze begroting eene bepaalde uitbreiding van het korps genietroepen te zien voorkomen. Die uitbreiding toch wordt van verschillende

zijden noodig geacht en inderdaad is het korps te zwak voor de nuttige diensten, die ervan moeten worden gevorderd. Na de zoo lang te vergeefs verbeide en toch zoo noodzakelijke reorganisatie van de infanterie, aan de verbetering van welk wapen meer dan ooit in de eerste plaats dient gedacht te worden, schijnt ons eene uitbreiding van de genietroepen bepaald in het belang van het leger.

Aan het slot der onderafdeeling 97 treffen wij aan een post »voor tijdelijk in dienst gesteld personeel: f 2058,” blijkens de toelichting in verband met de instelling, bij wijze van proef, van een tijdelijken militairen postduivendienst tusschen Kota-Radja, Melaboe en Singkel, alsmede tusschen Kota-Radja en Poeloe-Bras.

De uitkomsten, die reeds spoedig na het beproeven van postduiven voor militair gebruik in Indië verkregen werden, mochten werkelijk bevredigend heeten; wij verwijzen ter zake naar het artikel van den Heer Jhr. E. C. SIBERG in het *Indisch Militair Tijdschrift* van 1888, n°. 12. Dat van een goed geregelden postduivendienst tusschen Kota-Radja, de zeeposten van Atjeh en Singkel, waar aansluiting met de telegraaf verkregen wordt, groot nut is te verwachten, lijdt overigens geen twijfel. Het zal dus zeker instemming vinden, dat thans op de begrooting een post is uitgetrokken tot bezoldiging van het daarvoor bestemde personeel, opdat dit niet meer uit de sterkte van de genietroepen behoefte gevonden te worden.

Op onderafdeeling 102 is meer uitgetrokken o. a. f 7020 voor traktementen en f 720 voor fourage-gelden, blijkbaar wegens uitbreiding van de formatie der militaire paardenartsen, en wel met één der 1ste en één der 3de klasse. In de Memorie van Toelichting, waarnaar de uitgewerkte en toelichtende staat ten deze verwijst, is door ons te vergeefs gezocht naar eenig betoog omtrent de noodzakelijkheid dezer formatie-uitbreiding.

Onderafdeeling 113 heet: »Voor het houden van veldoefeningen op kleine schaal f 4000,” met de toelichting: »De aan deze oefeningen verbonden uitgaven werden tot dusver uit de cantine-fondsen bestreden.”

Reeds bij de behandeling der begrooting voor 1888, waarop een post van f 30.000 voor het houden van *groot*e manoeuvres (gecombineerde manoeuvres en veldoefeningen) was uitgetrokken, wees de Heer ROOSEBOOM er op, dat het houden van veldoefeningen op *kleinere* schaal, nl. door de troepenafdeelingen in de nabijheid hunner garnizoenen, wellicht even noodig was te achten. De toenmalige Minister van Koloniën wilde hiervoor echter geen geld uittrekken en de post van f 30.000 uitsluitend voor *groot*e manoeuvres beschikbaar houden, doch wees er op, dat voor *kleinere* veldoefeningen geld van den post voor onvoorziene uitgaven kon worden gebezigd; hetgeen echter door het legerbestuur toen niet schijnt te zijn geschied. Intusschen

werden zulke oefeningen nabij de garnizoensplaatsen, waarbij zoo mogelijk troepen van de verschillende wapens vereenigd optraden, reeds sedert tal van jaren gehouden, doch de daaraan verbonden uitgaven, voornamelijk voortspuitende uit loonen voor de koeli's tot transport van vivres en kookgereedschap, werden tot dusver door de cantines gedragen. Dat aan dit laatste een einde wordt gemaakt, is ten hoogste billijk. Ofschoon op de begroting voor 1889 daarvoor geen geld is uitgetrokken, meldt het Koloniaal Verslag over 1888, dat:

reeds in 1889, in plaatsen waar veldbataljons gelegerd zijn, veldoefeningen op kleine schaal zullen plaats hebben. Waar de troepen zich hiertoe soms te ver van hunne kampementen hebben te verwijderen, zoodat zij den geheelen dag daaruit afwezig moeten blijven, dient het benoodigde voor voeding, enz. te worden medegevoerd. De hieraan verbonden uitgaven worden op f 4000 geraamd.

Reeds dit jaar dus schijnen deze uitgaven ten laste van den lande te worden gebracht, terwijl de post op de begroting voor 1890 het vooruitzicht opent, dat dit ook in den vervolge zal geschieden.

Het bedrag van f 4000 komt echter wel klein voor, doch zoo noodig kan op dezen post uit dien voor onvoorziene uitgaven worden overgeschreven. In elk geval wordt die post voor deze hoogst nuttige oefeningen met genoegen begroot.

Zeer te betreuren achten wij het echter, dat het ontwerp der begroting het stilzwijgen bewaart over het houden van groote manoeuvres. Nadat het legerbestuur eindelijk er in had mogen slagen, voor deze gewichtige zaak in 1887 de belangstelling van den toenmaligen Minister van Koloniën te winnen, en voor 1888 daarvoor f 30.000 waren beschikbaar gesteld, was het reeds eene teleurstelling, dien post op de begroting voor 1889 te missen met de toelichting, dat het raadzaam voorkwam de resultaten der in 1888 gehouden manoeuvres af te wachten, alvorens voor dit doel weder gelden uit te trekken. Reeds in het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer werd gevraagd:

of de resultaten, die uit de gecombineerde manoeuvres en veldoefeningen verkregen zijn, geen aanleiding geven, om andermaal gelden voor dergelijke uitgaven aan te vragen?

De Memorie van Antwoord luidde echter, dat nog geen berichten van de Indische Regeering hieromtrent ontvangen waren en de Minister,

geenszins van de noodzakelijkheid der gecombineerde manoeuvres en veldoefeningen overtuigd, geene aanleiding kon vinden, om tot dat doeleinde weder eene zeer aanzienlijke som gelds aan te vragen.

Toch deed de Heer SEYFFARDT bij de kamerdebatten nog eene poging, om voor meergemeld doel althans een memoriepost op de begroting te verkrijgen en besprak ook de Heer ROOSEBOOM het nut dier oefeningen.

Maar, ofschoon ook in het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer op dit aambeeld geklopt werd, daar

eenige leden met leedwezen kennis hadden genomen van het voornemen des Ministers om de groote manoeuvres, waarmede sedert kort was begonnen en die eenen moreelen invloed op de veerkracht der troepen oefenen, zonder opgaaf van eene andere reden dan zijne persoonlijke opvatting, weder af te schaffen,

het mocht niet baten. Stellig luidde de Memorie van Antwoord:

Daar ten vorigen jare volstrekt niet is besloten, om geregeld ieder jaar groote manoeuvres op Java te houden, maar alleen eene beslissing voor één jaar is genomen, kan bezwaarlijk worden gezegd, dat de groote manoeuvres door den ondergeteekende weder afgeschaft zijn. Tot het houden van die manoeuvres in 1888 werd besloten, *in strijd* met het advies van den onlangs afgetreden landvoogd, en ook in vroegere jaren is dergelijk militair vertoon in de binnenlanden van Java, o. a. door den Raad van Nederlandsch-Indië ernstig ontraden. De ondergeteekende vond daarom ook geene vrijheid, om voor dit doeleinde weder een niet onaanzienlijk bedrag op de begroting uit te trekken, zoolang niet de practijk zelve uitspraak zou gedaan hebben omtrent de juistheid der gerezen bedenkingen.

Tot dusver is omtrent de in dit jaar gehouden manoeuvres nog geen ander officieel bericht bij het Departement van Koloniën ontvangen, dan dat de kosten daarvan de tot hare bestrijding uitgetrokken som van f 30.000 met f 2000 hebben overschreden. De ondergeteekende kan zich eenig begrip vormen van de aan zulke manoeuvres op Java, ook voor het leger zelf, verbondene groote bezwaren, doch hij mist vooralsnog de noodige gegevens, om het nut en de noodzakelijkheid van eene herhaling dier oefeningen, waarbij vooral aan een oorlog tegen een *Europeeschen* vijand gedacht wordt, te beoordeelen.

Wij kunnen met deze argumenten van den Minister niet instemmen. Ongetwijfeld is het doel van het legerbestuur niet geweest, slechts éénmaal die manoeuvres te doen houden; evenals voor andere legers, zal ook voor het Indische wel *jaarlijks* eene zoodanige oefening noodzakelijk zijn geoordeeld. Daarom te spreken van eene *herhaling dier oefeningen* is echter minder juist: telken jare zouden toch andere troepen, andere officieren van staven en diensten daaraan kunnen en moeten deelnemen, zoodat het voor niemand nog eene herhaling zal zijn, althans niet in de eerste jaren. Eveneens kan de uitdrukking van den Minister, dat bij die manoeuvres »vooral aan een oorlog tegen een *Europeeschen* vijand gedacht wordt,» tot onjuiste gevolgtrekking leiden. Dat daarbij twee partijen, elk bestaande uit eene afdeling van het leger, tegenover elkaar moeten gesteld worden en dus de algemeene veronderstelling, en hetgeen daaruit voortvloeit, moeten gebaseerd zijn op den strijd tegen het leger eener vreemde mogendheid, is waar: een inlandschen vijand kan men immers bezwaarlijk voorstellen, hoe nuttig dit anders ook zoude zijn. Maar hiermede is nog niet gezegd, dat de groote manoeuvres

vooral zouden beoogen de oefening in den strijd tegen een buitenlandschen vijand. Integendeel, haar nut is van *algemeenen* aard en de ondervinding, opgedaan door officieren en manschappen, komt hun niet minder te pas bij den oorlog tegen een inlandschen tegenstander. De nuttigheid van gecombineerde manoeuvres op groote schaal zit niet uitsluitend, zelfs niet voor het grootste deel, in de schijngevechten, maar wel in de tactische voorbereiding, de verpleging, de mobilisatie, de marschen, de legering, den veiligheidsdienst, de bevelvoering, den dienst der treinen, de samenwerking der wapens, enz., bij al welke verrichtingen de staven en diensten voortdurend in den oorlogstoestand zijn verplaatst, voor zoover dit bij vredesoefeningen maar eenigszins mogelijk is; bovendien brengen zij op de beste en minst schadelijke wijze leemten in de organisatie, vooral van hulpdiensten, in reglementen en voorschriften en in uitrusting aan den dag, leemten, die anders wellicht slechts bij het mobiliseeren van een groot deel des legers voor den werkelijken oorlog of zelfs eerst gedurende dien oorlog zelven — dus als het te laat is — zouden aan het licht komen. Al die nuttige resultaten worden in dezelfde mate bereikt, of men veronderstelt tegen een buitenlandschen of tegen een inlandschen vijand te strijden. Ter bekorting zij het ons hier vergund, overigens te verwijzen naar het artikel »Een praatje over de manoeuvres,» voorkomende in het *Indisch Militair Tijdschrift* van 1888, N°. 10.

Dat verder de Raad van Indië in vroegere jaren — hoelang geleden? — dergelijk militair vertoon in Java's binnenlanden ernstig heeft ontraden, klemmt, naar onze meening, thans weinig of niet. De ondervinding toch, sedert opgedaan zoowel bij de bestrijding der veepest in 1880 en 1881, als gedurende de manoeuvres in 1888, moge in deze quaestie als een betere wegwijzer worden aangemerkt. Zij heeft geleerd, dat de bevolking in het algemeen sterke troepenafdeelingen zeer gaarne ziet komen, om de welvaart, die zij tijdelijk veroorzaken, als ten minste het doel vredelievend is. De betrokken hoofden van het gewestelijk bestuur lieten zich dan ook in 1888, voor zoover ons ter oore kwam, gunstig over de manoeuvres uit, ook met het oog op den heilzamen invloed, door dergelijk machtsvertoon op de bevolking uitgeoefend.

Van bezwaren voor de bevolking schijnt daarom geene sprake te kunnen zijn, want zij worden ruimschoots opgewogen door de voordeelen, die zij uit zulke troepenvereenigingen trekt. En dat de manoeuvres *groote bezwaren, ook voor het leger, opleveren*, kan toch moeilijk als argument daartegen gelden, want het doel is juist, door die oefeningen te leeren, de noodzakelijk daaraan verbonden bezwaren te overwinnen op de gemakkelijkste wijze. Dezelfde bezwaren, en nog in veel grootere mate, ondervindt het leger in den werkelijken oorlog: hoe juister men den werkelijken oorlog nabootst, des te grooter zijn de te overwinnen moeilijkheden, maar ook des te nuttiger is juist daardoor de oefening. Geene kennis wordt verkregen zonder inspanning; maar bij de opleiding van een leger voor zijne moeilijke taak in den

oorlog is niet alleen de verkregen kennis, maar evenzeer de daarvoor geëischte inspanning van onberekenbaar nut.

Kon derhalve geene instemming worden betuigd met de argumenten, ten vorigen jare door den Minister aangevoerd, er schoot niets anders over dan af te wachten, hoe zoude worden geoordeeld over het nut, door de in 1888 gehouden groote manoeuvres afgeworpen.

Intusschen is in den loop van dit jaar ter zake bericht uit Indië ontvangen. Het Koloniaal Verslag over 1888 luidt nl.:

Ofschoon het Legerbestuur mededeelde, dat deze oefeningen (waarvan de kosten op p. m. f 32.000 zijn te staan gekomen) aan het doel beantwoord hebben en dan ook hare geregelde herhaling meende te moeten aanprijzen, is het evenwel, met het oog op de vroeger reeds door de Indische Regeering tegen die manoeuvres gemaakte bedenkingen, raadzaam geacht, met den Gouverneur-Generaal in overleg te treden over de vraag, of het inderdaad onmisbaar is, *jaarlijks* zoo kostbare legeroefeningen te houden en of de daaraan te besteden gelden niet nuttiger kunnen worden gebruikt.

Hiermede is dus het argument, door den Minister ten vorigen jare aangevoerd, vervallen: *de resultaten der in 1888 gehouden groote manoeuvres zijn bekend; de noodige gegevens, om het nut en de noodzakelijkheid van eene herhaling dier oefeningen te beoordeelen, worden niet langer gemist.* Dat die resultaten gunstig zijn, dat eene herhaling — zelfs *eene geregelde* herhaling — nuttig en noodzakelijk wordt geacht, blijkt uit de mededeeling van het Legerbestuur. Ondanks deze stellige verklaringen van bevoegde zijde, is echter opnieuw in overleg getreden met den Gouverneur-Generaal, ditmaal over de vraag, of het *inderdaad onmisbaar* is, dat jaarlijks zulke oefeningen plaats hebben. De hier door ons gecursiveerde uitdrukking schijnt niet gelukkig gekozen; het is, alsof groote manoeuvres jaarlijks wel *nuttig* en *noodzakelijk* zijn, maar toch wellicht niet *inderdaad onmisbaar* geacht kunnen worden. Moeilijk zal het zeker zijn, de volkomen onmisbaarheid te betoogen in eene quaestie, die niet loopt over het »al of niet,” maar over het »meer of minder.”

En nu dan toch de practijk heeft uitgewezen, hoe nuttig het jaarlijks houden dier oefeningen is, hopen wij, dat daarvoor in den vervolge een vaste post op de Indische begrooting zal voorkomen.

Wij zijn thans genaderd tot het laatste, maar niet het minst gewichtige punt, waarover wij echter niet lang behoeven uit te weiden. Het betreft de reorganisatie der infanterie. In het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer werd ten vorigen jare reeds gevraagd, hoe het met deze in 1887 in uitzicht gestelde zaak stond, maar de Minister had, blijkens de Memorie van Antwoord, nog geen voorstellen ter zake van de Indische Regeering ontvangen. Terecht betuigde de Heer ROOSEBOOM hierover zijne bevreemding; in 1887 toch had de Regeering gezegd, dat de in dat jaar opgetreden legercommandant de

reorganisatie van het Departement van Oorlog wenschte vast te knoopen aan die van het geheele wapen der infanterie; voorstellen omtrent de reorganisatie van het Departement nu waren in 1888 ontvangen, maar niet die betreffende de infanterie. Met klem drong genoemde afgevaardigde aan op de noodzakelijkheid, dit wapen ten spoedigste te reorganiseeren.

De thans te behandelen begrooting stelt ons ten aanzien van dit uiterst belangrijke onderwerp opnieuw te leur: met geen enkel woord wordt deze gewichtige zaak herdacht. Zouden ook thans nog de lang verwachte voorstellen niet ontvangen zijn? Hoe lang zal het hoofdwapen dan nog op de noodzakelijke verbeteringen moeten wachten? Laat ons hopen, dat het niet te lang zij, opdat het niet te laat worde; want reeds zoo lang en nog steeds worden van de infanterie verreweg de zwaarste offers geëischt en niemand kan voorspellen, welke zware taak wellicht in de naaste toekomst voor haar is weggelegd. Het is eene waarheid, die gelukkig in den laatsten tijd meer algemeen ingang vindt, dat de infanterie van het Indische leger is het hoofdwapen bij uitnemendheid, dat de vraag: »hoe is de toestand der Indische infanterie?» gelijke beteekenis heeft als deze andere: »in hoeverre is het Indische leger berekend voor zijne taak?» In de Tweede Kamer is het gebleken, dat dit ook de stellige overtuiging is van bij uitstek bevoegde afgevaardigden en de Indische infanterie weet, wat zij aan de Heeren ROOSEBOOM en SEIJFFARDT reeds te danken heeft en, naar wij hopen, nog te danken zal hebben.

Moge de algemeene erkenning dier waarheid er dan ook toe leiden, dat steeds krachtiger gestreefd worde naar verbetering van de infanterie en dus naar die van het Indische leger; besluiten wij met den wensch, dat de urgente reorganisatie van het hoofdwapen ten spoedigste tot stand kome!

J. F. BREIJER.

's-Hage, 8 October 1889.

DE VERSTERKING DER KONINKLIJK-NEDERLANDSCHE ZEEMACHT,

door den gep. Kapitein ter Zee J. M. BREVET.

Meerdere concentratie der zeemacht in Nederlandsch-Indië
en een blijvende actieve zeemacht voor de verdediging
der vesting Holland zijn nog nuttig.

's-Gravenhage, September 1889.

Het materieel der zeemacht is *verouderd*.

Wie daaraan nog mocht twijfelen, behoeft slechts in de verslagen der laatste jaren van de vergaderingen der Staten-Generaal na te lezen, wat daarover door eenige Kamerleden is gezegd geworden en nader door 's Ministers antwoord werd bevestigd.

Nemen wij in aanmerking, dat bij de beraadslaging over de begroting 1888—89 door één der HH. Eerste-Kamerleden de opmerking werd gemaakt, dat door slechts $\frac{1}{2}$ *schip per jaar* aan te bouwen, als door den Minister van Marine toen werd voorgesteld, er met het vervangen der gepantserde schepen 36 jaar gemoeid zouden zijn, dan geeft dit wel aanleiding en voldoende redenen, om ernstig in overweging te nemen:

»of er maatregelen dienen genomen te worden, en welke? opdat nog intijds het verbroken evenwicht, bij het materieel der zeemacht ontstaan, worde hersteld.»

Aan hen, die bedoelde verbetering ontraden om de hooge kosten, — daar wij toch in kracht verre in de minderheid moeten blijven bij het materieel der groote mogendheden en het nu eenmaal vaststaat, dat wij in de Noordzee niets tegen die overmacht kunnen beginnen, terwijl wij in de koloniën toch ook zwak blijven, — geven wij in bedenking, er zich meer rekenschap van te geven, dat uit feiten in de geschiedenis van vroegere en latere tijden kan worden bevestigd: dat de overwinning van den zwakke op den sterkere niet altijd en *à priori* behoeft te zijn uitgesloten, indien de voorbereiding met beleid is geregeld en de uitvoering vastberaden en flink geschiedt (1).

(1) Onder méér herinneren wij den lezer: aan den zeeslag bij Lissa; aan den strijd van de Transvaalsche boeren tegen de Engelsche troepen en aan den oorlog tusschen Bulgarije en Servië.

BEMANNINGLIJST van de Nederlandsch-Indische en de Nederlandsche Zeemacht.

bestaande uit 52 zelfstandig en uit 28 niet zelfstandig handelende oorlogsschepen, gesteund door Torpedo-booten en Jagers, Stoomers der Gouvernements-Marine ⁽¹⁾ en Particuliere Stoomers.

[illegible]

(¹) Het aantal en de soort der schepen van de *Gouvernements-marine* zijn op de lijst niet vermeld.

(2) Op de groote schepen werd de kwaliteit van *schilder* weer opgebracht.

(⁸) Op de schepen der Nederlandsch-Indische vloot werden meer *mariniers* geplaatst, dan bij de rol is bepaald.

(*) Op 300 *zee-miliciens* meer zal moeten gerekend worden, zoo lang het gebrek aan matrozen 2de klasse bestaat.

(⁵) Het benodigd aantal scheepsjongens is buiten beschouwing gelaten.

Met de gebeurtenissen in ons eigen zeewezen voor oogen, mogen wij ons daarom nog op het standpunt stellen, dat versterking van het bestaande materieel, al moet deze aanleiding geven tot vermeerderde uitgaaf, ook thans, en in de toekomst, haar *nut* zal hebben, en dit te meer nog, omdat wij nader kunnen aantoonen, dat wij bij doelmatige voorbereiding en niet te zware geldelijke offers, niet zwak behoeven te zijn in de Java-zee, op de Nederlandsche rivieren en in eenige der zeegaten!

Wij scharen ons daarom aan de zijde van hen, die eenige meerdere *concentratie* van de zeemacht in Nederlandsch-Indië voorstaan, opdat van het weinige, dat wij met het oog op de financieele krachten, bezitten kunnen, nog een verhoogd vermogen kan uitgaan!

Aangezien echter die meerdere kracht naar buiten niet mag verkregen worden *ten koste* eener behoorlijke verdediging van Nederland, zullen wij vooraf dienen na te gaan, wat als minimum aan de vesting Holland toekomt.

Wat aan die vesting toekomt, wordt geheel beheerscht door de vraag, of op de schouders van de landmacht, aan welke toch reeds de zware taak is opgedragen om de verdediging der landstelling zoo lang mogelijk te rekken en aan de kust zoo krachtig mogelijk op te treden, ook nog de taak der verdediging van het zuiderfrontier, zonder actieven steun van de zijde der zeemacht, kan worden gelegd. Uit de voorstelling, die wij ons hebben gemaakt van de kustverdediging en van den vermoedelijk te voeren strijd, wordt, als nader zal blijken, de gevolgtrekking gemaakt, dat de landmacht ter goede verdediging van het zuiderfrontier, den actieven steun van de zijde der zeemacht niet kan ontberen; — en zeker vooral niet om en bij de zeehavens, nadat reeds voor goed aan het veldleger die steun is ontnomen op de open kust! Ook zal later blijken, waarom de strijd in Nederlandsch-Indië tegen een buitenlandschen vijand den eisch stelt, dat de zeemacht in de Java-zee zelfstandig zal moeten kunnen optreden.

KUSTVERDEDIGING.

Om teleurstelling bij de landmacht te voorkomen, moet door haar in beginsel worden aangenomen, dat zij niet op de hulp en den steun der zeemacht langs de open kust van Holland zal mogen rekenen.

Roekeloos zou het zijn, de zeemacht aldaar tegen de overmacht te laten ageeren.

Bij doeltreffende maatregelen kan het veldleger sterk zijn tegenover elken vijand, die eene landing op de open kust zou willen beproeven; ook de plaatselijke gesteldheid werkt mede in het voordeel van den verdediger.

Door het vlakke strand moeten de transportvloot en de oorlogsschepen op afstand blijven van de kust, waardoor de trefkans op de in het duin opgestelde infanterie wordt verminderd; omgekeerd werkt de geringe

strandbreedte mee, om de kans van treffen uit het duin op de naderende, met manschappen gevulde sloepen te verhoogen. Staat de zee wind krachtig door, dan wordt het landen gevaarlijk voor de manschappen, en bij toenemenden wind niet meer uitvoerbaar, terwijl dan de schepen uit de kust moeten stoomen.

De vijandelijke transportvloot zal ook bij goede voorbereiding toch nog eenige dagen noodig hebben om vóór de kust te zijn. Ongemerkt vóór de kust verschijnen is niet te verwachten; maar wel zijn verrassingen mogelijk door schijnaanvallen. Er bestaan gelegenheden genoeg, om intijds bekend te zijn met 's vijands komst in één der zuidelijke, onverdedigde havens of in de Noordzee, nog buiten zicht van den wal, doch op niet grooten afstand. Bij den gunstigsten samenloop van omstandigheden kan eerst ruim $2\frac{1}{2}$ —3 uur na zonsopkomst eene troepenmacht van 14.000 man uit de schepen op het strand verplaatst zijn, en een legerkorps van 30.000 man eerst tegen zons-
 ondergang. Veel inspanning en tijd zal het den gelanden vijand kosten, om zich onder het vuur uit het duin op het strand te verzamelen; aan een geregeld opstellen aldaar kan niet worden gedacht; daartoe moet hij eerst dwars door het meestal breede duin oprukken. Wel zijn de smallere duinstrooken te Ter Heijde, Scheveningen en Petten te dien aanzien in 's vijands voordeel, maar daar staat tegenover, dat zij ons een krachtiger gebruik van artillerie toelaten.

Met het bovenstaande rekening houdende, mogen wij aannemen, dat een vijand niet licht tot eene landing op de open kust zal overgaan. Eerder zal hij willen landen in de nabijheid van een der havens, tijdens het vernielen der koepelforten of kustbatterijen, of wel de landing uitvoeren in de haven na het vernielen der versterkingen. Gaat de vijand er evenwel toe over, toch eene landing op de open kust te beproeven, dan heeft het zijn nut, dat wij over eenig materieel ter bestrijding kunnen beschikken, opdat hij met de transportvloot niet anders dan onder sterk geleide de kust durft te naderen, en hij, zelfs al is de wind gunstig, niet met overhaasting zal kunnen te werk gaan. Heeft daarentegen de vijand de zekerheid, dat wij daarvoor geen materieel bezitten, of wat hetzelfde is, behelpen wij er ons mede, de landmacht slechts lijdelijk te steunen, dan behoeft de vijand al zeer weinig voorbereiding om naar zee te stoomen, en komt hij met de transportvloot onder weinig of geen voorzorg zoo dicht mogelijk nabij het strand. Sluit de vijand ons al dadelijk geheel in de zeehavens op, zonder dat wij tot eenig verzet in staat zijn, dan werkt dit reeds, vóór er nog eenig gevecht heeft plaats gehad, verlamdend en zeer nadeelig op het moreel terug; en zulks niet het minst, indien wij moeten ondervinden en zonder verzet moeten aanzien, dat de zeehaven door slechts één groot gepantserd oorlogsschip wordt afgesloten!

Verkeert de Admiraal van het geleide-eskader in het onzekere, of wij al dan niet de transportvloot zullen trachten aan te vallen, om en bij de

zeehaven, dan verplichten wij hem om de transportvloot verder uit den wal, in 5 tot 6 vaam te doen ankeren, opdat 's vijands 7 M. diep liggende oorlogsschepen, tusschen den wal en die transportvloot stoomende, zoo noodig behoorlijk zouden kunnen manoeuvreren. Het is dan in ons voordeel, dat de manschappen in de sloepen, gedurende het vervoer naar het strand, geruimeren tijd aan het geweervuur uit het duin blijven blootgesteld!

Raadzaam is het, te woekeren met de geringe middelen, die ons ten dienste staan; en dit heeft plaats, indien de vijand gedwongen wordt, tot afdoende insluiting, zijne macht over de zeehavens verdeeld te houden; indien wij onze torpedobooten op een gegeven oogenblik weten te verzamelen, en indien op een eenvoudigen, doch goeden verkenningdienst staat kan worden gemaakt, zoodat na het wegnemen der bakens de voor dien dienst bestemde vaartuigen, zelfs des nachts, nog op de havens kunnen komen en door seinen gemeenschap met den wal houden.

Niet het minst zou gewoekerd kunnen worden met de verdedigings- en aanvalskracht, die er schuilt in 't gebruik van versperringen met torpedo's en andere middelen, alsmede van torpedobooten, indien de leiding daarvan geheel bij het Departement van Marine werd gebracht, waardoor meer eenheid in handeling zou ontstaan en in beter verband zou gewerkt worden.

Vermoedelijk te voeren strijd.

In een strijd tegen Duitschland zullen wij, wegens de nabijheid van dat land, meer op onze hoede moeten zijn tegen verrassingen, dan bij een oorlog met Frankrijk; echter mag deze omstandigheid niet worden overschat; het eerste Rijk handelde toch tot nu toe bij zijne mobilisatie zeer stelselmatig en zal daarvan, ten einde op alles te zijn voorbereid, niet afwijken, indien het met kleine Europeesche staten in oorlog is. Dit ontslaat ons evenwel niet van de zorg om Duitschland vóór te zijn, door doeltreffende maatregelen, waaronder in de eerste plaats moet gerekend worden, dat de militie en de schutterij uit de oostelijke Provinciën zich intijds binnen de Nieuwe Hollandsche Waterlinie bevinden. Onder meer behooren tot die maatregelen van voorzorg: het vernielen van spoorbruggen, tot zelfs de kleinste waterovergangen, op de oostelijke grenzen; het intijds bezetten van spoorwegknoopen, zooals o. a. te Meppel, opdat de vereeniging en het vervoer der miliciens niet door vooruitgeschoven vijandelijke cavalerie worde belet; het spoedig vernielen van spoorbanen in de oostelijke Provinciën; het regelen van het vervoer over de Zuiderzee. In het groote nadeel, ontstaan door het niet bezetten van Harlingen, de stelling van Mastenbroek en de IJsel-linie, moet tegemoet worden gekomen, door met spoed de daarvoor bestemde Zuiderzee-flottille naar de Friesche kust te dirigeeren, om de gemeenschap van Harlingen met de Noordzee af te sluiten; eene versperring,

dwars van Makkum, in het zuidoostelijk rak, bij de vereeniging van de Doove bolg en Middelgronden, is daarvoor nuttig.

Aan den flottille-commandant wordt de zorg opgedragen, handelende in overeenstemming met den Burgemeester en den Havenmeester, dat intijds de *contracten* worden nageleefd tot het onbruikbaar maken van de werven ter herstelling van schepen; hij beraamt de maatregelen, om nog in den kortsten tijd het meeste materieel over zee naar Holland te vervoeren, en ziet toe, dat de particuliere vaartuigen, na gebruik, uit de oostelijke havens van de Zuiderzee blijven.

Op de bovenrivieren moeten zich reeds binnen 24 uur de daarvoor bestemde vaartuigen bevinden.

In een strijd tegen Frankrijk kunnen genoemde maatregelen worden nagelaten.

De operatie-plannen toch van dit Rijk kunnen zeer verschillend zijn, geheel afhangende van zijne verhouding tot de Europeesche mogendheden; omdat de aanval in den regel over zee moet gedaan worden, kan die eerder verwacht worden tegen den zuidwestelijken kant der vesting Holland, dan elders.

De reden, die dit Rijk zal bewegen, om zijne aanvallen op het zuiderfrontier eerder dan op het noorderfrontier te richten, is de ligging zijner oorlogshavens in de nabijheid der Provincie Zeeland, vanwaar uit hij zijne verdere operatiën, zonder de kans van veel tegenstand te ondervinden, naar Braband kan uitbreiden, om in vereeniging met zijne zeemacht, de vesting Holland te land nit het zuiden te bedreigen. Ook stellen de niet verdedigd wordende Zeeuwsche stroomen zijne vloot in de gelegenheid, aldaar, zoo noodig, de gunstige gelegenheid voor een aanval op het eiland Voorne of direct op den vasten wal van Holland af te wachten.

Ten andere moet hij in het noorderfrontier, in de stelling den Helder, zijne kostbare vloot meer aan vernieling blootstellen en vereischt die stelling eene zeer aanzienlijke bezetting, indien zij als operatie-basis tegen de op verrean afstand liggende vesting Holland gebruikt wordt; bovendien, al is Frankrijk in het bezit dier stelling, dan is het nog geenszins meester op de Zuiderzee; want door gebrek aan weinig diepgaande schepen kan het zijne strijdkrachten op die zee slechts langzaam ontwikkelen.

In de toekomst dienen wij er intusschen rekening mede te houden, dat, alhoewel met het oog op de eigen landsverdediging de ondiepe kustverdedigingsvaartuigen niet buiten Frankrijk zullen gezonden worden, ook deze mogendheid thans reeds in het bezit is van eenige, 3 à 4,5 M. diepgaande, ten oorlog dienstige snelle stoomers.

Eene landing te IJmuiden zal Frankrijk om bovengenoemde redenen verkiezen boven een aanval op den Helder. Of de kans op een aanval op laatstbedoelde stelling groot wordt, indien wij in bondgenootschap strijd

voeren, is moeilijk vooraf op te geven; in dat geval kunnen de omstandigheden te veel verschillen.

Om bij de verdere operatiën tegen de vesting Holland beter gedekt te zijn, zou de vermeestering van de stelling IJmuiden niet op zichzelf mogen staan, maar verband moeten houden met operatiën om en bij den Hoek van Holland, hetzij door schijnaanvallen, om ons veldleger daarheen te lokken, hetzij door zich werkelijk van den Nieuwen Maasmond meester te maken, ten einde ons te dwingen de krachten te verdeelen.

Te IJmuiden is de vijand wel het hart der vesting Holland het meest nabij, maar daarentegen stelt hij zich ook tegelijk meer bloot aan insluiting, dan wanneer hij zijne operatiën in het zuiderfrontier begint; en zeker is dit het geval, indien wij van onzen kant zorgen, dat niet één vijandelijk oorlogsschip op het Noordzee-kanaal komt.

Wij kunnen als regel stellen: »dat in den strijd alleen, tegen Frankrijk, dit land beginnen zal met Braband te bezetten, Voorne te bedreigen of aan te vallen, om onze strijdkrachten door verdeling te verzwakken, terwijl de hoofdaanval op den Hoek van Holland zal gericht zijn.»

Hoewel aan den Nieuwen Maasmond op minder tegenstand kan gerekend worden dan in de stelling den Helder, zoo zal de strijd ook in de eerstgenoemde stelling door den aanvaller toch als zeer ernstig worden opgevat, en terecht!

In het geval, dat de vijand zich mocht hebben meester gemaakt van de stelling Hellevoetsluis-den Briel, kan hij, tijdens den strijd aan den Hoek van Holland, Maassluis uit den Briel bedreigen.

Alles redenen, om in een strijd tegen Frankrijk, onze krachten meer in het zuiderfrontier te verzamelen, omdat aldaar zeer veel krachtsinspanning van het personeel der zeemacht zal worden geëischt. Het materieel zal voor een groot deel worden vernield of althans voor geruimen tijd onbruikbaar worden gemaakt.

Niet dan na een hevigen strijd kan de reduit-stelling van Amsterdam door een Fransch leger worden ingesloten.

Wordt deze insluiting tot stand gebracht, dan moet, evenals in den strijd tegen Duitschland, onze zeemacht nog de Zuiderzee kunnen blijven beheerschen, opdat de gemeenschap naar buiten daardoor van die zijde verzekerd blijft! De nog voor den dienst bruikbare oorlogsschepen uit het zuiderfrontier zorgen intijds binnendoor op te stoomen, om zich bij de Zuiderzee-flotille aan te sluiten.

Aan voedsel zal in de eerste maanden te Amsterdam geen gebrek ontstaan; grooter zorg zal het vereischen, om voldoende steenkolen, oorlogsbehoeften en goed drinkwater te behouden. *Op het kunnen rekken van den strijd* dient alles bij de voorbereiding ingericht te zijn, in de hoop op de hulp van

buiten, blijvende wij steeds op veranderde inzichten der Europeesche staatkunde te onzen gunste rekenen.

Is de vijand van het tegendeel verzekerd, dan zal hij ook in de gelegenheid komen om meer strijdkrachten tegen ons aan te wenden; de hoop op goeden uitslag wordt dan twijfelachtig. Door uitputting van krachten zal de ongelijke strijd dan eindelijk moeten worden opgegeven.

Blijft Frankrijk twifelen aan de Europeesche staatkunde en ontmoet het te veel tegenstand, dan dwingen wij het, zijne operatiën over te brengen naar het noorderfrontier, in welk geval het eerder uit Zuid- naar Noordholland zal oprukken, dan trachten te landen bij, of zich meester te maken van den Helder.

Voor Duitschland is Amsterdam zeker, en voor Frankrijk zeer waarschijnlijk, het hoofddoel van den aanval; daarom kan worden verwacht, dat een krachtig optreden van het Deutsche leger tegen *Naarden*, waarschijnlijk als eerste punt van aanval boven Utrecht verkozen, zal gepaard gaan met schijnaanvallen, zuidelijker tegen de Nieuwe Hollandsche Waterlinie. Is Utrecht het punt van aanval, dan bestaat de mogelijkheid, dat de vijand deze plaats zal trachten te bereiken, door de linie ten zuiden, in Braband om te trekken.

Gelukt Duitschlands aanvalsplan op de Nieuwe Hollandsche Waterlinie niet, wordt de vijand op de Zuiderzee op afstand van Amsterdam gehouden en hem de overtocht belet over het Hollandsch Diep, dan blijft hem nog over, den aanval te doen uit de Noordzee.

Daartoe mag hij echter eerst overgaan, nadat het hem zal gebleken zijn, dat Nederland op den bijstand van derden niet heeft te rekenen. De mogelijkheid is echter ook dan nog niet uitgesloten, dat kort na de oorlogsverklaring de vijand zal trachten zich meester te maken van IJmuiden, indien de politieke omstandigheden hem daarvoor alsnog gunstig voorkomen, ten einde, binnen den kortst mogelijken tijd, de binnenstelling Amsterdam aan de westzijde te kunnen afsluiten.

Wij van onzen kant behoeven bij doelmatige voorbereiding niet verrast te worden, daar toch ook Duitschland in dat geval veel zorg en tijd noodig zal hebben, om geheel gereed te zijn. Is de vijand meester van IJmuiden, wij blijven meester van het Noordzee-kanaal, met geheel Noord- en Zuidholland en van de Zuiderzee.

Na den val der Nieuwe Hollandsche Waterlinie mag op gemeenschap voor de schepen binnendoor van het zuider- naar het noorderfrontier niet meer gerekend worden. Op eene versterking der Zuiderzee-flotille door aanvulling uit het zuiden mag dus in den strijd tegen Duitschland niet gerekend worden; ook de monitors zullen in die omstandigheid moeten trachten, buitenom, het noorderfrontier te bereiken. In dit geval laat Duitschland de stelling den Helder hoogstwaarschijnlijk met rust. Immers, als uitrustingshaven heeft dat land meer dan genoeg aan de eigen Noordzee-haven

Wilhelmshaven, en het kan bovendien later nog gebruik maken van de Zuiderzee havens Harlingen, Stavoren, Lemmer en Kampen. Ten andere, laat ook Duitschland liever zijne in Zuidholland gelegde troepen noordwaarts oprukken, naar den noordwestkant van de vesting Holland, dan troepen over zee aan te voeren.

Naar aanleiding van het bovenstaande, mogen wij aannemen, dat in den strijd alleen tegen Duitschland of Frankrijk, de kans van een aanval tegen de stelling den Helder al zeer gering zal zijn. De kans van aanval op IJmuiden is in den oorlog met Duitschland afhankelijk van den al dan niet gunstigen politieken toestand, en in dien met Frankrijk, van den loop der operatiën tegen den Nieuwen Maasmond.

Het Hollandsch Diep en het Haringvliet worden wel door Frankrijk, echter niet door Duitschland bedreigd.

Neutraliteit.

Is Engeland in oorlog met Frankrijk of met Duitschland, dan moet het schenden der neutraliteit, van de zeezijde alléén, kunnen belet worden; van de zee- en landzijde beide, indien Frankrijk met Duitschland in oorlog is.

Wordt de neutraliteit geschonden, dan is het vermoedelijk in Limburg door een Duitsch, in de noordoostelijke provinciën door een Fransch legerkorps; op de Schelde door Frankrijk of Engeland.

Als gevolg voor het *Zuiderfrontier*, kan uit den vermoedelijk te voeren strijd worden afgeleid, dat ter goede verdediging aldaar, aan de marine de eisch kan worden gesteld, aan het veldleger den noodigen steun te verleen: in de eerste plaats, op het Hollandsch Diep en op de stroomen, om den overtocht uit Brabant te beletten; in de tweede plaats, aan de Hollandsche kust en in de zeegaten, om de landing te bestrijden.

Om de kans te vermeerderen, dat dit *hoofddoel* kan worden bereikt, moet de marine alles in het werk stellen om meester te blijven op het Hollandsch Diep en het Haringvliet, en zal zij reeds in het Bokkegat zelfstandig moeten kunnen optreden.

Wordt de vijandelijke flottille daarentegen meester op het Haringvliet en het Hollandsch Diep, dan reikt zij de hand aan het in Brabant verblijvende leger, en stelt zij het in staat de gedeeltelijk vernielde Moerdijk-brug te herstellen en, op meer dan één plaats tegelijk, den overtocht te beproeven, langs dien uren ver uitgestrekte oever van Zuidholland!

Het zelfstandig optreden van de zeemacht in de zuidelijke zeegaten verhoogt de kans, om meester te blijven op het Hollandsch Diep niet alléén, maar schenkt aan het veldleger meer tijdwinst, tot krachtiger voorbereiding.

Werd aan de landmacht die taak grootendeels alleen opgedragen, door haar slechts lijdelyken steun van de zijde der zeemacht te verleen, dan zou daarvan het gevolg worden, dat zij zou te zorgen hebben voor de

afdoende afsluiting van het Slikgat en het Zuider Diep (leidende dat vaarwater langs den noordoostelijken wal van Goeree tot voorbij Dirksland), ten einde Hellevoetsluis vrij van bombardement te houden.

Tot afdoende afsluiting hiervan zou minstens één koepelfort, met versperring, aan den Kwaden-Hoek noodig worden; zelfs al werd een dergelijk fort niet noodig geoordeeld, dan zou toch zeker eene mortierbatterij vereischt worden.

De kustbatterij van 24 cM. te Hellevoetsluis zou door 30,5 cM. kanonnen dienen vervangen te worden; aan de Hoornsche Hoofden zou eene kustbatterij noodig worden, met versperring; eenig geschut zou tusschen Hellevoetsluis en de Hoornsche Hoofden achter de dijken moeten worden opgesteld; ook het eiland de Tien Gemeten zou eenig geschut moeten verkrijgen.

Het niet geven van de noodige kracht aan de zeemacht, om hier zelfstandig te kunnen optreden, moet ontraden worden.

Volgens de kansrekening zou de mogelijkheid van slagen voor den vijand, bij zijn aanval op het zuiderfrontier, er grooter door worden; een mortierbatterij, opgesteld bij den Kwaden-Hoek en bij Stellendam is, zonder bescherming aan de landzijde, te veel blootgesteld aan op de reede van Brouwershaven gelande troepen, ter bestrijding waarvan geen afdeeling van het veldleger kan worden bestemd, zonder versnippering van krachten te veroorzaken.

Tot het vernielen uit zee van het bovenbedoelde, zoo zeer geïsoleerde koepelfort en van de kustbatterijen van Hellevoetsluis en van de Hoornsche Hoofden, is de gelegenheid voor de vijandelijke schepen gunstig, daar aan hen geheel de keus van tijd en plaats en manoeuvreeren wordt gelaten, indien zij, niet gestoord door eenig schip, rustig hun gang kunnen gaan, bij den Kwaden-Hoek, onder den wal van Dirksland en bij het Aardappelengat.

Het vertrouwen in het deugdelijk zijn en blijven van de versperringen onder Hellevoetsluis en de Hoornsche Hoofden is tot op heden nog niet groot. Groote uitwerking van in 10 M. diepte liggende slapende torpedo's, als onder Hellevoetsluis, mag niet verwacht worden, indien daarover met snelheid wordt gestoomd; op meer uitwerking kan onder Hellevoetsluis gerekend worden van drijvende torpedo's; echter zijn deze, evenals andere versperringen, al spoedig aan onklaar geraken blootgesteld, door den fellen stroom en den grooten aandrang van het wassende water bij vloedgetij; zij vereischen daardoor veel zorg en onderhoud.

Na de vernieling der kustbatterijen, is het onschadelijk maken van die, zeer veel zorg behoevende versperringen slechts eene quaestie van tijd.

Aan den Kwaden-Hoek en de Hoornsche Hoofden zal, door minder diepte dan te Hellevoetsluis, van de uitwerking der slapende torpedo's meer kunnen worden verwacht; d. w. z. natuurlijk, zoo lang zij door geschut tegen opruimen worden beschermd.

Het moet ook worden ontraden, bij de verdediging der vesting Holland nog meer op de schouders der landmacht te leggen. Een koepelfort aan den

Kwaden-Hoek is uitsluitend bestemd tot plaatselijk gebruik. Gepantserde ramschepen daarentegen zijn met vrucht te gebruiken zoowel binnen de banken van Goeree, als op den Texelstroom, tegen oorlogsschepen eener zeemogendheid van den tweeden rang, en komen gedeeltelijk tegemoet in het gemis van een koepelfort op de Hors. Een koepelfort aan den Kwaden-Hoek verliest aan waarde, naarmate de diepte van het vaarwater zich meer uit den wal verplaatst of minder wordt. Voor de besparing van 's lands gelden verdient (bij goede verdediging natuurlijk) de overdracht van de taak der zeemacht op de landmacht dus geene aanbeveling, zooals nog nader zal blijken.

Geheel anders wordt de toestand van de vijandelijke flottille, indien de zeemacht reeds in het Bokkegat zelfstandig optreedt.

Wat de diepte betreft, kunnen de monitors met 3,3 M. diepgang, bij halftij, zich, bij bekendheid in de vaarwaters, vrij bewegen; de staunches, behalve op de Ribben (Noord-Hinder), ook over de garnalen-platen, de Scheelhoek, Zuidwal en Slijkplaat.

Bij aflandigen wind, voor den vijand de beste gelegenheid om dat moeilijke vaarwater aan te doen, zenden wij de staunches op de Banken, de monitors daartusschen; en de gepantserde ramschepen wachten den vijand op binnen de Banken; er worden maatregelen genomen tot afsluiting van den waterweg naar den Briel, waarvoor torpedobooten, jagers en staunches in het Noordergat in aanmerking komen.

Belet de zee, door harden wind, het gebruik maken van het geschut op die ondiepe vaartuigen, dan is al spoedig den Briel langs de Maasmonden voor den vijand, wegens de lastige zee, niet te bereiken; wij wachten dan binnen de Banken den vijand op.

In beide gevallen zal de vijandelijke flottille eerst na aanzienlijk verlies vóór de kustbatterij van Hellevoetsluis kunnen verschijnen, alwaar zij dan tusschen twee vuren geraakt.

De schepen, die zonder schade voorbij de versperring op het Haringvliet komen, worden aldaar opnieuw opgewacht door de schepen voor de verdediging van het Hollandsch Diep; zoo wordt hun de gelegenheid ontnomen, om ongestoord de batterijen van de positie Willemstad te vernielen, of om verder te stoomen.

De kans, dat vooraf Hellevoetsluis wordt gebombardeerd, wordt veel minder, indien door de gepantserde ramschepen en monitors den aanvaller het rustig positie nemen onder den wal van Dirksland wordt belet.

Al is het, in het algemeen genomen, juist, dat waar de vijand tegen forten slechts van zijn licht gepantserd materieel kan gebruik maken, hij zeer zwak daartegenover zal staan, zoo dient hier van de toepassing van dit beginsel, dat er toe zou leiden uitsluitend van forten gebruik te maken, te worden afgezien, omdat toch nog meer uitwerking zal kunnen verwacht worden bij actief optreden van de zeemacht, te meer daar het een feit is, dat wij de

vijandelijke flottille, al is die overmachtig, wegens haar lichter bouw van 4—4,8 M. diepgang, door het Bokkegat, met onze zwaarder gepantserde schepen van 5 (1) tot 5,5 M. diepgang, al zijn deze geringer in aantal, zeer aanzienlijke verliezen zullen kunnen toebrengen, zonder zelf veel schade te bekomen, daar de monitors op afstand, op de drempels tusschen de Banken kunnen blijven manoeuvreeren en vuren, en daarbij door snellere stoomers gesteund kunnen worden.

Het groote verschil tusschen een zuiver lijdelijke taak en een actief optreden van de zeemacht komt, in het voordeel van het laatste, nog het meeste uit, ingeval de vijand de Goeree-zeegaten ongemoeid laat en zich direct wil verzekeren van den Hoek van Holland of wel van IJmuiden.

Is 's vijands hoofddoel het vernielen van de werken aan den Hoek van Holland en niet het doordringen langs of over het Hollandsch Diep, dan moet er spaarzaam met het marine-materieel worden gehandeld, opdat wij, na den strijd aan den Nieuwen Maasmond, nog voldoende marine-krachten overhouden, om meester te blijven op de Maas en om de gemeenschap van den vijand met de Noordzee, na het door hem bezetten van de stelling van den Nieuwen Maasmond, te bemoeilijken; althans hem te noodzaken, om of de na te zenden transportschepen van een behoorlijk geleide te voorzien, of de zuidelijke zeegaten ingesloten te houden.

Door meester te blijven op de Maas, beschermen wij de handelsstoomers en verleen wij tevens grooten steun aan het veldleger, bij zijn zware taak, het ingesloten houden van den vijand; tevens beletten wij diens gemeenschap met Voorne en Putten en het voortrukken langs de Maas.

Wil men dus de nadeelige gevolgen, voor de aan de Maas gelegen steden en handelsstoomers, voortvloeiende uit het vermeesteren van het koepelfort met de stelling aan den Nieuwen Maasmond, tot een minimum brengen, dan zullen ook nog gepantserde ramschepen en rammonitors op de Maas moeten beschikbaar zijn. Alleen te vertrouwen op de fort en, met drijvende torpedo-batterijen, automobiele torpedo's en andere versperringen, gedekt door langs de dijken opgestelde kanonnen, zou tot teleurstelling aanleiding geven; de kans van langs de Maas te kunnen oprukken, onder dekking zijner eigen schepen, is voor den vijand te gunstig, omdat het vermeesteren van die kanonnen en het opruimen van de versperringen slechts een quaestie van tijd zoude zijn!

Het koepelfort aan den Nieuwen Maasmond is intusschen gunstig gelegen, als zijnde tegen vuur van de schepen op zee gemaskeerd door de duinen; door een beperkt getal schepen is het slechts te naderen; bezuiden de havenmonding kunnen de schepen de stelling niet raderen binnen de 4000 M.;

(1) Het is noodig, dat het ramschip zal kunnen schutten in de sluizen van het Voorne-kanaal, om ook binnendoor van Hellevoetsluis naar Maassluis te kunnen stoomen.

de aanvaller kan, door de geringe breedte van het vaarwater, niet zijn geheele kracht ontwikkelen; de zwaardere schepen moeten buiten de hoofden blijven; en de kans van treffen is uit het koepelfort zeer groot, daar de schepen in den Maasmond niet kunnen manoeuvreren!

Mocht niettemin, na eenige uren, het vuur uit het koepelfort tot zwijgen gebracht worden, dan is de vijand daardoor nog geen meester van de stelling.

Beschikken wij op de Maas over de op dat oogenblik intact gebleven actieve zeemacht, dan zal het groote inspanning vorderen om in de haven of meer naar binnen te landen.

Het veldleger wint tijd tot het nemen van doeltreffende maatregelen en de schepen leiden het vuren af, dat tegen de in het duin verspreid opgestelde manschappen gericht wordt.

Tracht de vijand nog wel in de nabijheid van den Maasmond, maar toch op de open kust te landen, dan is de actieve zeemacht ook nog nuttig, al neemt zij niet rechtstreeks deel aan den strijd! Het veldleger, in dat geval niet bepaald plaatselijk gebonden aan den Hoek van Holland, zal stellig intijds krachtig de landingstroepen ter plaatse kunnen bevechten! Gelukt het den vijand, na veel verlies, toch te landen, dan komt de actieve marine ook daarna zeer te pas, om de gemeenschap te bemoeilijken met de Noordzee, bij het aanvullen der geleden verliezen.

Wil de vijand IJmuiden vernielen en bezetten, dan doet hij vooraf schijn-aanvallen op den Hoek van Holland of op het Bokkegat. Kan in dat geval het veldleger op den steun van eene actieve marine rekenen, dan is concentratie te IJmuiden intijds mogelijk, zonder kans van verrast te worden aan den Nieuwen Maasmond. Na het landen is de vijand nog niet terstond zonder veel inspanning, binnen de vesting Holland, al is hij dichter bij 't hart daarvan dan bij al de overige stellingen. Vooreerst heeft de vijand, in het algemeen genomen, nagenoeg eene week na de oorlogs-verklaring noodig om eene landing te doen; voor ons derhalve tijd en gelegenheid om veel van het ontbrekende aan te vullen. Het veldleger houdt den vijand ingesloten; geschutvuur uit versterkingen bij 't kanaal belet het opruimen van de versperringen; zinkschepen worden bovendien gereed gehouden, als laatste middel; beschermd door één of meer stoomkanonneerbooten, gedurende den nacht, tevens dienende om tijdelijk den dienst waar te nemen vóór de versterking, indien de schade, hieraan toegebracht, herstelling vordert. Vooreerst althans blijft de gelande vijand dus buiten de mogelijkheid, om zijn zwaar belegeringgeschut te water tot vóór of wel binnen de vesting Holland te voeren.

Het vertrouwen in een voor ons gunstigen afloop bij de verdediging van het zuiderfrontier blijkt uit eene voordracht, gehouden op 17 Sept. 1883,

in de Vereeniging van zee-officieren te Nieuwediep, waar de spreker als slotzin zegt: »dat bij den tegenwoordigen toestand der buitenlandsche vloeten, en zelfs wanneer die nog wat krachtiger worden aan weinig diepgaand materieel, aan elken vijand met veel kans op succes het binnendringen kan worden betwist, met name: binnen den Hoek van Holland, te Hellevoetsluis, aan het Hellegat!»

De nu overleden Kapitein ter Zee C. J. SMITH, met wiens oordeel ook heden nog mag rekening gehouden worden, gaf in eene voordracht over de kustverdediging op 13 October 1876, in de vergadering der Vereeniging voor Krijgswetenschappen te 's-Gravenhage, te kennen, dat het zuiderfrontier moest worden verdedigd door de zeemacht, in vereeniging met de kustbatterijen.

Ook het vertrouwen van genoemden kundigen, ervaren hoofdofficier in de kans op een voor ons gunstigen afloop der verdediging was groot, mits gezorgd worde voor doelmatige voorbereiding.

Onder meer werd door hem gewezen op het voor ons voordeelige feit, dat wij door de aanwezigheid van één meter meerdere diepte binnen de banken dan op den drempel, den vijand aldaar met zwaardere schepen konden opwachten; en ten andere, dat reeds door het aanwezig zijn van één weinig diepgaand schip op de bank, dwars van het Bokkegat, bewapend met één door pantser beschermd kanon, aanzienlijke schade kon worden toegebracht aan meerdere schepen des vijands, tijdens hun naar binnenstoomen, omdat deze genoodzaakt zouden zijn, over een afstand van $1\frac{1}{2}$ Duitsche of 6 Engelsche mijlen, langzaam aan te stoomen, en ook met veel zorg, daar de vloedstroom veelal dwars op het vaarwater trekt, waardoor de kans van treffen op den vijand aanzienlijk wordt verhoogd. Moet voor de overmacht worden teruggetrokken, dan kan gezorgd worden, dat de vijand in het Haringvliet boven de versperring blijft.

Tot steun voor de vloot achtte genoemde kapitein ter zee een kustbatterij op de Hoornsche Hoofden noodzakelijk (1).

Resumeerende de voordeelen, die voor het veldleger voortvloeien uit den steun van eene *actieve marine* in het zuiderfrontier, komen wij tot: minder versnippering van kracht; het gedekt zijn in de flank tegen overvallen uit Voorne en Putten over de Maas; het voorkomen van, in sommige omstandigheden, troepen te moeten afstaan voor Goeree!

Bovendien strekt dan ten voordeele der verdediging: de mogelijkheid eener versterking van de Zuiderzee-flottille, door die uit het zuiden; het overbodig worden van den bouw van een duur, zeer geïsoleerd gelegen koepelfort

(1) Wij kunnen den naam van den zeer ijverigen en practisch ervaren, voor de zeemacht te vroeg overleden Kapitein ter Zee C. J. SMITH niet noemen, zonder openlijk onze hulde te brengen aan diens, als goed erkend studiewerk over de *kustverdediging*, waardoor de groote stoot werd gegeven tot ernstig nadenken over, en meerdere bekendheid met de behoeften eener goede verdediging.

aan den noordoostkant van Goeree; de dwang, die den vijand wordt aangedaan, om tot insluiting van de Maasmonden en Goeree-zeegaten, minstens meer dan één schip voor ieder vaarwater te gebruiken! Het kustgeschut van 24 cM., als het te Hellevoetsluis aanwezige, blijft voldoende, nu de van 30,5 cM. kanonnen voorziene vijandelijke gepantserde schepen bij Dirksland door de ramschepen en rammonitors worden beschoten; bij verwisseling van de kanonnen van 24 cM. op de kustbatterijen aan den Helder, met kanonnen van 30,5 cM., kunnen de eerstgenoemde aan de Hoornsche Hoofden opgesteld en in batterij gebracht worden, waardoor in eene lang erkende behoefte, zonder veel uitgaaf voor materieel, kan worden voorzien; terwijl en *noorder*, en *zuiderfrontier* er beide door worden versterkt!

Noorderfrontier.

De gevolgtrekking uit den vermoedelijk te voeren strijd tegen Duitschland, bestaat hierin, dat de landmacht dien strijd zal kunnen rekken, indien wij door de zeemacht meester blijven op de Zuiderzee.

Deze eisch sluit al dadelijk alle beperking van materieel en personeel van de zijde der zeemacht uit. Wij wezen reeds op de taak van de marine tijdens de mobilisatie, aan de oostelijke kustplaatsen, en daarna in de kom der Zuiderzee, door eene blijvende flotille, uitmakende de mobiele macht.

De vaste macht, plaatselijk gebonden om en bij 't Pampus-fort, de kust Naarden-Muiden en de kustbatterijen bij Durgerdam en Diemerdam, waakt tegen verrassingen van den kant der Geldersche tot de Friesche kust, wanneer die door den vijand bezet is. Om te spoediger vóór Muiden te komen, is wellicht (?) het bezit van Naarden voor den vijand gewenscht; laatstgenoemde stelling is sterk, mits in de flank door de zeemacht gesteund!

Het Pampus-fort zal na voltooiing krachtig er toe meewerken om het bombardement van Amsterdam te voorkomen; het aanbrengen eener touwversperring in het zuidwestelijk gedeelte van Pampus-vaarwater verdient aanbeveling. De weinige stroom, die hier loopt, en het geringe verval van water (één voet) maken, dat zelfs van geringe, goedkoope middelen veel uitwerking verwacht kan worden! Alle ten dienste staande middelen moeten bij de voorbereiding in aanmerking komen, opdat het hoofddoel worde bereikt; naarmate de vijand de binnenstelling Amsterdam ook van de zeezijde nadert, moet de tegenstand, dien hij ondervindt, in de 2de en 3de macht toenemen, om hem tot meerdere inspanning te dwingen.

Daartoe komen, behalve de touwversperring op sommige gedeelten der Zuiderzee, nog in aanmerking: het in den kortst mogelijken tijd kunnen herstellen van geleden schade aan het materieel; het bezit van eenige reserve-schepen en van veel personeel in reserve, waarvoor ook van particuliere krachten zal moeten gebruik gemaakt worden.

Stelling den Helder (1).

De versterkte stelling moet tot hoofddoel hebben, de grootst mogelijke verliezen aan eene vijandelijke vloot toe te brengen, die het forceeren der kustbatterijen wil beproeven. Onneembaar behoeft zij daarom niet te worden ingericht, daar dit zou geschieden ten koste van de krachtige verdediging der binnenstelling Amsterdam. Beter is het om de laatstbedoelde stelling om en bij het Pampus onneembaar in te richten. Blijven wij buiten bondgenootschap, dan verliest de stelling den Helder veel van hare waarde, nadat Amsterdam zal zijn ingesloten en het zware belegeringgeschut daar reeds is aangevoerd. Wij voorzien zelfs, dat er een oogenblik kan komen, waarin de stelling moet worden verlaten, ter aanvulling van de verliezen, in het laatste tijdperk van den strijd. In het eerste tijdperk, dat der mobilisatie, heeft de stelling zeer gewichtige diensten te bewijzen aan de landmacht, door haar tot kalme voorbereiding in het noordelijk en noordwestelijk gedeelte der vesting Holland, ter opstelling en indeeling van het veldleger langs de kust tijd te geven.

Bij de voorbereiding zou moeten kunnen gezorgd worden, dat de schepen in het Schulpengat, van af de uiterton tot bij Kijkduin, tijdens hun slechts langzaam, in één richting doorstoomen, kunnen beworpen worden uit niet zichtbaar, in het duin verspreid opgestelde getrokken mortieren; ten andere, dat het stoomen van schepen uit het Westgat naar fort Kijkduin, om de versperring te vernielen, krachtig kan belet worden; zij moeten door eene versperring gedwongen kunnen worden, bij hun oversteken uit den Breewijd naar den Texelstroom, op afstand van de kustbatterij, dwars van de Laanbank te blijven.

Omdat à priori mag worden aangenomen, dat het hoofddoel van den vijand zal zijn den beslissenden aanval op de batterijen te doen, tegelijk met het landen der troepen van de transportvloot in de nabijheid der stelling, zal het zijn streven zijn, om na het forceeren van het vaarwater eerst in betrekkelijke veiligheid te geraken onder den Texel-wal. Aldaar wordt, wellicht langs de Vlie-zeegaten, nader bericht en de gunstigste gelegenheid tot den aanval afgewacht.

In dit tijdperk begint eerst de activiteit van de zeemacht, niet het minst gedurende den nacht. Zij zal hebben te waken tegen verrassingen bij Wieringen of gericht op 't koepelfort de Harssens; de toegangen naar de Zuiderzee worden bewaakt; op alle wijzen moet de vijandelijke vloot worden veront-rust. Van drijvende, brandbare of ontplofbare middelen kan, tijdens den vloedstroom van uit de Haven en tijdens ebstroom van uit de Zuiderzee, gebruik worden gemaakt (2).

(1) Zie: *Militaire Gids*, 1887 en 1888. Mijne verkorte beschouwing over deze stelling (*Triton*).

(2) Onder meer is te beproeven, welke uitwerking verwacht kan worden van een 120 M. langen manilla- of gemoeti-tros (zoo licht mogelijk), op de einden voorzien van twee of meer ont-

Nimmer mag de vijand uit het oog worden verloren!

In het gemis van een fort op den Zuidwal, dat aan den oostelijken kant het koepelfort de Harssens zou kunnen steunen en verhinderen, dat een schip aldaar positie neemt, moet thans door 't geschut van langs Wieringen opstoomende staunches voorzien worden.

In het gemis van een fort op de Hors, tot het geven van kruisvuur op de schepen, indien zij van Texel komen, kan door de ramschepen en monitors *niet* geheel worden voorzien. Vooreerst mogen onze lichtere schepen niet direct aan vernieling worden blootgesteld, en ten andere zouden zij, in de vuurlijn onzer versterkingen komende, deze in hun vuur belemmeren.

Beter en met meer nut, zullen de ramschepen en monitors zich tegen zwaardere schepen in den strijd mengen, nadat er eenige dier schepen buiten gevecht zijn gesteld, door tot den ramaanval over te gaan, vooral in het laatste tijdperk van den aanval op de kustbatterijen, waardoor zij tevens beschikbaar blijven met hun geschut in te vallen voor eene nabij de haven gelegen batterij.

De financiële offers, gebracht aan de stelling den Helder, zullen niet nutteloos zijn (1)!

Tegenover twaalf voordeelen staan slechts drie nadeelen.

De nadeelen:

1°. negatieve waarde, door de ligging op te grooten afstand van Amsterdam, waardoor versnippering van krachten ontstaat;

2°. zware geldelijke offers voor onderhoud en wijziging door technische vorderingen, en

3°. onzekerheid, die blijft, of men zich daar toch staande zal kunnen houden.

De voordeelen:

veiligheidshaven voor de vloot; uitvalhaven voor torpedobooten; sleutel der Zuiderzee;

bij mobilisatie wordt de vloot in het noorderfrontier rustiger in dienst gesteld en aan de noordwestelijke en noordkust der vesting Holland wordt tijd en gelegenheid verschaft om in krachtigen staat van weerstand te worden gebracht;

bij bedreiging van de westzijde der vesting Holland is dekking van de vleugels der kuststrook door eene goed georganiseerde en krachtige verdediging der havens eene levensquaestie;

bij opheffing van de stelling en beperking tot havenverdediging alleen, wordt hierdoor de landing noch in het Schulpengat noch bij Wieringen belet; wordt de zelfstandigheid der troepen, gelegerd langs de kust, wegge-

plof bare stalen ballen, zoodanig voorzien van ontstekingsmiddelen, dat zij op de eerste aanraking met een schip *stellig ontploffen*. Snelle stoomertjes kunnen 's nachts met de uitvoering belast worden en houden zich buiten zicht onder den Texel-wal, om meer nabij, bovenstrooms, met snelheid over te steken en op 't gunstig oogenblik den tros met ballen over boord te werpen.

(1) Zie: *Militaire Gids*.

nomen en lokt de vijand ons bij de minste schijnlanding naar den noordhoek van Holland; dit is niet het geval, als de vijand in den rug bedreigd blijft;

bij passieve havenverdediging behoeft de vijand geen gebruik te maken van eene deugdelijke vloot, daar hij ongestoord zijn gunstig tijdstip kan kiezen en daarvan gebruik maken;

in het eerste tijdperk geeft de stelling ons tijdwinst, dewijl de vijand tot voorbereiding en uitrusting zijner meer deugdelijke vloot meer tijd noodig heeft;

in het tweede tijdperk, nadat de stelling den dienst zal hebben verleend, dat de noordwestkust der vesting Holland in krachtigen staat van tegenweer is kunnen worden gebracht, sluit zij zelf den toegang naar de Zuiderzee voor een deel af, en doet zulks geheel door het gereed houden van oorlogsschepen voor de Vlie-toegangen;

het leggen van versperringen nabij de kust van Friesland en bij Wieringen, het met spoed dirigeeren van schepen naar de Vlie-toegangen van de Zuiderzee, geschiedt van hieruit beter, dan uit het zooveel verder afgelegen Amsterdam;

er is wel winst aan oorlogsschepen, wanneer men zich alleen tot havenverdediging bepaalt, doch niet de volle winst, daar toch eenige schepen voor de verdediging der versperringen en Vlie-gaten moeten beschikbaar blijven;

te gunstig wordt het voor den vijand, wanneer hij tot het in bezit nemen van den Helder slechts één of twee koepelforten heeft te vernielen, waartoe hij met weinig verlies wordt in staat gesteld, indien hij onbelemmerd zijn oogenblik daartoe kan kiezen en de geschiktste plaats kan innemen; heeft daarentegen het in bezit nemen veel inspanning gevorderd, dan zal hij den strijd op de Zuiderzee ook niet licht rekenen.

Hoewel bij de inrichting der maritieme stellingen in beginsel een strijd zonder bondgenooten moet worden ondersteld, blijft bondgenootschap voor Nederland niet uitgesloten. In bondgenootschap is de stelling van hooge beteekenis; de kans om in 's vijands handen te vallen wordt dan minder waarschijnlijk.

Resumeerende: het opheffen van de stelling den Helder en het behoud van havenverdediging alléén geeft wel vereenvoudiging en daardoor bezuiniging, maar de verdediging der vesting Holland blijft niet tegelijk even goed verzekerd; men geeft een belangrijk voordeel prijs, waardoor onze verdedigbaarheid niet weinig benadeeld wordt.

Het verlies voor het bezettingsleger, door eenige versnippering van krachten, die anders in de stelling van Amsterdam konden gebruikt worden, wordt ruimschoots opgewogen door de winst voor het veldleger, in zijne meerdere vrijheid van handelen, langs de uren lange kust.

De onzekerheid, die blijft, of men zich in de stelling toch staande zal kunnen houden, wordt zeker opgewogen door de tweeledige zekerheid, dat het opstellen van het veldleger behoorlijk zal kunnen geschieden en dat de

zeemacht van den bondgenoot te Nieuwe Diep eene uitmuntende zeehaven vindt, als operatie-basis onmisbaar.

Naar aanleiding van het voorafgaande, resumeerende voor de vesting Holland, komen wij tot het besluit:

dat in de krachtige samenwerking van de zee- en landmacht feitelijk alléén de kans ligt, om in het zuiderfrontier en op de Zuiderzee den vijand de meeste verliezen toe te brengen.

Niets valt vooraf te beslissen omtrent den uitslag. Onze eerste zorg blijft, den vijand in zijn overmoed te temperen, latende den uitslag over aan de omstandigheden.

Bij ons staat het daarom vast, dat er geen sprake kan zijn van een slechts lijdelijk deelnemen van de zeemacht aan de verdediging.

Wij zijn daarvan te meer overtuigd, omdat wij bij eene goede, aan het doel beantwoordende voorbereiding en indeeling van de zeemacht in Nederlandsch-Indië en in Nederland, nog krachtig zullen kunnen optreden!

Daarom legt de zeemacht, actief optredende, nog wel degelijk haar gewicht in de schaal, zonder dat onze financiële en personeele krachten behoeven te worden overschat, wat wij later nader zullen aantoonen.

Daarvoor zijn noodig: *twee* flottilles, een op de Zuiderzee en een op het Hollandsch Diep, bestaande de kern daarvan uit de kleine schepen, bemand met personeel van de marine, versterkt door particulier personeel en materieel.

Een blokkade-flottille bestaande uit de groote schepen (gepantserde schepen en kruisers van de marine), tevens bestemd om zelfstandig op te treden in het Bokkegat, voor zoover betreft de gepantserde schepen, en in vereeniging met de kustbatterijen, op den Texel-stroom (indien daartoe de gelegenheid zich voordoet), alsmede bij Willemstad (1).

Aan de landmacht wordt, tot hulp en plaatselijken dienst bij versperingen, verdediging en overgang van rivieren, personeel en materieel van de marine toegevoegd, waarbij zich ook particulier materieel en personeel zal aansluiten.

NEDERLANDSCH-INDIË.

Eenige meerdere oorlogskracht op zee, dan waarover tot op heden aldaar kon worden beschikt, wordt meer en meer dringend noodzakelijk.

De redenen daarvoor bestaan in de omstandigheid, dat koloniale aangelegenheden meer algemeen op den voorgrond treden; bovendien voorzien zich in Azië eenige omliggende rijken van zeer krachtige groote oorlogsschepen; ook Australië is reeds in het bezit van beschermde kruisers.

Is thans het oogenblik gekomen, waarop met de veranderde toestanden zal

(1) Na het verbeteren van het zuiderfrontier en nadat de binnenstelling Amsterdam voltooid zal zijn, zal het bouwen van een gepantserd koepelfort op de Hors moeten beginnen.

moeten worden rekening gehouden, dan kan niet genoeg de aandacht worden gevestigd op twee, voor de verdediging nadeelige omstandigheden; en wel, dat de Indische vloot voor $\frac{3}{4}$ gedeelte bestaat uit oorlogsschepen, welker aanvalsen verdedigingskracht te veel in de minderheid is geraakt tegen beschermde kruisers, om het andere $\frac{1}{4}$ gedeelte, uit groote schepen bestaande, voldoende te kunnen steunen; en ten andere: dat op versterking uit Nederland, door in dienst stellen aldaar en uitzending door 't Suez-kanaal, niet mag gerekend worden en de reis rond de Kaap in dat geval te veel tijd zou vorderen; hoogstens mag op versterking door reeds in dienst zijnde schepen worden gerekend, die zich ergens buiten Europa bevinden!

Omdat de vermoedelijk te voeren strijd zich om het bezit van Java zal bepalen, waaraan de geheele vereenigde vloot zal moeten deelnemen, of wel zal plaats vinden op afstand van Java, door een gedeelte der vloot in de Molukken en om en bij Banka, moet versnippering van de personeele krachten vermeden worden, te meer indien de vijand gebruik maakt van tot den oorlog uitgeruste mailstoomers!

Hoewel bij de verdediging van Java de beslissende slag door de landmacht zal moeten geleverd worden, kan en mag de zeemacht daarbij niet ontbreken, omdat zonder krachtigen steun van de zeezijde, de landmacht de verdediging niet tot een goed einde zal kunnen brengen.

Wij herinneren aan het oordeel van den Generaal DAENDELS, over het geschiedkundig feit van Augustus 1811:

»dat de verovering van Java door 12.000 Engelsche troepen mogelijk werd, niettegenstaande op dat eiland over 19.000 man werd beschikt, omdat onder de begane fouten ook door hem gerekend werd, de verwaarloozing zijner wenken, om de landing flink te bestrijden!» Die wenken konden te minder voldoende gevolgd worden, omdat de zeemacht, sedert de vernieling door de Engelschen in April 1808, zwak was gebleven!

Was in 1811 de hulp van de zeemacht noodig ter bestrijding der landing, zeker is dan thans die steun voor de landmacht nog meer noodig, nu de landingstroepen gedekt kunnen worden door veel verder dragend geschut der schepen, waardoor de infanterie op grooten afstand moet blijven, om zelve zich niet bloot te geven aan aanzienlijk verlies. De artillerie zal ook uit verdragend geschut moeten bestaan en intijds ter plaatse aanwezig kunnen zijn.

De zeemacht moet derhalve de landmacht behulpzaam zijn in het afweren der landing, tenzij zij door overmacht gedwongen wordt op afstand te blijven, of wordt teruggedrongen naar de reede van Soerabaia en aldaar blijft ingesloten. Zelfs dan ook is het bezit van groote schepen nog nuttig, om de transportvloot op afstand van Soerabaia te houden, en werken zij mede, vooreerst om den vijand te dwingen tot het gebruik eener deugdelijk geleide vloot, waardoor winst in tijd wordt verkregen voor het leger om zich voor te bereiden op het afweren der landing; ten andere, om den vijand te noodzaken, de landing westelijk van Soerabaia, alzoo te Samarang,

of daar bewesten op de noordkust, te doen plaats hebben, waardoor het leger zijne concentratie op dat deel der kust reeds vooraf zal kunnen regelen, ten einde intijds ter plaatse aanwezig te zijn.

Hoe die meerdere kracht op zee nog op tamelijk bevredigende wijze te verkrijgen, nu de meerdere kosten aan nieuw materieel zullen moeten besteed worden en er dus van uitbreiding aan personeel geen sprake kan zijn?

De groote schepen zullen op een maximum en de kleine op een minimum moeten worden gebracht, opdat de verhouding van $1/4$ tot $3/4$, ten gunste der groote worde gewijzigd.

Met de voorstanders van het denkbeeld, de kleine oorlogsschepen geheel uit dienst te stellen en hun dienst gedeeltelijk over te dragen aan de civiele of gouvernementsschooners of aan in de dokken, onder de kap in reserve gehouden kleine oorlogsschepen, voor bijzondere omstandigheden tijdelijk te bemannen, gaan wij niet mede.

Reeds vroeger werd door ons uitvoerig, in de Verslagen der Vereeniging ter behandeling van op de zeemacht betrekking hebbende onderwerpen, 1884—85, n°. 5 opgegeven, waarom de stationsdiensten en de kleine oorlogsschepen nog behouden moeten blijven.

In die verslagen werd onder meer er op gewezen:

»dat het bij moeilijke zendingen naar aan de rivieren gelegen plaatsen, zeer lastig te beslissen valt, waar de civiele en waar de militaire dienst aanvangt;

»dat machtsvertoon alleen en uitsluitend door groote schepen, niet overal in den zoo uitgebreiden archipel evenveel uitwerkt en de diepgang van 5 tot 6 M. bovendien het schip dikwijls belet ter hoofdplaats zelve te komen, bijv. te Riouw, Djambi, Palembang, Pontianak, Bandjermassin, Koetei, op de Reteh, Indragiri en meer rivieren.»

Bovendien kan het detacheren van militairen op de civiele schooners, of wel het aan deze toevoegen van gewapende sloepen der groote schepen, niet anders dan als een behelpen beschouwd worden. Immers, juist op oogenblikken, waarin niet één militair ter hoofdplaats kan worden gemist, zullen die civiele schooners zonder zoodanige versterking niet veilig hooger rivier-opwaarts gebruikt kunnen worden, wegens gemis aan eigen verdedigingsvermogen, niet het minst bij verraad.

De hulp aan de landmacht moet spoedig kunnen worden verleend; het direct kunnen beschikken over het oorlogsschip is daardoor volstrekt noodzakelijk. Op de diensten, te verleen door onbemande kleine oorlogsschepen, daarvoor tijdelijk in dienst gesteld, kan niet dadelijk worden gerekend, en dan nog slechts voor korten tijd. Bij samenzwering komen zij dientengevolge niet intijds ter plaatse en bij expeditiën geeft dit belemmering in den geregelde loop van den overigen dienst.

De bewering moge in het algemeen juist zijn, dat men geen opstand dempt met matrozen, men zou verkeerd doen, daaruit de gevolgtrekking te

maken, dat dus de landmacht het wel alleen af kan, bij eenigen bijstand door civiele stoomers.

In de werkelijkheid zijn de gunstige gevolgen van het aanwezig zijn van het oorlogsschip, voor de landmacht, dat zij de gelegenheid heeft, zich op het juiste oogenblik te kunnen verplaatsen, om elders te ageeren. Het kleine oorlogsschip vertegenwoordigt geen geringe macht in zijne 40 gewapende manschappen, zijne 5 gewapende sloepen en in de scheepsbatterij; het is niet door den civielen stoomer te vervangen.

Bij groote expeditiën, bij expeditiën van eenigen duur, bij eene kust-blokkade, waar het groote schip wegens zijn diepgang te ver uit den wal moet blijven, zijn bovendien kleine oorlogsschepen onmisbaar.

Zoolang uit den feitelijken toestand blijkt, dat stationsopheffing onuitvoerbaar blijft, komen als stations in aanmerking:

Atjeh, wegens den politieken toestand en de Molukken, door den grooten afstand van Java; verder Palembang, Djambi, en de zuidoostkust van Borneo.

Van het zich behelpen, in de gegeven omstandigheden, met tijdelijk bemande kleine oorlogsschepen kan geen sprake zijn; noch van het alleen gebruik maken van civiele stoomers; thans en in de naaste toekomst blijft die maatregel onuitvoerbaar.

Resumeerende, is ons besluit, dat naar eenige meerdere concentratie van krachten in de Java-zee moet worden gestreefd, om de onmisbare samenwerking van de zee- en landmacht tegen een buitenlandschen vijand te kunnen verkrijgen, zonder dat dit geschiedt ten koste van de goede samenwerking tegen den inlandschen vijand.

(Wordt vervolgd.)

Hulpmiddel bij de beoefening van het schatten van afstanden.

In het tijdschrift *La Nature*, jaargang 1884, komt eene beschrijving voor van een afstandmeter, welke uitmunt door eenvoudigheid en waarmede toch vrij nauwkeurige uitkomsten kunnen verkregen worden.

Daar in het infanteriegevecht veelal geen tijd zal gevonden worden om van afstandmeters, hoe eenvoudig ook, gebruik te maken en hiertoe ook de noodige kalmte wel dikwijls zal ontbreken, is het eenige middel om den afstand tot een doel, dat men wil beschieten, te bepalen: *het schatten van den afstand op het oog*.

Dit vereischt eene veelvuldige en nauwgezette oefening op verschillende terreinen. De hulpmiddelen, die aangewend kunnen worden om de beoefening

0.0875
1.0950

van deze wijze van afstanden schatten gemakkelijk te maken, mogen niet onbeproefd blijven.

De afstandmeter, waarvan de beschrijving hieronder volgt en dien wij reeds geruimen tijd met vrucht bij de oefeningen hebben gebruikt, is naar dezelfde beginselen als de bovenbedoelde vervaardigd en wordt slechts aanbevolen, om als hulpmiddel te dienen bij de beoefening van het schatten van afstanden.

Op een stuk carton of koperen plaatje worden schaduwbeelden van een cavalierist, een staanden en een knielenden infanterist geteekend, naast elkander en met de voeten op één lijn; het beeld van den cavalierist ter hoogte van 0,0375, dat van den staanden infanterist van 0,0255 en dat van den knielenden infanterist van 0,015 M.

Deze beelden moeten nauwkeurig worden uitgesneden, aan het voeteinde een reep carton of koper overlatende om het plaatje in de hand te kunnen vasthouden zonder de beelden te bedekken. Zoo mogelijk worden aan de eene zijde de beelden *wit* en het voetstuk *rood* en aan de andere zijde de beelden *rood* en het voetstuk *wit* geverfd.

Om met behulp van dezen afstandmeter den afstand te schatten, waarop een of meer manschappen verwijderd zijn, houdt een man hem bij het voetstuk in de hand vast op eene hoogte, die de waarnemer hem zal aangeven.

De waarnemer plaatst zich nu achter den afstandmeter, zoodat hij zich met een der beeldjes en de zich op den onbekenden afstand bevindende manschappen in dezelfde richting bevindt, begeeft zich dan achterwaarts, maakt halt, als het beeldje en deze manschappen schijnbaar van dezelfde grootte zijn en als het ware tot eene en dezelfde groep behooren. Wanneer hij nu het aantal passen telt, waarop hij van den afstandmeter verwijderd is en dit aantal met 50 vermenigvuldigt, dan zal het product hem den gezochten afstand in *meters* aangeven.

De fouten, welke gemaakt kunnen worden bij het meten van den afstand, bedragen te zamen ongeveer $\frac{1}{10}$ van den gezochten afstand, want de hoogte van den infanterist (gemeten bovenkant der hoofdbedekking) kan verschillen van 1,6 tot 1,8 M. Meet men den afstand met de gemiddelde hoogte van 1,7 M. als basis, dan bedraagt de fout bij de grootste verschillen $\frac{1}{17}$ van den gezochten afstand.

Verder kan eene afwijking voorkomen, als de pas niet van 0,75 M. wordt gemaakt.

Met eenige oefening kan al spoedig geleerd worden, den pas tot op 2 à 3 cM. nauwkeurig te maken. De fout, alsdan nog gemaakt, bedraagt hoogstens het $\frac{1}{25}$ van den gezochten afstand.

In het ergste geval dus, wanneer deze beide fouten tegelijk gemaakt

worden, zal men eene afwijking verkrijgen, die $\frac{1}{10}$ van den werkelijken afstand bedraagt.

Eene dergelijke nauwkeurigheid is voldoende voor het doel, dat met dezen afstandmeter wordt beoogd.

De man, die den afstandmeter vasthoudt, kan, als hij de hand niet voldoende kan stilhouden, deze op de tromp van het geweer of een ander voorwerp laten rusten.

Het is niet noodzakelijk, dat het doel geheel zichtbaar is. Met eenige oefening kan men van het werktuigje even goed gebruik maken op manschappen, waarvan slechts het bovendee van het lichaam voor den waarnemer zichtbaar is.

Bij helder weer kan men de oefening tot op 1000 M. en daarboven voortzetten.

Een veelvuldig gebruik van dezen afstandmeter zal den waarnemer spoedig vertrouwd maken met *het schatten van den afstand op het oog*, dat op het gevechtsveld altijd de meest practische methode zal zijn.

Rk.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

De wetten op de recruteering van 1868 en 1889. (*Vervolg.*) (Sp. M., 15 Sept.)

De nieuwe Fransche recruteeringswet. De gevolgen dezer wet zullen zijn, dat de Fransche krijgsmacht in getalsterkte wint, doch in gehalte verliest. (Jahrb. A. u. M., Oct.)

De nieuwe Fransche legerwet. De wet wordt in extenso meegedeeld, met aantekeningen betreffende de tot stand gekomen wijzigingen. (*Wordt vervolgd.*) (Int. Rev., Oct.)

De toestand van Oostenrijk-Hongarije. Beschouwing over de laatste wijzigingen der leger-organisatie en dislocatie, tegenover de Russische strijdkrachten. (*Slot volgt.*) (Int. Rev., Oct.)

De vermeerdering en nieuwe indeeling van de veldartillerie in Frankrijk. (Int. Rev., Oct.)

Het Belgische leger. Kort overzicht van de vredes-organisatie. (Int. Rev., Oct.)

De nieuwe Fransche legerwet. Overzicht van de voornaamste wijzigingen, welke in de wet van 1872 door de invoering der nieuwe wet gebracht zijn. (Allg. M. Z., N°. 63.)

Het tegenwoordige Russische leger. Het staats- en het legerbestuur. Ontwikkeling van het krijgswezen van 1871—1885. Weerplicht en schoolonderwijs.

Vrijstelling van weerplicht. Samenstelling van het leger; kozakken. Kleeding, uitrusting, bezoldiging, militaire rechtspleging. (*Wordt vervolgd.*) (Allg. M. Z., N°. 65 en 67—69.)

Uittreksel uit het verslag van den Bondsraad over de handelingen van het Militair Departement in 1888. (*Slot.*) (Schw. A. u. G., N°. 9.)

De bijeenkomst van artillerie-officieren te Bern, ter bespreking van de navolgende vraagpunten: uitbreiding der artillerie; wijziging in het materieel; recruteering van officieren. (Schw. A. u. G., N°. 9.)

II. Algemeene krijgskunst.

Militaire spreuken van den Generaal DRAGOMIROV. Mededeeling en bespreking van deze spreuken. (Sp. M., 15 Sept. et 1 Oct.)

De oorlog der massa's. (*Vervolg.*) Strategische en tactische hoofdbeginselen voor de oorlogen der toekomst, ontleend aan eene karakterschets der Napoleontische oorlogvoering. (Sc. M., Sept.)

De dienst en het onderricht in het leger. (*Vervolg.*) Aan de individuele opleiding wordt te weinig waarde gehecht. De middelen ter verbetering. (Sc. M., Sept.)

Naar aanleiding der herfstmanoeuvres. Onderzoek naar de middelen, om deze manoeuvres meer een beeld van den werkelijken oorlog te doen worden. (Sc. M., Sept.)

Het boschgevecht. Critische bespreking van eenige boschgevechten uit de oorlogen van 1870/71 en 1866. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., Oct.)

Het nut der electrische verlichtingstoestellen voor militaire doeleinden. Het grootste nut bestaat in het moreele effect, vooral in het vestingoorlog. Het gebruik eischt veel oefening. (Jahrb. A. u. M., Oct.)

Kunstmatige versterkingen op het slagveld. (*Vervolg en slot.*) Voortzetting van de bespreking van het werk van den Kapitein DEGUISE, in verband met het Duitsche exercitie-reglement. (Allg. M. Z., N°. 62—63.)

De versterkingen van het Fransch-Italiaansche grensgebied. (*Met drie kaarten.*) Overzicht van de militair-geographische gesteldheid van het grensgebied. Opsomming der versterkingen, met beknopte omschrijving van hare ligging en bestemming, zoowel in het Fransche, als in het Italiaansche grensgebied. (Mitth. A. u. G., Heft 8—9.)

Militair gebruik van velocipèdes in Frankrijk. Overzicht van de gemaakte bepalingen en van de verkregen uitkomsten. (Sc. Am., Suppl. N°. 715.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Grondstellingen voor het schieten bij de artillerie. De Luit.-Kolonel PLOIX geeft in den vorm van stellingen, een aantal nuttige wenken voor het schieten met veldgeschut. (Rev. d'A., Sept.)

De artillerie op de tentoonstelling te Parijs. (*Vervolg.*) Het materieel, stelsel-Canet. (*Met platen.*) (Rev. d'A., Sept.)

Overzicht van de voornaamste proeven der Oostenrijksche artillerie in 1887 en 1888. Overgenomen uit de *Mitth. A. u. G.* (*Wordt vervolgd.*) (Rev. d'A., Sept.)

Beschouwingen over het groepschieten en elementaire theorie van het grensschieten. De theoretische onderzoekingen op het gebied der waarschijnlijkheidsleer hebben niet in voldoende mate het beoogde doel: »dieper doordringen in het wezen van de vuurwerkzaamheid der artillerie,» bevorderd.

Dit is toe te schrijven aan de, van bedoelde onderzoeken onafscheidelijke aanwending eener vrij ingewikkelde analytische methode, welke niet ieders zaak is en waar tegenover de practijk vordert, dat de algemeene beginselen en regelen in een, op de werkelijke toepassing berekenden vorm worden voorgesteld en afgeleid. De Schrijver, de Majoor der artillerie N. RITTER VON WUTH, tracht daarom de theorie van het grensschieten met elementaire hulpmiddelen toe te lichten, opdat ieder in staat zij, bij het inschieten de waargenomen verschijnselen te verklaren en in verband daarmede doeltreffende maatregelen te nemen. (Mitth. A. u. G., Heft 8—9.)

Trefkans bij geweren. Beschouwingen naar aanleiding van: *Cours des écoles de tir*, Tome II, *Armement et feux de l'Infanterie*. (Génie civil, N°. 21.)

Gebruik van nikkel-staal voor pantseringen, kanonnen, geweerloopen, enz. Patent SCHNEIDER. (Stahl und Eisen, N°. 10.)

Verschillende patenten betreffende buizen voor projectielen, sluitstukken, duikaffuiten, springmiddelen, snelvurende kanonnen en patroonhouders. (Engin., N°. 1237.)

Meliniet. In de *République Française* komt de mededeeling voor, dat gedurende het driejarig gebruik van meliniet in granaten voor veld- en belegeringgeschut, slechts éénmaal een ongeluk is voorgekomen. (Engin., N°. 1237.)

De ijzerfabriek te St. Chamond op de tentoonstelling te Parijs. Algemeen overzicht van de inrichting dezer fabrieken en van de wijze van bewerking van het oorlogsmaterieel, gevolgd door de bespreking van het tentoongestelde. (Engin., N°. 1237, 1238, 1240.)

V. Militaire administratie en intendance.

De verplegingstactiek. (Vervolg.) Onderzoek naar de middelen tot verbetering van den verplegingsdienst in tijd van oorlog. (Sc. M., Sept.)

Rechtstreeksche aankoop en aanbesteding. Met cijfers wordt aangetoond, dat aanbesteding geldelijk voordeliger is dan rechtstreeksche aankoop. (Sc. M., Sept.)

VI. Geneeskundige en veterinaire dienst.

Gezondheidsstatistiek betreffende het Oostenrijksche leger over Juni en Juli. (Mitth. A. u. G., Heft 8—9.)

VII. Militaire wetgeving. Algemeene wetten en voorschriften.

De herziening van de militaire strafwet. Door bespreking van de voornaamste militaire en als zoodanig gequalificeerde gemeene misdrijven, tracht Schr. den weg aan te duiden, die bij de voorgenomen herziening van het materiele gedeelte van de Oostenrijksche strafwet moet worden ingeslagen. (Oest. M. Z., Sept.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Het reglement van 3 Januari 1889. (Vervolg.) Compagnieschool. Bataljonsschool. (Sp. M., 15 Sept. et 1 Oct.)

Het exercitie-reglement der infanterie. Critische vergelijking tusschen de reglementen van 1884 en 1889. (Sc. M., Sept.)

De opleiding der recruten bij de infanterie in Zwitserland. Mededeeling van het programma voor het onderricht. (Allg. M. Z., N°. 64—66.)

De nieuwe infanterie-bewapening in Zwitserland en in andere Europeesche staten. Naar aanleiding eener brochure van Prof. HEBLER, waarin een beknopt critisch overzicht over de nieuwe bewapening van verschillende mogendheden gegeven wordt. Voorts worden daarin de eischen vermeld voor een bewapening, die op de hoogte is van den tijd. De brochure is een overdruk van een opstel in de *Neue Züricher Zeitung* van 21 en 24 Juli jl. (Allg. M. Z., N°. 68—69.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Brieven over de cavalerie. (*Vervolg.*) (Sp. M., 15 Sept. et 1 Oct.)

De Deutsche cavalerie. (*Vervolg.*) Vrijwillige verbintenissen; de eenjarige vrijwilligers. (Rev. d. C., Sept.)

De eskadronsschool te paard. Beschouwingen daarover met opgave van practische wenken, door een «Irrégulier.» (*Wordt vervolgd.*) (Rev. d. C., Sept.)

Het nieuwe exercitie-reglement der Italiaansche cavalerie. Bespreking van dit jongstgeboren reglement met beschouwingen over de daarin voorkomende, geheel nieuwe bewegingen. (*Wordt vervolgd.*) (Rev. d. C., Sept.)

Het zwemmen van paarden. Op grond eener veeljarige ondervinding wordt medegedeeld, wat men in zake het zwemmen, van de paarden kan vergen; terwijl voorts wenken gegeven worden voor het oefenen der paarden in het zwemmen. (Schw. A. u. G., N°. 9.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Het rijkunstig onderricht bij de veldartillerie. Bespreking van de bij het onderricht te volgen methode. (Jahrb. A. u. M., Oct.)

Wat brengen ons de nieuwe schietregels der veldartillerie? Na het nieuwe exercitie-reglement zijn spoedig ook nieuwe schietregels verschenen, die in verschillende punten van de vroegere afwijken. De veranderingen worden medegedeeld, alsmede de gronden, die hiertoe geleid hebben. (Archiv, Band XCVI, Heft 9.)

Tusschenbatterij, ingericht met het oog op de uitwerking van granaten met brisante springlading. Het kenmerkende dezer batterij bestaat hoofdzakelijk in de toepassing van zeer diep ingezonken schuilplaatsen, in welker gronddekking een harde tusschenlaag is aangebracht. (*Met schetsen.*) (Mitth. A. u. G., Heft 8—9.)

Het nieuwe exercitie-reglement der Fransche veldartillerie. (*Met schetsen.*) Uittreksel van den inhoud van dit reglement. (Mitth. A. u. G., Heft 8—9.)

Duitsche inzichten en grondstellingen voor het gebruik der artillerie in den vestingoorlog. Mededeeling van den hoofdinhoud van een geschrift van den Generaal WIEBE, waarin de taak der artillerie in den toekomstigen vestingoorlog geschetst wordt. (Schw. A. u. G., N°. 9.)

Een Deutsche stem voor het kartetsschot. Naar aanleiding van een artikel in de *Revue des deux mondes*, waarin het kartetsschot geheel veroordeeld wordt, is in het *Militär-Wochenblatt* een artikel verschenen met het doel te betoogen, dat dit schot nog geenszins gemist kan worden. Dit artikel wordt medegedeeld. (Schw. A. u. G., N°. 9.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

IJzeren dak-constructies. Gevallen, waarin ijzeren kappen toepassing zullen vinden. In rekening te brengen belasting. Keuze van het stelsel. Aanwijzingen bij het ontwerpen. (*Slot volgt.*) (Mitth. A. u. G., Heft 8—9.)

Militair-industrieel producten van de Compagnie de Châtillon et Commentry. Naar aanleiding van het op de tentoonstelling te Parijs geëxposeerde worden de volgende onderwerpen behandeld: IJzeren pantsers, compound-pantser, stalen pantser, koepels, projectielen. Theoretische beschouwingen over staalsoorten. Machineriën. (Génie Civil, N°. 21.)

Romiet. Proeven met dit, uit naphtaline, parafine, koolzure- en salpeterzure-ammoniak bestaande springmiddel, door A. VOSMAER. (Stahl und Eisen, N°. 10.)

Verplaatsbare toestellen voor electrische verlichting. Afbeelding en beschrijving van de toestellen van SAUTTER LEMONNIER, ontleend aan *Engineering*. (Sc. Am., Suppl. N°. 717.)

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

Een marine-vraagstuk van den dag. De Schr. acht verdeeling van arbeid bij de Marine gewenscht, door de oprichting van speciaal-korpsen. (Int. Rev., Oct.)

Papieren torpedo. In Duitschland wordt thans een papieren torpedo gemaakt, geladen met 25 KG. dynamiet, voorzien van een electro-motor en door een draad verbonden met de torpedo-boot, die haar lanceert. Zij wordt uit die boot bestuurd. (Génie Civil, N°. 21.)

Petroleum-motor voor sloepen. Afbeelding en beschrijving van een motor van 20 p.k., stelsel-Lenoir. (Génie Civil, N°. 21.)

De oorlogsmarine op de tentoonstelling te Parijs. (*Vervolg.*) Beschouwingen over de in het buitenland gebouwde schepen, naar aanleiding van de tentoongestelde modellen. (Génie Civil, N°. 22 en 23.)

Het parlement en de Engelsche marine. Beschouwingen naar aanleiding van FOSTER's *Parliamentary Misrule of our War-Services*. (Engin., N°. 1237.)

Nieuwe torpedo-booten. Opgave betreffende de proeven met een door YARROW & C°. gebouwde torpedo-boot. (Engin., N°. 1238.)

Beproeving van de Piemonte. Beschrijving van den proeftocht, waarbij uit alle vuurmonden werd gevuurd en van CHILWORTH rookloos kruit werd gebruik gemaakt. (Engin., N°. 1239.)

Pantseringen voor schepen. (*Vervolg.*) Historisch overzicht van de proeven, ontleend aan *Le Génie Civil*. (Sc. Am., Suppl. N°. 714 en 715.)

Lanceerbuizen voor *Canet*-torpedo's. Schetsen en beschrijving, ontleend aan *Le Génie Civil*. (Sc. Am., Suppl. N°. 716.)

XIV. Krijgsgeschiedenis.

De expeditie van MAZATLAN in den veldtocht tegen Mexico. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 Oct.)

Geschiedenis der nieuwe regimenten. (*Slot.*) Korte historische mededeelingen betreffende de vroegere regimenten, die dezelfde nummers hebben gedragen, als de in 1887 nieuw opgerichte. (Sc. M., Sept.)

Levensbeschrijving van den Franschen cavalerie-generaal CHAMORIN. (*Vervolg en slot.*) (Rev. d. C., Sept.)

De veldtochten van den veldmaarschalk RADETZKY in Opper-Italië in 1848 en 1849. (*Vervolg.*) Tactische studie. (Jahrb. A. u. M., Oct.)

De Zwitsersche troepen in Fransche soldij. Historische studie. (Jahrb. A. u. M., Oct.)

Nieuws uit Abessinïë. Het gevecht van Saganeiti. De slag van Metem-meh. (Int. Rev., Oct.)

VAUBAN. (*Slot.*) Proeve uit het, in het aanstaande jaar verschijnende gedeelte van de *Geschiedenis der Krijgswetenschappen* door den Luitenant-Kolonel Dr. MAX JÄHNS. (Archiv, Band XCVI, Heft 9.)

De veldtocht in Italië van Sept. 1796 tot Febr. 1797. Geschiedkundig overzicht, opgesteld door den toenmaligen Kapitein van den generaalkwartiermeesterstaf VON WIMPFEN. (Oest. M. Z., Sept.)

HANS UNGNAD, vrijheer von Weissenwolf en Sonnegg. Levensschets van den krijgsman van dien naam, die in de XVIde eeuw als geloofsheld optrad. (Oest. M. Z., Sept.)

XV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Een onderhoud met EDISON. Zijne denkbeelden over toepassing van de electriciteit bij de luchtvaart. (Sp. M., 15 Sept.)

Waterdruk-motoren en drukwaterleidingen. (*Met schetsen.*) Algemeene beschouwing over waterdruk-motoren, hoogdruk-reservoirs en hydraulische accumulatoren. Beschrijving van den water-motor van GERHARD ADAM te München. (Mitth. A. u. G., Heft 8—9.)

De „Holtzer” staalfabrieken. Overzicht van de algemeene inrichting en van de voornaamste producten der fabriek. (Engin., N°. 1238.)

XVI. Geschiedenis. Land- en volkenkunde. Aardrijkskunde.

Spanje bij vogelvlucht gezien. (*Vervolg en slot.*) (Sp. M., 15 Sept. et 1 Oct.)

Keizer WILLEM I als denker. Karakterschets. (Int. Rev., Oct.)

XVII. Staatskunde. Staatsrecht.

Het Duitsche koloniale vraagstuk en zijn naaste doel. (Int. Rev., Oct.)

De militaire staatkundige positie in de Middellandsche Zee. Schr. geeft een overzicht van de maritieme middelen der groote mogendheden, om daarna tot het besluit te komen, dat Italië zonder vrees de toekomst tegemoet kan gaan en zelfs in vereeniging met Oostenrijk een aanzienlijke overmacht zal bezitten. (Oest. M. Z., Sept.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. De epidemie te Dinan. — Bepalingen omtrent het filtreeren van het water in de kazernes. — Verschaffing van rijkspaarden aan opper- en hoofdofficieren, tegen afstand van de vergoeding voor bereden officieren. — Noodzakelijkheid van het aankopen van schietterreinen voor het vuren op grooten afstand. — Misbruiken bij het geven van vrijstelling voor de herhalingsoefeningen der reservisten. (Sp. M., 15 Sept.)

Veertiendaagsche kroniek. Wijzigingen in den werkkring van het administratief personeel bij de regimenten infanterie. — Bepalingen omtrent het verminderen der belasting van de paarden der cavalerie. — Regeling van de approviandeering der versterkte plaatsen. — Gebrek aan burgerbetrekkingen voor de oud-onderofficieren. (Sp. M., 1 Oct.)

LARIBOISSIÈRE. (Vervolg.) (Rev. d'A., Sept.)

Verscheidenheden. Frankrijk: Oefeningen met artillerie-massa's. — Duitschland: Rookloos buskruit. Vervoerbare photo-electrische toestellen. — België: Proeven met electricisch licht. (Rev. d'A., Sept.)

MAX SCHUMANN. Necrologie. (Jahrb. A. u. M., Oct.)

Italiaansche correspondentie. (Int. Rev., Oct.)

De gevaren der weelde voor het Duitsche officierskorps. Het vermijden van overbodige weelde in levenswijze en genietingen wordt als een der middelen beschouwd, om het Duitsche officierskorps zijne hooge maatschappelijke positie te doen behouden. Op bedenkelijke verschijnselen van weelde wordt gewezen. Voorts wordt nagegaan, hoe een eenvoudige levenswijze kan worden gevolgd, zonder tegen de verplichtingen van den officiersstand te zondigen, noch den officier een te ver gedreven onthouding op te leggen. (Int. Rev., Oct.)

Karaktereigenschappen en militaire loopbaan van de tegenwoordige Fransche generaals. I. De Generaal MIRIBEL. II. De Generaal SAUSSIER. (Allg. M. Z., N°. 62 en 66.)

Verscheidenheden. De verrichtingen der in Turkije gedetacheerde Deutsche officieren. — Nogmaals de gevonden vaandels uit de 17de eeuw. — De gevechts-exercitiën bij Spandau voor den Keizer van Oostenrijk. — De conserven-fabriek, brood- en beschuitbakkerij in Antwerpen. — De marine-etablisseminten in Taranto. (Allg. M. Z., N°. 63, 67, 69.)

Levensbericht van den Beierschen Generaal VON HORN. (Allg. M. Z., N°. 64.)

Het garnizoensleven van den Duitschen officier. Door de regimentsgewijze bevordering blijven vele officieren voortdurend in eenzelfde garnizoen. Sommigen zijn zoodoende in het voortdurend genot van een groot garnizoen, anderen verblijven steeds in een klein. Wenken worden gegeven aangaande de te volgen gedragslijn, om zich ook in een klein garnizoen gelukkig te gevoelen. (Allg. M. Z., N°. 67.)

Korte mededeelingen. Instructie voor de uitvoering van het gevechtsschieten, bij manoeuvres met gemengde wapens in Rusland. — Schietproef met 15 cM. pantsergranaten van KRUPP, tegen compound-platen van CAMELL & C°. — Spoorbruggen van vloeijzer in Frankrijk. — De schietproeven tegen de Resistance te Portsmouth. — Een nieuwe machine, die voorwerpen verbrijzelt, zonder er mede in aanraking te komen (nl. door snelle luchtbeweging). — Doelmatig gebruik van den telefoon bij de onderzeesche kabel-telegraphie. — Veiligheids-lamp TUMAT. — Belangrijke spanwijdte van een telefoondraad. — Middel om potlood- en waschteekeningen te beschutten. — Bibliographisch bureau te Berlijn. (Mitth. A. u. G., Heft 8—9.)

Verscheidenheid. Duitschland: Pneumatische kanonnen. — Italië: Pneumatisch kanon van 15 duim. — Zweden: Aanschaffing van artillerie-materieel. — Engeland: De Snyder-dynamiet-projectielen. (Schw. A. u. G., N°. 9.)

Luitenant-Kolonel SCHUMANN. Kort levensbericht, ontleend aan de Norddeutsche Allgemeine Zeitung. (Stahl und Eisen, N°. 10.)